

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM ANABİLİM DALI

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN MEŞRUIYET SORUNU

Yüksek Lisans Tezi

Niyazi KIRMIZIGÜL

Danışman
Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Nevşehir
Eylül- 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Niyazi KIRMIZIGÜL

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyet Sorunu” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Niyazi KIRMIZIGÜL

Danışman
Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana Bilim Dalı Başkanı
Doç. Dr. İlhan ARAS

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Mustafa ARSLAN danışmanlığında Niyazi KIRMIZIGÜL tarafından hazırlanan “Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyet Sorunu” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / ..... / .....

JÜRİ

İMZA

Danışman : .....

Üye : .....

Üye : .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / ..... / .....

Doç. Dr. Lokman TANRIKULU
Enstitü Müdürü

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN MEŞRUIYET SORUNU

Niyazi KIRMIZIGÜL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Eylül 2021

Danışman: Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

ÖZET

Özel askeri şirketler ile ilgili yapılan çalışmalarda askeri hizmetlerin üçüncü kaynaklardan sağlanması yöntemiyle farklı yüklenicilere devredilmesi gibi çağımızın güvenlik ortamını dönüştüren faktörler incelenmiştir. Özel askeri şirketlerin mevcudiyeti ve aktiviteleri etik bakımdan da sorgulanmış ve bunların meşruluğunun sorgulanması ideolojik bir duruma bürünmüştür. Güç kullanım tekelinin devletlerde olması yaklaşımı, devletin kendisini gerek yurt içinde gerekse de uluslararası alanda güvenlik sağlayıcısı olarak kurumsallaştırmıştır. Söz konusu yaklaşım aynı zamanda diğer aktörlerin neden olacağı tehditlerin şiddetini güç kullanımını yasaklamak veya kısıtlamak suretiyle azaltmıştır. Özel askeri şirketlerin sayısının artması sonucunda bu yaklaşımın değiştiğine ilişkin değerlendirmeler hız kazanmıştır. Güvenlik alanında sağlayıcı tek oyuncu devlet iken bunun piyasaya yani özel alana kayması gerek kuramsal açıdan gerekse uygulamadaki etkileri yönüyle üzerinde durulması gerekli bir konu haline gelmiştir. Söz konusu hususlar dikkate alındığında özel askeri şirketlerin uluslararası güvenlik analizlerinde değerlendirilmesi gereken bir değişken haline geldiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, özel askeri şirketlerin meşruiyet sorununun olup olmadığını bulmaya çalışmaktır. Çalışmanın kapsamı özel askeri şirketler ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın yöntemi olarak literatür taramasından yararlanılmış, bu çerçevede ağırlıklı olarak uluslararası kitap ve makaleler incelenmiştir. Sonuç olarak, sözleşme yapma süreçleri ve sahadaki davranışları dikkate alındığında özel askeri şirketlere yönelik olumsuz bir algının varlığı tespit edilmiştir. Öte yandan, olumsuz yaklaşımlara rağmen şirketler hizmetlerini sunmaya ve sözleşmelerini yerine getirmeye devam etmektedir. Bununla birlikte özel askeri şirketlere yönelik birçok olumsuz algıdan beslenen meşruiyet eksikliğinin sektörün geleceği adına büyük riskler barındırdığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel askeri şirket, meşruiyet, güvenlik.

THE QUESTION OF LEGITIMACY OF PRIVATE MILITARY COMPANIES

Niyazi KIRMIZIGÜL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Department of International Security and Terrorism, M.B.A.

September, 2021

Supervisor: Assoc. Dr. Mustafa ARSLAN

ABSTRACT

In the studies on private military companies, the factors that transform the security environment of our age, such as the transfer of military services to different contractors by the method of provision from third sources, were examined. The existence and activities of private military companies were also ethically questioned, and questioning their legitimacy became ideological. The approach of monopolizing the use of force institutionalized the state itself as a security provider, both domestically and internationally. This approach also reduced the severity of threats posed by other actors by prohibiting or restricting the use of force. As a result of the increase in the number of private military companies, the evaluations that this approach changed have gained momentum. While the only actor in the field of security is the state, its shift to the market, that is to the private sphere, has become a subject that needs to be emphasized in terms of both theoretical and practical effects. Considering these issues, it is seen that private military companies have become a variable that should be evaluated in international security analysis. The aim of this study was to try to find out whether private military companies had legitimacy problems. The scope of the study was limited to private military companies. Literature review was used as the method of the study, and in this context, mostly international books and articles were examined. As a result, it was determined that there is a negative perception towards private military companies when the contract making processes and their behavior in the field are taken into account. On the other hand, despite negative approaches, companies continue to offer their services and fulfill their contracts. However, it is considered that the lack of legitimacy, which is fed by many negative perceptions towards private military companies, poses great risks for the future of the sector.

Keywords: Private military company, Legitimacy, Security.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET

1.1 Devletin Ortaya Çıkışı	3
1.2 Devletin Meşruiyeti.....	8
1.3 Devletin Güç Kullanma Tekeli	12

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

2.1 Tarihte Paralı Askerlik	21
2.1.1 Fransız Devrimine Kadar Paralı Askerlik	21
2.1.2 Fransız Devrimi Sonrası Paralı Askerlik	23
2.1.3 Soğuk Savaş Döneminde Paralı Askerlik	24
2.2 Paralı Askerlikten Ticari Şirketleşmeye Geçiş	25
2.2.1 Paralı Askerlik ile Özel Askeri Şirketleşmenin Karşılaştırılması.....	25
2.2.2 Paralı Askerlikten Ticari Şirketleşmeye Geçiş Etkileyen Faktörler	28
2.2.2.1 Savunma Sektöründe Bütçe Kısıntılarına Gidilmesi.....	29
2.2.2.2 Kamu Sektöründe Özelleştirme Uygulamalarının Yaygınlaşması....	29
2.2.2.3 Soğuk Savaş Sonrası Büyük Güçlerin Bölgesel Çatışmalara Karşı İlgilerinin Azalması	30
2.2.2.4 Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Güvenlik Açığı.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKTAKİ KONUMLARI

3.1	Ulusal Hukukta Özel Askeri Şirket Düzenleme Örnekleri	33
3.1.1	ABD Hukukuna Göre Özel Askeri Şirketlerin Konumu	34
3.1.2	İngiliz Hukukuna Göre Özel Askeri Şirketlerin Konumu	37
3.2	Uluslararası Hukukta Özel Askeri Şirketler.....	40
3.2.1	Cenevre Sözleşmesine Ek 1977 tarihli 1 sayılı Protokol.....	41
3.2.2	1989 tarihli Paralı Askerlerin İstihdamına, Kullanılmasına, Finanse Edilmesine ve Eğitilmesine Yönelik BM Uluslararası Sözleşmesi	48
3.2.3	Montrö Belgesi.....	56
3.2.4	Uluslararası Davranış Kuralları Belgesi	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİR KAMU HİZMETİ OLARAK GÜVENLİĞİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ MESELESİ

4.1	Güvenlik Alanında Özelleştirmenin Riskleri	66
4.2	Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyeti Sorunsalı	69
4.2.1	Askeri Yönden Meşruiyetin Temelleri	70
4.2.2	Hukuki Yönden Meşruiyetin Temelleri	74
4.2.3	Siyasal Yönden Meşruiyetin Temelleri	76
	SONUÇ	79
	KAYNAKÇA.....	82
	ÖZGEÇMİŞ	98

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması
BAPSC	: İngiliz Özel Güvenlik Şirketleri Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
FCO	: Foreign Commonwealth Office
ICoC	: Uluslararası Davranış Kuralları
ICoCA	: Uluslararası Davranış Kuralları Birliği
ICRC	: Uluslararası Kırmızıhaç Komitesi
ISOA	: Uluslararası İstikrar Operasyonları Birliği
KBR	: Kellog Brown & Root
MEJA	: 2000 tarihli Askeri Sınır Ötesi Yargı Yetkisi Yasası
PMSC	: Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri
UCMJ	: 1950 tarihli Askeri Adalet Yasası

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Paralı Askerlik- Özel Askeri Şirketleşme Ayrımı	27
---	----

GİRİŞ

Özel askeri şirketler son senelerde birçok akademik çalışmanın konusu haline gelmiştir. Söz konusu çalışmalarda savaşın değişen özelliği, uluslararası teröristlerin ve savaş tacirlerinin neden olduğu tehditler, askeri hizmetlerin üçüncü kaynaklardan sağlanması yöntemiyle Irak'ta ve Afganistan'da yüklenicilere devredilmesi gibi çağımızın güvenlik ortamını dönüştüren faktörler incelenmiştir (Singer, 2008: 8-12; Wilcke, 2006: 124-142; Taulbee, 2002: 1-24; Yılmaz, 2007: 43-70). Özel askeri şirketlerin mevcudiyeti ve aktiviteleri etik bakımdan da sorgulanmış ve bunların meşruluğunun sorgulanması ideolojik bir duruma bürünmüştür (Brooks, 2000: 129-144; Francis, 2009: 319-338).

Güç kullanım tekelinin devletlerde olması yaklaşımı, devletin kendisini gerek yurt içinde gerekse de uluslararası alanda güvenlik sağlayıcısı olarak kurumsallaştırmıştır. Söz konusu yaklaşım aynı zamanda diğer aktörlerin neden olacağı tehditlerin şiddetini ve güç kullanımını yasaklamak veya kısıtlamak suretiyle azaltmıştır. Özel askeri şirketlerin sayısının artması sonucunda bu yaklaşımın değiştiğine ilişkin değerlendirmeler hız kazanmıştır. Güvenlik alanında sağlayıcı tek oyuncu devlet iken bunun piyasaya yani özel alana kayması gerek kuramsal açıdan gerekse uygulamadaki etkileri yönüyle üzerinde durulması gerekli bir konu haline gelmiştir (Krahmann, 2008: 379-404).

1990'lı yıllardan itibaren özel askeri şirketlerin sayısı hızla artış göstermiştir. Özellikle 11 Eylül olayları sonrası yaşanan gelişmelerle birlikte, Birleşmiş Milletler'in (BM) kurumsal etkinliğinin kaybolması ve uluslararası hukuka riayetinin bir kenara bırakılması gibi faktörler bu şirketlerin önünü açmıştır. Örnek olarak, Irak'ta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ordusundan sonra en büyük askeri gücü özel askeri şirketler teşkil etmiştir. Söz konusu durum doğal olarak özel askeri sektöre aktarılan bütçeye de yansımıştır. The Center for Public Integrity'nin (2011) 2004 ila 2006 yılları arasında kapsayan araştırmasına göre Irak ve Afganistan'da ABD Ordusunun ihaleleri her yıl yüzde elli oranında artmıştır. Kellogg Brown & Root (KBR) 16 milyar Amerikan Doları ile en çok ihale alan şirket olurken, DynCorp KBR'ın dokuzda biri kadar ihale

alabilmiştir. Iraklı sivillerin ölümünden sorumlu tutulan ve kamuoyunda da adı sıkça duyulan Blackwater, 485 milyon Amerikan Doları ile özel askeri şirketler arasında on ikinci sırada yer almıştır (The Center for Public Integrity, 2011).

Söz konusu hususlar dikkate alındığında özel askeri şirketlerin uluslararası güvenlik analizlerinde değerlendirilmesi gereken bir aktör haline geldiği görülmektedir. Öte yandan bu gelişmeleri uluslararası ilişkiler bağlamında kavramsallaştıran ve açıklayan çalışmaların yeterli seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu itibarla özel askeri şirketlerin uluslararası güvenlik alanındaki meşruiyet sorununu açıklamaya çalışan bu çalışmanın alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağı öngörülmektedir.

Bu çalışma ile “Özel askeri şirketlerin meşruiyet sorunu var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Çalışmanın kapsamı özel askeri şirketler ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın yöntemi olarak literatür taramasından yararlanılmış, bu çerçevede ağırlıklı olarak uluslararası kitap ve makaleler incelenmiştir. Araştırma teorik bulgularla sınırlı tutulmuştur.

Çalışmanın girizgâhı niteliği taşıyan Giriş bölümünü müteakip “Devlet” başlıklı birinci bölümde devletin ortaya çıkışı, devletin meşruiyeti ve devletin güç kullanma tekeli konuları üzerinde durulmuştur.

“Tarihsel Süreçte Özel Askeri Şirketler” başlıklı ikinci bölümde önce paralı askerliğin tarihçesi hakkında bilgi verilmiş, daha sonra paralı askerlikten ticari şirketleşmeye geçiş süreci ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde özel askeri şirketlerin ulusal ve uluslararası hukuktaki konumları incelenmiştir. “Bir Kamu Hizmeti Olarak Güvenliğin Özelleştirilmesi Meselesi” başlıklı dördüncü bölümde önce güvenlik alanında özelleştirmenin riskleri, daha sonra askeri, hukuki ve siyasal yönlerden özel askeri şirketlerin meşruiyeti sorunsalı analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmadan elde edilen sonuç ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET

1.1 Devletin Ortaya Çıkışı

Egemen ulus-devlet, yirminci yüzyılın başlangıcından bu yana uluslararası ilişkiler alanında merkezi araştırma konusu olmuştur (Lake, 2008: 41). Uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin ve teorisyenlerinin nispeten yakın zamana kadar devlet kavramının tarihsel evrimini derinlemesine incelemeyi ihmal etmeleri şaşırtıcı değildir. Pek çok teorisyen basit bir şekilde Vestfalya Barışına işaret etmiş veya ortaçağ ve özellikle İtalyan şehir devletlerini modern devlet sisteminin kökeni olarak tanımlamıştır.

Batı'daki klasik sosyal bilimciler, esas olarak devletin kökeni hakkında evrimsel görüşlere sahiptir. Belirli bir yaşam tarzının yerini bir başkasıyla değiştirdiğinde, örneğin, avcı-toplayıcı yaşam tarzının yerini tarımın müdahalesi aldığı ya da gruptan/ sürüden topluluk yaşamına geçiş gerçekleştiğinde ya da bir doğa durumundan sivil topluma geçiş yaşandığında, belirli ortak amaçların yerine getirilmesi amacıyla devlet ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, Batı'daki siyasi liberallerin görüşünü yansıtmakta ve bunun klasik ifadesi John Locke'un "Hükümet Üzerine İki Tez" adlı eserinde yer almaktadır. Marksizm ise, devletin ortaya çıkışını insanlık tarihinde sınıfın doğuşuna bağlı olarak değerlendirmektedir. Her iki yaklaşım da toplumsal teori olarak nitelendirilirken, üçüncü bir yaklaşım, devletin ortaya çıkışını yerleşik bir nüfusun dışarıdan gelen istilacılar tarafından rahatsız edilmesine bağlamaktadır. Bu görüş realizm olarak adlandırılmakta ve Oppenheimer ve Max Weber tarafından desteklenmektedir. Söz konusu hususlar ışığında, devletin ortaya çıkışına ilişkin üç yaklaşımın olduğunu belirtmek mümkündür (Poddar, 2007: 1-22).

Devlet deyince iki husus ön plana çıkmaktadır: (i) Devlet, toplum içinde bir güçtür ve (ii) daha geniş bir dünya ile dış etkileşimlerde devlet sosyal bir aktördür. Liberalizm, bireyi ahlaki değerlerin yeri olarak kabul etmektedir. Önemli bir liberal düşünür olan Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" adlı kitabında ticaretin yayılmasının, feodal

gücü zayıflatmada ekonomik etkisi büyük olan özerk ve üretken şehri nasıl doğurduğu anlatılmaktadır. Yalın gücün yerine ekonomik büyümenin geçmesiyle makul bir siyasi sistem ortaya çıkmıştır. Smith, belirli bir devlet türünün yani minimalist bir “gece bekçisinin” barışı, hafif vergileri, hoşgörülü ve adil bir yönetimi getireceğini öngörmektedir. Bu nedenle, Smith'e göre, toplumsal gelişmenin nedensellik zincirinde Kapitalizm, liberal devletin gelişmesinde araçsal bir konumdadır (Arblaster, 1984: 18).

Sofistike liberal düşünürlerden birisi olan Immanuel Kant'ın "Sürekli Barış" adlı eseri, dikkate değer bir realizm ile karakterizedir. Kant, Avrupa uluslararası ilişkilerinin arka planında görülen devletin gerekli bir güvenlik aracı olduğunu kabul etmiş, ancak yine de barışı teşvik etmek için bir plan yapmıştır. Buna göre devletlerin liberal hükümetlerinin olması, kendilerini yabancılara açmaları ve liberal bir ligde diğer benzer devletlerle ticareti teşvik etmeleri halinde barışın geleceği öngörülmüştür. Böyle bir durum barışı teşvik ederdi, çünkü savaş cinayetleri ve savaşla yok edilen ticaret hükümetleri kısıtlayacaktı. Bu, 19. yüzyılda liberalizme egemen olan uluslararası ticaretin barışçı eğilimleriyle ilgili Kant'ın yaklaşımlarının sonuncusuydu (Poddar, 2007: 1-22).

Kant, liberal siyasi fikirlerini etik teorisiyle ilişkilendirmiştir. Bir barış havarisi olarak Kant, siyasi önlemin etik kriterlerinden ve barışı arama ve korumaya yönelik ahlaki yükümlülüklerden bahsetmiştir. Siyaset, ampirik bir disiplin olup, ampirik olarak mümkün olanın sanatıdır. Etik, ahlaki açıdan gerekli olanın bilimidir. Bu nedenle etik, siyasetin önüne geçmelidir. Kant iki ilkeye dayanmıştır: Birincisi, insanlara kendi içlerinde saygı duymamızı emreden kategorik zorunluluğun etik ilkesidir; ikincisi, insanların yapması gereken ve rasyonel varlıklar olarak hukukun üstünlüğünü genişletmeye çalışan yönetim alanının temelini oluşturan yasal ilkedir. Dolayısıyla, Kant'a göre, amaçların siyasi analogu cumhuriyete çıkmaktadır.

Bir cumhuriyette kurallar kendi kendine empoze edilmekte ve insanların hakları ve menfaatleri tanınmaktadır. Bu nedenle Kant, ahlaki kuralları ve siyasi sonuçlarını uluslararası barışın anahtarı olarak görmüştür. Kant, ahlaki kuralları pozitif hukuk ve siyaset diline çevirmek istemiştir. Kant ayrıca devlet kavramının bir sitenin coğrafi

işgali anlamına gelmediğini belirtmiştir. Buna göre devlet, devletin kendisi dışında kimsenin yönetme hakkına sahip olmadığı bir insan topluluğudur. Bir devlette, siyasete kıyasla etik kuralların önceliğinin olması gerekmektedir. Liberal demokratik devletin savunucuları, bireyi ve onun menfaatlerini mihenk taşı olarak ele almışlardır (Poddar, 2007: 1-22).

Marx ve Engels'in devlet teorisinin temeli, bireyin devletle ilişkisinin analizinden yola çıkan yaklaşımların reddedilmesidir. Buna göre "tarihsel ve politik süreçlerde aktif olan tek başına izole edilmiş birey değil, başkalarıyla belirli ilişkiler içinde yaşayan ve doğası bu ilişkiler aracılığıyla tanımlanan insanlardır" (Held, 1983: 25). Marx ve Engels'e göre devlet, egemen sınıfın çıkarını somutlaştırır; buna uygun olarak ürettiği kurallar, tüm insanların değil bazılarının çıkarına hizmet eder.

Devletin sınıf egemenliğinin bir aracı olduğu görüşü, "ekonomik temelin devlet iktidarı mücadelesini ve aynı zamanda devletin kurumsal biçimini belirlediği" şeklindeki ekonomik indirgemeciliğe asimile edilebilir. Marx ve Engels, genel olarak basit indirgemeci veya araçsal devlet teorilerinin zorluklarına karşı teyakkuzda olmuş ve temel ile üst yapı arasındaki bağlantının doğrusal veya mekanik olmadığını gösteren sayısız nitelik sunmuşlardır (Jessop, 1982: 56).

Bu yaklaşım, devleti bir ölçüde bağımsız bir güce sahip ve egemen sınıfın çıkarlarıyla bağlantısız olarak görmektedir. Bununla birlikte, böyle bir okumanın "istisnai" olarak mı yoksa kapitalist demokrasinin daha düzenli bir özelliği olarak mı görülmesi gerektiği açık değildir. Marx ve Engels, eserlerinde kapitalist ekonomi anlayışlarında bulunan türden tutarlı bir soyut durum tanımı sağlamadıklarından, bu belirsizliğe kesin bir çözüm getirilmemiştir. Harding (1984: 180) tarafından, Marx'ın yazılarında iki karşıt devlet modeliyle ilişkilendirilen iki sosyalizm kavramının bulunabileceği öne sürülmüştür.

Kendi kendini yöneten komün, Marx'ın sosyalizm görüşünün, toplum içindeki otorite kalıplarının dönüşümü yoluyla yabancılaşmanın üstesinden gelme gerekliliğine odaklandığı önceki aşamaya aittir. Bu görüşe göre, devlet, üretken mülkün özel mülkiyeti ile birlikte, toplumun dışında ve üstünde duran silahlı adamların ayrı

organlarından oluştuğu için, insanın yabancılaşmasının önemli bir kaynağıydı. Toplumun devlet sömürsünü destekleyen bürokratik çıkarlar yerine, insanların doğrudan kararlar alacağı ve uygulayacağı ve sadece mevzuat ve yürütme kararları için değil, aynı zamanda yargı, polislik ve savunma işlevleri için de sorumluluk alacağı komünler olacaktır (Poddar, 2007: 1-22).

Bu nedenle, Marx, sınıf çatışmasının nihayetinde "devletin solmasına" izin vereceğini vurgulasa da, güçlü bir müdahaleci devletin savunuculuğu, Marx'ın ekonomik yaşamın bireyin politik olmayan koruması olduğunu belirten liberal görüşü eleştirmesinin doruk noktasını teşkil etmiştir. Aksine, Marx, sosyal bakımdan yararlı üretimin siyasetin ve devletin tek amacı olduğunu ve bunun ayrı bir alan oluşturmadığını savunmuştur. Sosyal bakımdan yararlı üretim, yönetim ve devlet direktiflerini kabul eden disiplinli bir iş gücünden çok komünal popülizm veya endüstriyel demokrasiyle daha az karakterize edilen modern, endüstriyel ancak sosyalist bir toplum yaratmak amacıyla üretimin maksimizasyonu için yönlendirici ve etkin bir şekilde yönetilen bir devleti gerekli kılmıştır (Poddar, 2007: 1-22).

Ancak N. Harding (1984: 184), bu modelin, daha sonraki yazılarında devleti sosyalizmin inşasında çok daha aktivist bir role sahip olduğunu düşünen Marx'ın amaçlarına aykırı olduğuna işaret etmiştir. Sosyalizm, giderek artan bir şekilde insani yabancılaşmadan ziyade maddi ihtiyacın üstesinden gelinmesi olarak görülmüştür. Mülkiyet ilişkilerinin sömürüyü sona erdirmek ve herkesin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için dönüştürülmesi ihtiyacı, daha zayıf değil, daha güçlü bir devleti gerektirmiştir.

Düzensiz kapitalist üretimin dislokasyonları ve yoksunlukları, devlet mülkiyeti ve üretim araçlarının kontrolü olmadan dönüştürülemezdi. Bu durum, rasyonel planlama ve adil dağıtım hedeflerini güvence altına alacaktır. Dahası, mülk sahibi sınıfların kaçınılmaz direnişiyle mücadele etmek için 'proletaryanın diktatörlüğü' gerekli olacaktır. Marx'a göre devletin ikinci modeli, ekonomik üretim ve maddi tüketim hizmetinde güçlü bir devleti meşrulaştırmıştır.

Realistler, bir devletin varlığının toplum içindeki sosyal ilişkilerde barışın tesis edilmesine hizmet ettiğini belirtmektedir. Kamu düzeninin sağlanması, yani güvenlik nedenleriyle predasyon ve terörün önlenmesi, devletin en önemli görevidir. Üretim, mübadele ve mülkiyetin bunu takip edebilmesi için barış gereklidir. Güvenlik nedenleriyle, düzeni sağlamak ve uygun insan malzemesini yaratmak için daha güçlü bir devlet varlığına ihtiyaç vardır. Bu yaklaşımın temel kavrayışı, uluslararası sistemin anarşik olduğuna ve devletler arasındaki ilişkilerin temelde rekabetçi olduğuna dayanmaktadır. Dolayısıyla bir devlet, diğer devletlerin niyetlerini hesaplamaya çalışmalıdır.

Bir devletin güvenlik arayışı, devletler sisteminde, güç dengesi siyaseti oynamaya çalışacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle ABD, güç dengesini korumak için 1930'larda zayıf bir devlet olan Çin'i Japonya tarafından yutulmaktan korumaya çalışmıştır. Realistler, bir devletin gücünün zenginliğiyle çok yakından ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Bir devletin sanayileşme çabası, büyük ölçüde askeri güvenliğinden kaynaklanmaktadır. İlkini maksimize etmek, ikincisini ve dolayısıyla gücü elde etmektir. Doğal olarak realistler, devleti ortadan kaldırma fikrini kabul etmemekte, çünkü bu durum kaosa ve orman kurallarına dönüş anlamına gelmektedir (Poddar, 2007: 1-22).

Devletin ortaya çıkışı konusunda teorisyenler arasında farklılıklar olsa da, devletin nasıl tanımlanması gerektiği konusunda aralarında büyük bir mutabakat vardır. Ortaya konan ortak bir tanım üç temel unsuru içermektedir:

- Devlet bir kurumlar kümesidir. Bunlar, devletin kendi personeli tarafından yönetilmektedir. Devletin en önemli özelliği, halkına emir verme ve yasaklama yetkisidir. Bunlar, kararların uygulanabilmesi amacıyla gerektiğinde güç kullanma işlemiyle desteklenmektedir.
- Devletin kurumları, coğrafi olarak sınırlanmış bir bölgenin merkezindedir ve
- Devlet, kendi topraklarında kural koymayı tekeline almaktadır.

Söz konusu tanım, bir devletin genel bir tanımlamasını içermektedir. Bu tanım devletin hem kurumsal hem de işlevsel olduğunu ortaya koysa da bu bağlantı

bozulabilmektedir. Nitekim Avrupa'nın erken Orta Çağ döneminde, düzenin sağlanması, savaşın üstünlüğü ve adaletin sağlanması gibi birçok yönetim işlevi, devlet yerine devletin sınırları içinde var olan kilise tarafından sağlanmıştır (Poddar, 2007: 1-22).

Ortaya çıkan devlet anlayışı, insan tarafından oluşturulmuş (ilahi olarak tayin edilmemiş) ve güç ve itaat ilişkisini gerektiren diğer sosyal güçlerden ve makam sahiplerinden farklı, ancak yurttaşlık, oy kullanma hakkı gibi belirli kamu hakları için bir alan olmasına rağmen, bir iktidar sembolüdür. Modern devlet, önceki dönemlerde belirsiz, geçirgen ve dalgalı olan net bölgesel sınırlara sahiptir. Modern devlet, ayrıntılı askeri ve ulusal polis güçlerinin oluşumuyla ilişkilidir.

Modern ulus devlet, tek bir para biriminde tezahür eden üniter bir egemenlik, tekçi hukuk sistemi ve kültürel tikelciliği aşındıran 'ulusal' dilde tek bir ulusal dili ve edebi geleneği kullanan bir devlet eğitim sistemi ile karakterize edilir. Zorlayıcı güç kullanma yetkisi devletin tekelinde değildir. Zira silahlı soyguncular, kabadayılar ve mafyalar da zorlayıcı güç kullanabilmektedir. Devlet aygıtını diğer güçlerden ayıran en önemli unsur meşruiyeti ve bu bağlamda meşru güç kullanma tekeline sahip olmasıdır.

1.2 Devletin Meşruiyeti

Meşruiyeti anlamının başlıca iki yolu vardır. Biri normatiftir ve bir aktörün, kurumun ya da siyasi düzenin meşru sayılması için uyması gereken standartlarla ilgilidir. Bu tür standartlar, toplumun açık rızasını (tipik olarak demokratik seçimler yoluyla) veya adalet taleplerini içerebilir. Genellikle temel insan hakları mülahazalarına dayanan ahlaki ve normatif yaklaşımlardan türetilir.

Meşruiyeti anlamının ikinci yolu deneyseldir ve bu tür normatif standartlarla değil, daha çok insanların belirli bir aktörü veya kurumu kabul edip etmedikleri, nasıl ve neden kabul ettikleri (veya reddettikleri) ile ilgilidir. Burada insanların inançlarına ve algılarına odaklanılmaktadır. Tabii olanların meşru gördüğü güç veya tahakküm 'otorite' olarak tanımlanır. Bu nedenle, belirli normatif standartların gerisinde kalan bir

devlet, kendisine tabi olanlar onu meşru kabul ederse, yine de fiili meşruyetten yararlanabilir. Meşruyet kavramı, güven (Giddens, 1984: 49), rıza ve karşılıklılık (Hyden ve Bratton, 1992: 145) fikirleri ile ilgilidir.

Bu şekilde düşünüldüğünde, bir düzen, aktör veya kurum, toplumun onu tatmin edici olarak gördüğü ve mevcut hiçbir alternatifin çok daha üstün olamayacağına inandığı ölçüde meşrudur. Bu aynı zamanda meşruyetin insanların maddi ve sembolik beklenti ve algılarıyla ilişkili olarak görüldüğü anlamına gelir. Bu nedenle, meşruyet eksikliği veya zayıflığı, devletin kırılabilirliğinin önemli bir sebebidir. Meşruyet eksikliği devleti toplumun desteğinden yoksun bırakmakta; siyasi bir topluluk veya kimlik oluşturulmasına engel olmakta ve devletin mümkün olan en düşük sosyal ve finansal maliyetlerle verimli bir şekilde hareket etmesine mani olmaktadır (Norad, 2009: 3).

Max Weber'in yaklaşımları, devletin meşruyeti konusundaki en uygun başlangıç noktasını teşkil etmektedir (Beetham, 1991: 8). Weber, modern devleti, "belirli bir bölgede fiziksel gücün meşru kullanım tekeli (başarılı bir şekilde) elinde tutan insan topluluğu" olarak tanımlamıştır. İlginç bir şekilde, uluslararası ilişkiler araştırmacıları, Weber'e ait tanımın 'bölge' ve 'fiziksel güç üzerinde tek el' yönlerinin önemini vurgulama eğiliminde olmuştur (Ruggie, 1993: 151).

Nitekim Seabrooke'a (2002: 1, 7) göre, Theda Skocpol gibi önde gelen sosyologlar bile devletin oluşumu sürecinde meşruyetin rolünü küçümsemişlerdir. Bunun doğal sonucu, belirli bir bölgede fiziksel güç kullanımına ilişkin bir tekelin olup olmadığı sorusunu, ilgili tekel sahibinin meşru olup olmadığı sorusunun büyük ölçüde belirleyicisi olarak ele alma eğilimi olmuştur.

Daha yakın tarihli bazı bilimsel çalışmalarda meşruyet kavramı açıklayıcı bir araç olarak kullanılmış, ancak devlet oluşumundan ziyade uluslararası örgütlerin ve kurumların analizi için bu kavramdan yararlanılmıştır (Bodansky, 2012: 321-322; Clark, 2005: 12). Weber'in kendisi devletlerin ortaya çıkışında meşruyetin önemini açıklamak için büyük çaba sarf ettiği için bu durum ilginç görülmektedir (Cullity, 2014: 1).

Weber'in vardığı sonuç biraz totolojiktir: Bir rejim, vatandaşları meşru olduğu inancına sahipse meşrudur (Grafstein, 1981: 457). Bu durum, filozofların aynı fikirde olmadığı standartlara rağmen nesnel ahlaki standartlara atıfta bulunulabilen geleneksel felsefi meşruiyet anlayışından bir kopuşu temsil ediyordu (Beetham, 1991: 7-8). Bununla birlikte, Beetham'ın (1991: 11-12) belirttiği gibi, Weberyen görüş, insanların bir devletin (veya başka bir kurumun) meşruiyetine olan inançlarının neden değiştiğini açıklayamamaktadır.

Bu bağlamda, egemen devletin ortaya çıkışının en azından yerel düzeyde can alıcı bir parçası, "iktidar tekeline" sahip olmak değil, nihai bir otoriteye duyulan ihtiyacın tanınmasıdır. Bu durum, iktidar ile onun meşrulaştırılma süreci arasında nedensel bir etkinin olduğunu inkâr etmek anlamına gelmemektedir (Beetham, 1991: 104). Devletin meşruiyeti konusunu anlamak için devletin anayasacılık yoluyla ayırt edici nitelikte bir otorite ile donatılması üzerinde durmak gerekmektedir.

En temelde, anayasacılık, devletlerin hem yasal yetkiye sahip oldukları hem de yasal güç kullanımlarında kısıtlandıkları süreci ifade etmektedir (Gordon, 1999: 5). Bu nedenle, anayasacılık da pratik olarak modern devletle aynı noktada olan "egemenlik" kavramıyla yakından ilişkili bir kavramdır (Hinsley, 1986: 2). Bu itibarla, bazı bilim adamlarının egemenlik kavramını mutlakıyetçi terimlerle örtük olarak anlaması, devlet yönetiminin otoriter boyutlarından ziyade zorlayıcı boyutlara vurgu yapılmasına yol açmıştır (Reus-Smit, 1999: 92-3).

Örneğin, Tilly (1992: 75) mahkemelerin, halk meclislerinin, hazinelerin ve benzerlerinin oluşturulmasından kısaca bahsederken, bunlar yalnızca yöneticilerin savaşa hazırlık çabalarına atfedilebildikleri sürece önemli kabul edilmişlerdir. Anayasa burada "toplumların iktidarı devletlerin gücü olarak inşa etmesine ve eklemesine izin veren bir kurum" olarak tanımlanmaktadır (Thornhill, 2011: 11).

Bir kurum olarak anayasanın hem normatif hem de usul unsurlarını içerdiği anlaşılabilir (Fukuyama, 2011: 259-260). Başka bir deyişle, anayasal düşünce ve uygulama arasında analitik amaçlar doğrultusunda bir ayırım yapılabilmekte ve modern devletin ikisinin belirli bir kombinasyonunun bir sonucu olarak oluştuğuna dair bir

argüman geliştirilebilmektedir. Bu kombinasyon, kaynak, doğru kullanım ve kamu gücünün kullanımına yönelik yasal kısıtlamalar hakkında anayasal düşünceyi ve güçlü kurumların ve yöneticilerin, genellikle şiddetli ayaklanmalardan sonra bu tür kısıtlamalara boyun eğmeye başladığı anayasal uygulamayı gerekli kılmıştır. Bu kapsamda, hükümdarlar zaman zaman kısıtlanmış, ancak yönetimleri meşrulaştırılmış ve yetkileri artırılmıştır. Burada ileri sürülen argümana göre, devletin ve devlet iktidarının ayırt edici karakteri böylece ortaya çıkmıştır.

Anayasal düşüncede ilk önemli gelişme, yöneticilerin iktidarının kaynağıyla ilgili olmuştur. Kısaca ifade etmek gerekirse, yöneticilerin gücü yönettikleri insanlardan kaynaklanıyordu. Yöneticilerin artık birilerini kontrol etmek için özel bir hakka sahip oldukları düşünülüyordu. Zira kullandıkları güç kamu gücüydü (Gordon, 1999: 29-36).

Böyle bir gücün verilmesinin nedeni hükümdarın özel çıkarlarını karşılamak değil, halkın kamusal ihtiyaçlarının tatmin edilmesiydi. Nitekim bir hükümdar, tebaaları arasında düzeni ve refahı sağlama yükümlülüğüne sahipti (Holsti, 2004: 34). İktidarın kaynağı ve uygun kullanımı hakkındaki bu tür düşünmenin sonucu, yöneticilerin yasal kısıtlamaları kabul etmesi ve bunlara uyması gerektiğiydi. Bu gelişmelerin nihai sonucu, devletin yöneticilerinden bağımsız olarak var olduğu anlayıştı (Lane, 1996: 22).

Bu fikirler nihayetinde devletin meşruiyetinin daha dayanıklı temeller üzerine inşa edilmesini sağlamıştır. Devletin oluşumu, yalnızca anayasacılık tarafından tipik hale getirilen bir iç meşruiyet sürecine değil, aynı zamanda, ortaya çıkan devletlerin birbirlerine sağladığı tanıma ile simgelenen bir dış meşruiyet sürecine de bağlıydı. Bartelson'a (2013: 109) göre uluslararası ilişkilerde üç farklı kategoriye ayrılabilen farklı bir tanıma literatürü mevcuttur: Siyasi (modern devlet sisteminin ve uluslararası toplumun ortaya çıkışı ile ilgili), yasal (pozitif kriterlerle ilgili) uluslararası hukukta devlet olma durumu için) ve ahlaki (devlet dışı farklı gruplar arasındaki çatışmanın hafifletilmesi ile ilgili). Bu çalışma kapsamında öne çıkan, siyasi tanıma kavramıdır.

Hegel'in yaklaşımları tanıma analizi için başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Basit bir ifadeyle Hegel, insanların tamamen olmak istedikleri kişi olamayacağını, yalnızca başkaları tarafından tanınan ve bu nedenle de olmasına izin verilen kişi olduklarını ileri sürmüştür. Bu nedenle, bireyin sahip olduğu en güçlü arzu, kendisinin tanınmasıdır (Ringmar, 1995: 94). Yasa, böyle bir tanımın tezahürüdür, zira Ringmar'ın da belirttiği gibi, yasaya uymak öncelikle bir "iyi olma" meselesi değil, daha ziyade kendini bir kurala teslim etme meselesidir. Bu anlamda hukuk, temelde bir kişinin kimliğini ve dolayısıyla yapabileceklerini ve yapamayacaklarını oluşturan bir dış meşruiyet gücü olarak düşünülmektedir. Hegel, bu içgörüyü devletler ve uluslararası hukuk alanına uygulamıştır. Bunu yapabilmesinin nedeni 'egemenlik' kavramına dayanmaktaydı: yani, devletler, tebarı üzerinde tek meşru egemen olacaklarsa, bu tür bir hakka sahip kişiler yani diğer devletler tarafından meşru bir şekilde tanınmaları gerekir (Ringmar, 1995: 96).

1.3 Devletin Güç Kullanma Tekeli

Egemen devletler, modern devlet sistemi olarak bilinen kavramın ana aktörleri olmuştur. Güç kullanım tekeli, devlet egemenliğinin ayırt edici bir özelliğidir (Philips, 2016: 1-3). Westfalyan modern ulus devletin anahtarı, meşru gücün (veya organize şiddetin) tekelleştirilmesidir. Avrupa'da devlet, Weber'in meşru fiziksel şiddetin tekelsisi olarak adlandırdığı bir unsur haline gelmiştir. Weber, Trotzky'den alıntı yaparak "her devletin kuvvet üzerine kurulduğu"nu ileri sürmüştür (Lassman ve Speirs, 1994: 310). Weber'den önce, Machiavelli ve Hobbes gibi siyasi düşünürler, devletlerin gücü tekeline almaya çalıştıklarını ve bu merkezileşme sürecinin devlet kurmada itici bir güç olduğunu gözlemlemişlerdir. Modern devletin temel işlevlerinden biri - refahın sağlanması ve halkın temsil edilmesinin yanı sıra - vatandaşlarının korunması veya modern terimlerle hukukun üstünlüğünü tesis ederek güvenliklerinin garanti altına alınmasıdır.

Weber, devleti "İnsanlar tarafından insanlar üzerinde bir yönetim ilişkisi ve meşru güç kullanımına (yani meşru olduğu kabul edilen güç) dayanan bir ilişki" olarak tanımlamaktadır (Lassman ve Speirs, 1994: 311 -312). Weber güç tekeli uygulamak için üç meşruiyet biçimi tanımlamıştır: Birincisi, geleneğin 'ebedi geçmişinin' yetkisi

vardır. Bu güç Patrik, ataerkil prens veya yaşlılar tarafından kullanılan geleneksel güçtür. Daha sonra Weber, olağanüstü, kişisel lütuf veya karizmaya dayanan otoriteye işaret etmiştir. Dinsel liderler, plebisiter hükümdar, büyük demagog ve bir siyasi partinin lideri tarafından uygulanan karizmatik kurallardan söz etmiştir. Bu istisnai kişisel karizma, bireyin liderlik niteliklerine olan kişisel bağlılığına ve kişisel güvene dayanmaktadır. Son olarak, üçüncü Weberyen meşruiyet kategorisinde, hukukun geçerliliği ve uygun hukuki "yeterliliği" olan inanç çerçevesinde düzenlenen kurallar yer almaktadır (Philips, 2016: 1-3).

Demokratik devlet teorisine dayanan normatif bir varsayım, perspektifi şiddet tekelinin tek tip meşruiyetine, yani hukukun üstünlüğüne ve demokratik kontrole dayanması gerektiğine indirgemektedir. Elbette bu varsayım evrensel olarak yerleşik bir uygulama değildir. Yerleşik Batılı devletlerde bile, devlet kurumlarının belirli bir bölge ve nüfus üzerinde meşru şiddet tekeli uyguladığı modern devlete ilişkin Weberyen kriterleri her zaman karşılanmamaktadır. Bununla birlikte, meşruiyet demokratik sürece bağlı bir unsur olarak görülmemektedir. Nitekim Sovyet ve Doğu Avrupalı bilim adamları, sosyalist devlet sisteminin meşruiyetine olan inancın, daha çok devletin genel refah veya kamu mallarının sağlanmasıyla bağlantılı olduğunu belirtmişlerdir.

Devletin ekonomik gelişme ve hak kazanma yoluyla meşrulaştırılması, birçok gelişmekte olan toplumda geçerli bir seçenek değildir, çünkü devletin refah işlevini yerine getirecek kaynaklar eksiktir. Bu durum, devletlerin zayıflığının temel nedenlerinden biridir. Bu toplumlardan bazıları belki resmi anlamda seçim demokrasileri olabilir, ancak esasa bakıldığında bunların gerçek demokrasi olmadıkları görülmektedir. Örneğin bir devletin seçilmiş bir hükümeti olmasına rağmen bu hükümet iyi yönetim uygulamakta başarısız olabilmektedir. Demokratik prosedürler, bunların demokratik olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı konusunda şüphe uyandırmaktadır. Daha da önemlisi, genel olarak gelişmekte olan toplumlar ve özelde kırılğan devletler bağlamında, Weber'in meşruiyet kategorilerinin ilk iki biçiminden biri veya her ikisi de geçerli olabilmektedir: geleneğin veya karizmatik bir liderin meşruiyeti. Bununla birlikte, günümüzün modern devletinde, Batı normlarına ve liberal değer sistemine göre, meşruiyetin ilk iki biçimi gözden düşmüştür. Modern

devlette meşru güç kullanma yetkisi, ideal olarak, yalnızca demokratik olarak seçilmiş bir siyasi liderliğe ait olan otoritenin yasallığına dayanmaktadır. (Philips, 2016: 1-3).

Bu kavram, burada çok Avrupa merkezli, fazla miyop olduğu için sorgulanmıştır. Geleneksel liderler, yaşlılar veya diğer yerel yetkililer birçok durumda etkili güvenlik sağlayıcıları olduklarını ve şiddeti kontrol altına alabildiklerini kanıtlamışlardır. Bazı akademisyenler güçlü bir şekilde yönetişimin hükümet olmadan da mümkün olabileceğini savunmuştur. Nitekim 1991'de merkezi devletin çöktüğü Somali gibi ülkelerde bile, insanlar için güvenliğin bir nebze sağlanması mümkün olabilmiştir (Menkhaus, 2007: 74-106). Örneğin, İslamcıların Somali'de hâkim siyasi güç olduğu 2006 yılında, dış gözlemciler liderlerin halk için az da olsa güvenliği sağlayabileceklerini ve savaş ağalarını kontrol edebileceklerini belirtmişlerdir. Bu yaklaşım ne Addis Ababa'da ne de Washington'da takdir görmüştür. Bu çerçevede Etiyopya ordusu, İslamcı liderleri ülke dışına sürmek için ABD'nin desteğiyle yönetime müdahale etmiştir.

Geleneksel, dini veya diğer devlet dışı liderlerin çatışma arabuluculuğunda ve şiddeti kontrol altına almadaki potansiyel ve fiili rolü, ulusal ve yerel düzeyin önemini vurgulamaktadır. Yerel düzeyde karar verme, ulus devlet düzeyinde var olan "tıkanıklıkları" kaldırabilmektedir. Somaliland ve Puntland'da olduğu gibi, savaş sırasında aşırı derecede zor koşullar altında, yerel yetkililer bir dereceye kadar güvenliği sağlamışlardır. Mükemmel olmasa da, bu hizmetler merkezi devlet tarafından sağlanan güvenlik hizmetlerinden daha kaliteli olmuştur.

Uluslararası alanda devlet olarak tanınmayan bir toplum olan ayrılıkçı Somaliland, bir hükümet tarafından yönetilmektedir. Güney Pasifik'te siyasi olarak Papua Yeni Gine devletine ait bir ada olan Bougainville, uzun süren bir iç savaşı çözmek için geleneksel yaklaşımlara başvurmuştur. Boege (2006: 140-145), hem yavaş (telaşsız) hem de işbirliği çözümüne yönelik işbirliği yaklaşımına olan ihtiyacı güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bu durumda, geleneksel liderler ve geleneksel ihtilaf çözüm araçları, devlet kurumları tarafından eşit ortaklar ve yöntemler olarak kabul edilmektedir. Menkhaus (2007: 74-106) bu tür toplumları 'arabulucu' olarak adlandırmakta ve Boege

(2006: 140-145), sadece modern bir devletin değil, aynı zamanda geleneksel devlet dışı aktörlerin de rol oynadığı 'melez siyasi düzenlerden' bahsetmektedir.

Bu tür yapıların varlığı ve günlük yaşamı yönetmedeki önemi fark edildiğinde, Batı modeline göre yukarıdan aşağıya devlet kurma yaklaşımının güvenlik sağlama, barışı inşa etme ve devlet kurma bağlamında tek çözüm olamayacağı ortaya çıkmıştır. Bu "melez siyasi düzenler" içinde barışçıl veya en azından daha az şiddet içeren bir gelecek için belirleyici faktör, "geleneksel" devlet dışı ve "modern" devlet aktörlerinin entegre olması ve işbirliği içinde yönetmeleridir. Siyasi otorite, rekabetçi veya çatışmacı yollarla değil, uyumlu bir şekilde kullanılmalıdır. Geleneksel ve modern devlet kurumlarının işbirliği yaptığı melez toplumların örnekleri Bougainville ve Somaliland iken, Afganistan ve Irak'ın büyük bir kısmı melez ama çatışmacı bir nitelik sergilemiştir.

Gücün veya güç kullanımının modern devletlerde olduğu kadar merkezileştirilmediği toplumlarda, geçici yönetim (geleneksel) siyasi otoriteler tarafından yerel veya alt ulusal düzeyde uygulanabilmektedir. Bunlar yaşlılar, dini liderler ve hatta savaş ağaları olabilmektedir. Çatışmaya meyilli devletlerdeki savaş ağalarının varlığının da gösterdiği gibi, bu yerelleştirilmiş politikalar genellikle şiddet içermektedir. Bununla birlikte, geleneksel veya karizmatik liderlerin liderliği, genellikle şiddeti önlemek veya bir toplumun dağılmasını önlemek için olumlu bir mekanizma olarak işlev görmüştür. Yerel liderliğin bölgelerindeki bir çatışmanın tarihine ve temel nedenlerine aşinalıkları, savaşan gruplar arasında arabuluculuk yapma rollerini kolaylaştırmakta ve ayrıca çeşitli paydaşların sorunların çözümüne katılmasına olanak tanımaktadır (Philips, 2016: 1-3).

Modern merkezi devlet kurumlarını inşa etme girişimlerinin çoğu kum üzerine inşa edilmiş kalelerdir. Çatışmaya yatkın toplumlardaki yerel yapılar, bir çatışmayı sona erdirmek için çözüm bulma noktasında genellikle zayıf kalmaktadır. Ancak bunun tersi de söz konusu olabilir, yani çözümler ancak yerel arabuluculuğa dayandırılarak bulunabilmektedir. Ancak bugün, liberal değerler ve hukuka dayalı yaklaşımlar, devletlerin kriz durumlarına karşı izleyebilecekleri en sağlıklı politikalar olarak kabul görmektedir. Bu tür devletlerde istikrarın sürdürülmesi, demokratik kurumların ve

ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlayan liberal bir piyasa ekonomisinin geliştirilmesine bağlıdır (Goldstone ve Ulfelder, 2005: 10).

Tilly (1985: 185-186), Avrupa'daki ve gelişmekte olan ülkelerin devlet inşası sürecinde, askeri örgütlenmede ortaya çıkan önemli bir farklılığa işaret etmiştir. "Avrupa devletleri, askeri aygıtlarını, tebaaları ile sürdürdükleri mücadeleler yoluyla ve korumanın bu nüfus içindeki farklı sınıflara seçici olarak genişletilmesi yoluyla inşa ettiler. ... Daha büyük ölçüde, sömürsüzleştirme yoluyla veya egemen devletler tarafından toprakların yeniden tahsisi yoluyla son zamanlarda ortaya çıkan devletler, hükümdarlar ve yönetilenler arasında karşılıklı kısıtlamaların aynı dâhili zorlaması olmadan, askeri örgütlenmelerini dışarıdan edindiler." Gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle kırılğan devletlerde genellikle eksik olan şey, hükümdarları kısıtlama ve onları mahkemelere ve parlamentolara tabi kılma konusunda Avrupa devlet kurma sürecinde ortaya çıkan anlaşmadır. Bu nedenle, yeni devletlerin, (zayıf) durumda (güçlü) bir devlet gibi hareket eden ve askeri darbeler veya dolaylı yönetim yoluyla iktidarı ele geçiren güçlü, genellikle kısıtlanmamış askeri aygıtlara sahip olması tesadüf değildir. "Vatandaşları devletlerine bağlayan güçlü bir yapıştırıcı" olarak işlev gören zenginlik ve refah hakları eksik olduğunda, kırılğanlık o toplumun vazgeçilmez kaderi haline gelmiştir (Milliken ve Krause, 2002: 760).

Weber, devleti "belirli bir bölgede fiziksel gücün meşru kullanım tekeli (başarılı bir şekilde) elinde tutan insan topluluğu" olarak tanımlamıştır. Buna göre devlet, güç kullanma "hakkının" yegâne kaynağı olarak kabul edilmektedir (Lassman ve Speirs, 1994: 310-311). Bu Weberci devlet kavramından, işleyen bir devletin çeşitli koşulları ve devlet gücünün yoğunlaşması tasvir edilebilmektedir (Tilly, 1985: 181).

Bu işlevlerin ilki, teritoryal alanın genişlemesi ve sağlamlaşması, dış rakiplerin ortadan kaldırılması veya etkisiz hale getirilmesi için fiilen savaşıma durumudur. Bu durum, özel orduların ortadan kaldırılmasını, düzenli, devlet kontrolündeki profesyonel silahlı kuvvetlerin kurulmasını ve organize savaş yapma faaliyetleri ile merkezi bir devlet sisteminin oluşturulmasını gerektirir. İkincisi, topraklarında iç pasifleştirme ve düzenin sürdürülmesi ya da bölge içindeki rakipleri ortadan kaldırmayı ve bölge içinde denetim için kalıcı gözetim ve kolluk araçları oluşturmayı

içeren devlet kurma durumudur. Üçüncüsü, insanların korunması, güvenlik işlevidir. Bu durum, mahkemelerin ve meclislerin kurulması da dâhil olmak üzere hukukun üstünlüğü ve halkın temsili ile sağlanır. İlk üçünün bağlı olduğu dördüncü işlev, devletin içinden veya dışından kaynakların (vergilendirme, harçlar, gümrük vergileri vb.) çıkarılmasıyla gerekli araçların elde edilmesidir. Bu, bir devlet aygıtı, mali yapıları olan rasyonel bir devlet bürokrasisinin kurulmasını gerektirir. Bu işlevi yerine getirmenin itici gücü, güç kullanma araçlarının merkezileşmesi ve tekelleştirilmesidir (Philips, 2016: 1-3).

Günümüzde, gücün özelleştirilmesi, askeri işlevlerin uluslararasılaşması ve küreselleşme Weberci devlet için büyük zorluklar oluşturmaktadır. Pek çok ülkede, gücün ve güvenliğin özelleştirilmesi yeni bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda iki farklı özelleştirme türü söz konusudur: savaş ağaları, milisler, isyancılar, para-askeri gruplar, çeteler ve organize suçlar aracılığıyla aşağıdan yukarıya ve bazı devletler tarafından özel sektöre geleneksel askeri ve polis işlevlerinin dış kaynak kullanımı yoluyla yukarıdan aşağıya devri (Mandel, 2001: 129-151). İster varsayılan olarak aşağıdan yukarıya, isterse bilinçli olarak planlanmış yukarıdan aşağıya bir yaklaşımla olsun, gücün ve güvenliğin özelleştirilmesi, devletin güç tekeline yönelik temel bir sorundur. 'Devletin güç tekeli' kavramı, yukarıda belirtildiği gibi, özel orduların ortadan kaldırılmasını ve diğer silahlı devlet dışı aktörlerin silahsızlandırılmasını gerektirmektedir.

Aşağıdan yukarıya güç, yeniden ortaya çıkan "geleneksel yerel" güç düzenleri olarak görülebilir. Gücün devlet tekeli modern güç uygulamasıdır ve gücün yukarıdan aşağıya özelleştirilmesi post-modern olarak sınıflandırılabilir. Gücün ve güvenliğin 'geleneksel yerel' ve post-modern özelleştirilmesi, devletin inşası sürecinde vatandaşları silahsızlandırarak meşru bir modern devlet güç tekeli kurmanın yüzyıllık gelişimini tersine çevirmiştir. Yeni eğilim, meşru bir devlet güç tekeli kurma sürecini baltalamaktadır (Philips, 2016: 1-3).

Gelişmekte olan ülkelerdeki, özellikle kırılğan devletlerdeki pek çok hükümet, artık hukuka uyma ve düzeni garanti altına alma yeteneğine sahip değildir veya olamamıştır. Bu gibi devletlerin polis ve askeri güçleri çok zayıf olup, hukukun üstünlüğünü ve

devletin güç tekelini uygulamak konusunda isteksiz davranmaktadır. Dahası, devlet dışı aktörlerin faaliyetleri, doğrudan veya dolaylı olarak alt toplum gruplarını şiddetle tehdit edebilmektedir. Devlet dışı aktörlerin ekonomik ve politik faaliyetlerinin sonucunda yaygın bir güvensizlik ortaya çıkmaktadır. Bu güvensizliğin bir sonucu olarak, diğer özel aktörler, özellikle özel askeri ve güvenlik şirketleri, daha önce silahlı kuvvetler ve polis tarafından üstlenilen görevleri yerine getirmek üzere hükümetler, uluslararası kuruluşlar, işletmeler veya bireyler tarafından giderek daha fazla işe alınmaktadır (Cilliers ve Mason, 1999: 83-87; Lilly, 2000: 6-27; Singer, 2003: 6-10). "Güvenlik" in kamu yararı için uluslararası kabul görmüş bir devlet güvencesi normu hala var olsa da, bu normun uygulanması her zaman mümkün değildir. Bu durum, devletlerin artık savaşlarda ve çatışmalarda rol oynamadığı anlamına gelmemektedir; çünkü özel aktörler genellikle devletin kendisinin siyasi kontrolü ve iktidarı için mücadele etmektedirler. Bu şekilde asimetrik güvenlik bölgeleri, daha doğrusu yoksullar için güvensizlik bölgeleri ve özel şirketler tarafından insanlara ve servetlerine sağlanan görece güvenlik bölgeleri ortaya çıkmıştır.

Askeri ve güvenlik hizmetleri sunan çok sayıda yeni şirket kurulmuştur. Birçok uluslararası müdahale, silahlı kuvvetlerde ciddi personel darboğazına neden olmuştur. Özel kuruluşlar Irak Savaşı ve sonrasında yaşananların bir sonucu olarak talep patlaması yaşamışlardır. Çatışmada deneyime sahip yeterli sayıda eski Özel Kuvvetler personeli bulunmadığından birçoğu ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Büyüyen pazardan kar elde etmek için şirketler, göreve hazır olmayan veya şüpheli bir hizmet geçmişi olan personeli düzenli olarak işe almaktadır (Philips, 2016: 1-3).

Askeri işlevlerin özel askeri şirketlere yaptırılmasının nedenleri çok yönlü olup bazen örtüşmektedir. Bu tür bir özelleştirmenin birçok askeri, ekonomik, politik ve ideolojik nedeni vardır: Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra silahlı kuvvetlerin milyonlarca askerin görevden alınmasına yol açan aşırı kapasiteleri, silahlı kuvvetlerin çeşitli uluslararası müdahalelerinde uzmanlaşmış birlik eksikliği, silahlı kuvvetler tarafından şirketlerin destek hizmetleri olmaksızın sürdürülemeyen savaşta ve modern teçhizatın kullanımındaki değişiklikler, zayıf hükümetlerin güvenlik hizmetlerine olan talepleri, uluslararası müdahaleler ve acil durum yardımı ile uğraşan kurumların koruma talepleri, "teröre karşı savaşta" silahlı kuvvetlere olan talebin artması, yurt dışındaki

savaşlarda asker kullanılmasının halk tarafından eleştirilmesi, birçok devleti kısıtlamayı amaçlayan neo-liberal "yalın devlet" kavramı (Wulf, 2006: 13-15).

Özel şirketler, devletin emrinde yeterli güvenlik gücü yoksa özelleştirme destekçileri tarafından kamu düzenini korumanın bir alternatifi olarak görülmektedir. Buna ek olarak, özel aktörler yalnızca sundukları hizmetler için ödeme aldıklarından hükümetler için cazip gelmektedir. Zira daimi bir şekilde düzenli ordu veya polis gücü büyük ekonomik maliyetlere yol açmaktadır. Bu nedenle bazı devletlerde askeri işlevler artık küresel pazarda sözleşme temelinde sunulmaktadır. Hemen hemen her askeri veya polis işi için uzmanlarla sözleşme yapılabilmektedir. Dolayısıyla, ekonomik güç artık daha hızlı bir şekilde askeri güce dönüştürülebilmektedir. Düzenli profesyonel silahlı kuvvetlerin yaratılması olan Weberyen kriter, esas olarak sorgulanmamaktadır. Zira ulusal silahlı kuvvetler, personel güçleri büyük ölçüde azalmış ve çok sayıda işlevi özel şirketlere devredilmiş olmasına rağmen var olmaya devam etmektedir (Philips, 2016: 1-3).

Askeri işlevlerin dış kaynak kullanımını savunurken veya teşvik ederken, kullanılan en yaygın argüman doğası gereği ekonomiktir. Hâkim ekonomik teoriye göre, piyasa bu işlevleri yerine getirme ve bunları silahlı kuvvetlerin kendisinden daha verimli bir şekilde yerine getirme konusunda daha niteliklidir. Ancak özel sektörün, savunma sektörünün bazı bütçe zorluklarının çözülmesine katkıda bulunabileceğine ve aynı zamanda beklenen güvenliği sağlayabileceğine dair ampirik kanıtları üretmesi gerekmektedir. Dış kaynak sağlama çabalarında en gelişmiş iki ülke olan ABD ve İngiltere'deki askeri işlevlerin özelleştirilmesinin fiili ekonomik sonuçları, özelleştirme hevesinin haklı olmadığını göstermektedir. Deneyimin kanıtı, verimlilikte genellikle gerçekte sağlanandan daha fazla kazanımın vaat edildiğini veya umulduğunu göstermektedir (Wulf, 2005: 185-192).

Açıkçası, geleneksel devlet işlevlerinin devlet dışı aktörlere devredilmesi aslında sorunlu değildir. Meselenin özü kimin güç kullandığı (kamu veya özel aktörler) değil, uygulamanın nasıl organize edildiğidir (Brauer, 2007: 18). Şu anda bu özelleştirme gelişimi, büyük ölçüde parlamentoların veya halkın kontrolü dışında gerçekleşmekte ve yürütmenin kontrolü altında söz konusu olmaktadır. Ancak hükümetler bile, askeri

şirketlerin savaş faaliyetlerinden çoğu kez habersizdir (Schreier ve Caparini, 2005: 44-76; Wulf, 2005: 56- 59).

Özet olarak, devlet toplum içinde bir güçtür ve daha geniş bir dünya ile dış etkileşimlerde sosyal bir aktördür. Devlet, devletin kendisi dışında kimsenin yönetme hakkına sahip olmadığı bir insan topluluğudur. Devletin en önemli özelliği, halkına emir verme ve yasaklama getirme yetkisidir. Bunlar, kararların uygulanabilmesi amacıyla gerektiğinde güç kullanma işlemiyle desteklenmektedir. Zira egemen devlet aygıtını diğer güçlerden ayıran en önemli unsur meşruiyeti ve bu bağlamda meşru güç kullanma tekeline sahip olmasıdır. Buna göre devlet, güç kullanma "hakkının" yegâne kaynağı olarak kabul edilmektedir. 'Devletin güç tekeli' kavramı, özel orduların ortadan kaldırılmasını ve diğer silahlı devlet dışı aktörlerin silahsızlandırılmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte askeri ve güvenlik hizmetleri sunan çok sayıda şirket kurulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

2.1 Tarihte Paralı Askerlik

Tarihte bilinen ilk büyük savaş olan Mısır ile Hititliler arasındaki Kadeş Savaşında paralı askerlerin istihdam edildiği bilinmektedir. Daha sonraki tarihlerde çeşitli devletler ihtiyaç duydukları zamanlarda paralı asker istihdamı yoluna gitmişlerdir. Uzun tarihsel geçmişi göz önünde bulundurulduğunda paralı askerlik, kiralık yüzbaşılık gibi sıfatlar altında savaşlarda para karşılığı yabancı kuvvetlerin kullanılmasının olağan olduğu ve bunun yadırganmadığı bir durum olarak değerlendirilmiştir (Yalçınkaya, 2006: 252).

2.1.1 Fransız Devrimine Kadar Paralı Askerlik

Ortaçağ feodal düzeninde şövalyelerin sınırlı sürede görev yapmaları, ülke dışındaki seferlerde ve uzun süren savaşlarda yer almak istememeleri gibi nedenlerden ötürü paralı asker kullanımı Ortaçağın sonlarından itibaren artmaya başlamıştır (Thomson, 1994: 27; Singer, 2008: 22). Diğer taraftan Ortaçağ savaşlarında kullanılan silahlar bireysel yeteneği ön plana çıkararak askerliği sıradan insanların yapamayacağı bir meslek haline getirmiştir.

Bu nedenle profesyonel olarak askerlik yapan paralı askerler savaşlarda giderek daha fazla rol oynamaya başlamıştır. İngilizcedeki “soldier” (asker) sözcüğünün etimolojik olarak “bir ödeme karşılığı savaşan” anlamına dikkat çeken Tilly (1990: 82) de Avrupa devletlerinin paralı askerlik sistemini ihtiyaçları için en uygun seçenek olarak gördüklerini belirtmiştir.

Önceleri bireysel olarak çalışan paralı askerler savaşlar sona erdiğinde dönebilecekleri bir evleri ya da yapabilecekleri başka meslekleri olmadığı için zamanla birleşerek kendi aralarında birlikler oluşturmuştur. Bu şekilde birbirlerine destek olmaya ve kendilerini korumaya başlayan paralı askerler birlik halinde iş görmek üzere ortak

hareket etmişlerdir. Kendilerine iş sağlayacak bir savaş veya seferin yokluğunda kasaba ve şehirleri tehdit ederek grup mensupları için gelir elde eden bu birlikler paralı askerliğin Avrupa'daki gelişim sürecinde önemli bir aşama teşkil etmiştir.

Özel askeri şirketlerin öncülü olarak değerlendirilebilecek olan bu birlikler geçici niteliklerini zamanla kaybederek sürekli bir yapı kazanmış, feodal toplumun sosyal ve siyasal yapısının dönüşümünde kritik bir rol oynamışlardır. Paralı askeri birliklerin silahlı çatışmalarda giderek daha fazla rol oynaması ile feodal toplumun temelini oluşturan aristokrasinin gücü azalmaya başlamıştır (Singer, 2008: 24).

Paralı birliklerde yer alan askerler doğdukları ülkeye veya kendilerine iş sağlayan ülkeye değil birliklerine sadakat içinde olmuşlardır. Silahlı çatışmalarda paralı askeri birliklerin zamanın genel olarak kabul gören savaş ilkelerine uygun bir şekilde faaliyet gösterdikleri ve öldürmekten çok esir almaya ve bu şekilde daha çok para kazanmaya yöneldikleri belirtilmiştir. Bu durumun bir neticesi ise savaşların uzaması olmuştur. Birlikleri için yaptıkları “yatırımların” değerinin farkında olan paralı askeri birlik yöneticilerinin “gerçek profesyoneller” gibi ihtiyatlı davrandıkları nakledilmiştir (Singer, 2008: 24-25). Singer (2008: 25), Machiavelli'nin paralı asker birliklerinin “kan dökülmeyen savaşlarda” görev yaptıklarına ilişkin eleştirisinin gerçeklerle uyuşmadığını ileri sürerek, İngiltere ile Fransa arasındaki Yüzyıl Savaşları adı verilen (1337-1453) süreçteki kanlı savaşların sonuçlarını paralı askeri birliklerin belirlediğini ifade etmiştir.

İtalya 1300'lü yılların sonundan itibaren paralı askeri birlikler için en büyük piyasa haline gelmiştir. Bu durumda, birbirleri ile savaşan çok sayıda İtalyan şehir devletlerinin varlığı ve bu şehirlerin üst düzey refah seviyeleri kadar şehir devletlerinin verimli bir gelir kaynağı olarak gördükleri vatandaşlarını savaş meydanlarında kaybetmek istememeleri de önemli rol oynamıştır. İtalyan soyluları zamanla kendi paralı askeri birliklerini oluşturarak İtalya'da hâkim pozisyon elde etmişlerdir (Singer, 2009: 26). İlk zamanlarda kendi vatandaşlarından asker sağlayan Venedik de bu sürece dâhil olarak paralı askeri birlikler kullanmaya başlamıştır (Tilly, 1990: 80).

1700'lerde gözlemlenen önemli bir gelişme bazı zayıf devletlerin ekonomik durumlarını iyileştirmek adına paralı askerlik piyasasına girerek kendi ordularını diğer devletlere "kiraya vermeleri" olmuştur (Singer, 2008: 32-33; Tilly, 1990: 82). 1700'lerin sonuna gelindiğinde paralı askerler Avrupa devletlerinin ordularında önemli bir yer tutmaya devam etmişlerdir. Örneğin Prusya'nın askeri gücünün yarısından fazlasının paralı askerlerden oluştuğu görülmüştür (Singer, 2008: 32). Ancak 1700'lü yıllarda ortaya çıkan askeri gelişmeler ve Fransız Devrimi savaşlarında vatandaşlardan oluşan Fransız güçlerinin diğer Avrupa devletleri karşısındaki başarısı paralı askerlik olgusunun zayıflamasına yol açmıştır.

2.1.2 Fransız Devrimi Sonrası Paralı Askerlik

Ateşli silahların silahlı çatışmalarda kullanımının artması, savaşların sonucunun belirlenmesinde asker sayısının daha önemli bir rol oynamasına yol açmıştır. Avrupa devletlerinin orduları 16. yüzyıldan itibaren geniş ölçüde büyümüş, örneğin dönemin en güçlü devleti olan Fransa'nın asker sayısı 400 bine ulaşmıştı. Bu ölçüde büyük bir ordunun paralı askerlerin istihdam edilmesi yoluyla oluşturulması halinde finanse edilmesi devlet bütçelerine büyük bir yük getirmiştir. Bu nedenle devletler mümkün olduğu ölçüde kendi tebaalarından asker istihdam etmeyi tercih etmeye başlamıştır.

İlk aşamada tebaadan çok sayıda asker istihdam etmek, halkı silahlandırarak isyan etmelerini kolaylaştıracağı için siyasi açıdan riskli görülmüş, bu nedenle ordulardaki paralı asker sayısı çoğunluğu oluşturmaya devam etmiştir. Ancak özellikle artan maliyetin katlanılmaz boyutlara ulaşması ve tebaadan istihdam edilen askerlerin maliyetinin düşüklüğü ve daha güvenilir olmaları asker istihdamında ibrenin paralı askerlerin aleyhine dönmesine yol açmıştır. Krallığa sadece sözleşme ilişkisi ile bağlı olan paralı askerlerden oluşan bir ordunun savaflara katılmada isteksiz olması ve isyan etmeleri ve hatta siyasal rakip olmaları gibi riskleri arttırdığı görülmüştür. Özellikle ödemelerde aksama olması halinde paralı askerler sıklıkla isyan etmiş ve yerel halktan zorla maddi çıkar temin etmişlerdir. Tüm bu nedenlerden ötürü Fransız Devrimi savaşlarından sonra paralı askerlerin Avrupa orduları içindeki eski önemi kaybolmuştur (Tilly, 1990: 82-83).

Thomson (1999: 23-47) paralı askerlik olgusunun sona ermesinde arz-talep dengesizliğine dikkat çekmiştir. Paralı askerlik konusunda talep noktasında bir problem olmadığını belirten Thomson örneğin İngiltere'nin paralı asker kullanmaya istekli olduğunu ancak paralı asker "arz"ında bulunan devletlerin piyasadan çekilmesinin paralı askerlik olgusunun sonlanmasında etkili olduğunu ileri sürmüştür. Arz noktasında problem yaşanmasında ise savaşa taraf olan devletlerin "tarafsız" olduğunu belirten, ancak vatandaşlarının savaşlarda taraf devletlerden birinde görev almasına engel olamayan devletlere baskı uygulaması yatmaktadır. Bu baskı nedeni ile 19. yüzyılda devletler kendi vatandaşlarının diğer ülkeler arasındaki savaşlarda istihdam edilmelerini engelleyecek yasalar çıkarmışlardır.

Percy (2007: 165) ise paralı askerliğe karşı zamanla bir uluslararası normun geliştiğini ileri sürerek bu normun etkisi ile yalnızca arz noktasında değil talep noktasında da paralı askerliğin değerini yitirdiğini belirtmiştir. Örneğin yazar Kırım Savaşı sırasında asker açığını kapatmaya çalışan İngiltere'nin Almanya'daki prensliklerden paralı asker toplamak istemesi nedeni ile parlamentoda yoğun tartışmalar yaşandığını ve bu tartışmalarda "medenî devletlerin" paralı asker kullanmadığının altının çizildiğini kaydetmiştir. Vatansızlar ile savaşacak vatandaşların yerine para veya kendi çıkarı için savaşan insanlardan oluşan bir orduya dayanmanın toplumu çağdaşlarından geride bırakacağı inancı 19. yüzyıldan başlayarak tüm devletlerde zorunlu askerliği hâkim kılmıştır (Percy, 2007: 245).

2.1.3 Soğuk Savaş Döneminde Paralı Askerlik

Soğuk Savaş döneminde zaman zaman sansasyonel nitelikte eylemleri başına yansıyan paralı askerlerin, genel olarak faaliyetlerinin sınırlı ve etkisiz oldukları görülmektedir. 1950'li yıllardan itibaren sömürgeciliğin bitmesi ile iç çatışmaların giderek arttığı Afrika'da boy gösteren paralı askerler özellikle Kongo'daki faaliyetleri ile dikkatleri çekmişlerdir.

Singer (2008: 37) bu dönemdeki gelişmeleri "paralı askerliğin bireyselleşmesi" olarak tanımlamıştır. Macera arayan az sayıda kişi bir araya gelerek daha çok eski sömürgeci devletlerin çıkarları doğrultusunda askeri operasyon yapmak istemişlerdir. İngiltere

gibi sömürgeci devletlerin paralı askerleri örtülü operasyonlar yapmak için kullandığı da belirtilmektedir (Kinsey, 2006: 43-44). Kinsey (2006: 44-48), Yemen’de Mısır destekli bir darbe sonrası iktidara gelen yönetime karşı isyancıları desteklemek isteyen İngiltere hükümeti yetkililerinin, bu konuda Süveyş Krizinde olduğu gibi ABD ile açıktan ters düşmemek için eski askeri personelden oluşan bir şirket oluşturulmasına ve bu şirket üzerinden isyancılara yardım sağlanmasına karar verdiklerini belirtmektedir.

Bu dönem, şirketlerin devlet politikasının uzantıları haline geldikçe ve önceki dönemlerin öncüllerinden farklı olarak ulusal hükümetlerin direktiflerine giderek daha fazla bağımlı hale geldikçe, döngü içinde paralı asker kullanımının evriminde bir kaymaya işaret etmektedir. Soğuk Savaş'ta öne çıkan daha sonraki özel askeri şirketlerin, devletlerin çatışma bölgelerinde kamu güçlerini desteklemek için genel bir komuta yapısı altında özel güç kullanması bu evrimin sonucuydu (Tribble, 2018: 25).

2.2 Paralı Askerlikten Ticari Şirketleşmeye Geçiş

Paralı askerlikten ticari şirketleşmeye geçiş sürecinde, paralı askerlik ile özel askeri şirketleşmenin karşılaştırılması ve paralı askerlikten ticari şirketleşmeye geçişi etkileyen faktörler hususları üzerinde durulmuştur.

2.2.1 Paralı Askerlik ile Özel Askeri Şirketleşmenin Karşılaştırılması

Modern bağlamda, paralı askerlik tam anlamıyla özel askeri şirketleşmeye denk değildir. Paralı askerlerin istihdamına ilişkin olarak uluslararası toplum tarafından hukuki tanımlar geliştirilmiştir. Paralı askerlik kavramı, 1977 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 47. maddesine Ek Protokol I çerçevesinde tanımlanmış ve unsurları düzenlenmiştir¹ (Topal, 2011: 980-981). Söz konusu hükme göre;

---

¹ Söz konusu düzenleme birçok açıdan eleştirilmiştir. Öncelikle paralı askerlik kapsamında yasaklanan faaliyetler konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Diğer taraftan paralı asker istihdam etmek yasaklanmadığı gibi, bu tür faaliyetlere giren kişileri cezalandırma yönünde herhangi bir hükme de yer verilmemiştir. Düzenleme kapsamında öngörülen temel yaptırım, ele geçirilen paralı askerlerin harp esiri statüsünden mahrum edilmesidir. Bu hali ile ek maddenin özel askerî faaliyetlerin önlenmesine ilişkin etkili bir mekanizma oluşturmadığı ifade edilmektedir (Topal, 2011).

“Paralı asker, aşağıda belirtilen şartları taşıyan kişidir:

- Yerel olarak ya da yurt dışından silahlı bir çatışmada savaşmak üzere işe alınmış,
- Aslında muhasamâta doğrudan iştirak eden,
- Özellikle özel kazanç arzusu ile hasmane davranışlarda yer almak istemiş olan ve aslında, çatışmaya dâhil olan bir tarafça ya da taraf adına, söz konusu tarafın, silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve görevler için muhariplere ödeneceği taahhüdünde bulunulan ya da ödenen miktarın üstünde maddi tazminat alacağı vaat edilen,
- Çatışma taraflarından birinin vatandaşı olmadığı gibi çatışmanın bir tarafınca kontrol edilen topraklar üzerinde ikamet etmeyen,
- Çatışmanın bir tarafının silahlı kuvvetlerine mensup olmayan,
- Çatışmanın tarafı olmayan bir devlet tarafından, bu devletin silahlı kuvvetlerinin bir mensubu olarak resmî görevle gönderilmemiş olanlar.”

Söz konusu tanım, başka bir devletin silahlı kuvvetlerine (yani Fransız Yabancı Lejyonu) entegre yabancı askeri personeli dışlamak için yapılmıştır. Ek olarak, ideoloji veya din tarafından motive edilen kişiler ve doğrudan savaşa dâhil olmayanlar paralı askerliğin dışarıda bırakılmıştır. Özel askeri şirketler, kişileri çatışmaya maruz bırakmadan operasyonlarla mücadele için kritik önem taşıyan hizmetler sunmaktadır.

Bununla birlikte, BM Genel Kurulu, Paralı Askerlerin İşe Alınmasına, Kullanılmasına, Finansmanına ve Eğitilmesine Karşı Uluslararası Sözleşmede paralı askerlerle ilgili daha katı bir dili benimsedikten sonra bile paralı askerlik ve özel askeri şirketleşme arasında ayırım yapılmaması, sınırlı sayıda kovuşturmalara yol açmıştır (Singer, 2003: 12-18).

Bununla birlikte, modern özel askeri şirketler, kurumsal iş modellerini benimseyerek, kamuya açık işleri yürüterek ve devletleri operasyonlar hakkında bilgilendirerek tipik olarak paralı askerlerden ve taktiklerden aktif olarak ayrılmaktadırlar. Özel askeri şirketler kurumsal yapıları nedeniyle istihdam faaliyetlerindeki benzerliklere rağmen kavramsal ve teorik olarak paralı askerlerden farklıdır. Tablo 1’de paralı askerliği özel askeri şirketlerden ayıran altı özellik yer almaktadır.

Tablo 1. Paralı Askerlik- Özel Askeri Şirketleşme Ayrımı

Özellikler	Özel Askeri Şirketler	Paralı Askerlik
Organizasyon	Herkese açık veya bireysel sahipli şirketler	Geçici ve özel bir amaç için
Hedefler	Kurumsal kar	Bireysel, kısa vadeli
İşe Alma	Açık, yasal	Gizli, yasadışı
Hizmet	Muharebe, lojistik, destek	Münhasıran muharebe desteği
Rekabet	Çoklu rakipler, küresel	Sınırlı, bölgesel
Şeffaflık	İş planlamasına bağlı	Şeffaf olmayan, gizli operasyonlar

Kaynak: Tkach, 2012: 16.

Birincisi, paralı askerler büyük ölçüde geçici veya özel amaçlı gruplardan oluşurken, özel askeri şirketlerin kalıcı kurumsal yapıları vardır. Paralı askerlik genellikle işletme altyapısı olmadan oluşturulurken, özel askeri şirketlerin diğer çokuluslu şirketlere benzer şirket merkezleri bulunmaktadır. İkincisi, paralı askerlik bireysel, kısa vadeli kazançla, özel askeri şirketler ise kurumsal karla motive edilir. Bu ayrım, özel askeri şirketlerin bireysel çalışanlarının bireysel kazançla motive edilmesini ortadan kaldırmamaktadır, ancak bireyler bu şirketlerde birincil aktör değildir.

Üçüncüsü, paralı asker olmanın uluslararası suç olarak kabul edildiği düşünüldüğünde, paralı askerlikte kişiler genellikle gizlice işe alınır. Özel askeri şirketlerin ise işe alımı kamuya açık ve yasaldir. Dördüncüsü, paralı askerlik ile özel askeri şirketlerin hizmetlerinin kapsamı önemli ölçüde farklıdır. Paralı askerler, yalnızca muharebe hizmetleri sağlayıcıları olarak faaliyet gösterirken, özel askeri şirketleri tarafından sunulan hizmetlerde birkaç sınırlama söz konusudur (Tkach, 2012: 16).

Beşincisi, özel askeri şirketler küresel olarak rekabetçi bir pazarda faaliyet göstermektedir. Paralı askerlik ise, hukukun çok fazla uygulanmadığı belirli bölgelerde faaliyet gösterme eğilimindedir. Son olarak, şeffaflık seviyesi özel askeri

şirketler ve paralı askerler arasında değişir. Özel askeri şirketler için şeffaflık, karlılığı etkileyebilecek veya etkilemeyecek bir işken; paralı askerlikte ise operasyonlar neredeyse tamamen gizlilik içinde gerçekleştirilir.

Görüldüğü üzere, kurumsal yapıları özel askeri şirketleri paralı askerlikten ayırmaktadır. Paralı askerler ve yardımcıları özel güvenlik firmaları olarak kabul edilmezler, ancak birkaç firma “kiralık silah” olarak faaliyet göstermektedir. Öte yandan modern özel askeri şirketler, yerleşik ekonomik sistem içinde faaliyet gösteren kurumsal varlıklardır. Paralı asker kuvvetlerinin tarihsel gelişimi bin yıl öncesine dayanırken, özel askeri şirketler nispeten yakın bir dönemde sahneye çıkmıştır.

Modern özel askeri şirketlerin gelişiminde teknolojik değişimin önemi açıkça görülmektedir. Paralı askerliğin aksine, özel askeri şirketleri tipik olarak, savaş yeteneklerini değil, belirli, oldukça özelleşmiş becerileri ihraç ederler. Dahası, sivil yönetimlerin gelişimi, sözleşme düzenlemelerinin genişlemesi ve yurttaş-asker kavramıyla ilgili gelişmeler, paralı askerlerin savaş alanındaki rolünün azalmasına neden olmuştur (Avant, 2000: 41-72).

2.2.2 Paralı Askerlikten Ticari Şirketleşmeye Geçişi Etkileyen Faktörler

Soğuk Savaş döneminde çok sınırlı düzeyde kullanılan ve genel olarak silahlı çatışmalarda çok etkili olamayan paralı askerlik olgusu Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından “özel askeri şirket” görünümünde tekrar canlanmaya başlamıştır. Paralı askerlikten ticari şirketleşmeye geçiş sürecinde; savunma sektöründe yaşanan bütçe kısıntıları, kamu kesiminde genel olarak özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşması Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük güçlerin bölgesel çatışmalara karşı ilgilerinin azalması ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan güvenlik açıkları gibi faktörler büyük rol oynamıştır. Söz konusu faktörlerin analiz edilmesi, özel askeri şirketlerin büyük ölçüde ABD ve İngiltere gibi güçlü orduları bulunan ülkelerde meydana gelen politik ve ekonomik gelişmelerin sonucu ortaya çıktıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

2.2.2.1 Savunma Sektöründe Bütçe Kısıntılarına Gidilmesi

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra birçok devlet askeri bütçelerini kısarak asker sayısını azaltma yoluna gitmiştir. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması (AKKA) rejimi ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesi gelişmiş devletleri ordularını küçültmeye, askeri harcamalarını azaltmaya ve ordu personelini emekliliğe ayırmaya yöneltmiştir. Örneğin ABD Ordusu Soğuk Savaş dönemine kıyaslandığında personel sayısını üçte bir oranında azaltmış, İngiliz Ordusu da son iki yüzyıl içindeki en düşük seviyeye inmiştir (Singer, 2008: 35-40). Dünya genelinde 1993 ve 2003 yılları arasında asker sayısı yaklaşık 9 milyon azalmıştır (Tangör ve Yalçınkaya, 2010: 134).

Ordulardaki bu büyük çaplı küçülme ile birlikte profesyonel subaylar için ilerleme ve terfi etme olanakları da azalmış, bu durum askeri emek anlamında ihtiyaç fazlası bir arzın oluşmasına neden olmuştur. Böylece özel askeri faaliyetler için kullanılabilen askeri emek havuzu genişlemiş ve ucuzlamıştır. Sovyetler Birliği'ndeki Alpha Birliği ve Güney Afrika'daki 32. Keşif Taburu gibi terhis edilen bazı birlikler ise hiç dağılmadan doğrudan şirketleşme yoluna gitmişlerdir (Singer, 2008: 35-40). Çok sayıda emekli asker, mesleklerini ve uzmanlıklarını özel askeri şirketlerde değerlendirmeyi tercih etmişlerdir (Tangör ve Yalçınkaya, 2010: 127-154).

2.2.2.2 Kamu Sektöründe Özelleştirme Uygulamalarının Yaygınlaşması

Askeri şirketlerin ortaya çıkmasında diğer bir önemli bir faktör ise daha önceleri kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen bazı kamusal hizmetlerin özelleştirme uygulamaları çerçevesinde özel sektör aracılığı ile gördürülmeye başlamasıdır. Devletin ekonomiye doğrudan müdahalesine sıcak bakmayan neo-liberal politikaların yansımalarından biri de birçok kamu hizmetinin özelleştirilmesi olmuştur. Bu anlamda özelleştirme, devletin görev ve fonksiyonlarının mümkün olduğu ölçüde özel sektöre devredilmesidir.

Devletin, birçok alanda doğrudan mal ve hizmet sunan konumundan çıkarak mal ve hizmetlerin sunulmasını kolaylaştıracak şekilde düzenleyici bir aktör olmasının daha etkin olacağı, bu şekilde piyasa ekonomisinin avantajlarından daha çok yararlanılacağı ileri sürülmüştür. Mal ve hizmet üretiminde iktisadi kaynakları kamu teşebbüslerine

göre daha etkin kullandığı varsayılan özel sektörün kamusal faaliyetleri üstlenmesiyle serbest piyasa ekonomisinin en önemli unsuru olan rekabetin işlerlik kazanacağı, kaynak kullanımında ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanacağı ve sonuç olarak ekonomide verimliliğin artacağı varsayılmıştır. 1980’li yıllardan başlayan özelleştirme uygulamaları ile uzun yıllar kamu kurumları tarafından sunulan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, posta ve telekomünikasyon, demiryolları gibi kamusal hizmetler giderek artan bir şekilde özel sektöre devredilmiştir.

Neo-liberalizm, devletlerin piyasaya mümkün olduğunca az dâhil olması gerektiği ve özel şirketlerin devlete göre daha verimli ve etkili hizmet sunabileceği fikrine dayanmaktadır. Özelleştirme aynı zamanda özel kuruluşların kamu hesap verebilirliğinden çıkarılması için bir fırsat sağlamış, “özel kuruluşları hesap verebilirlik mekanizmalarının sınırlamalarından” kurtarmıştır. Bu ideolojinin güvenlik alanını da içerecek şekilde hızla gelişmesi şaşırtıcı olmamıştır (Musah, 2002: 911-933).

Güvenliği özelleştirerek devlet güvenlik hizmeti görme yükünden arındırılabilmiş, piyasa arz, talep, rekabet ve fiyatların belirlenmesinde kullanılabilir hale gelmiş ve güvenlik hizmeti veren kuruluşlar hesap verebilirlikten en az bir adım uzaklaştırılmıştır. Görüldüğü üzere özelleştirme kapsamında yaşanan gelişmeler güvenlik sektörü alanında da etkisini göstermiş ve özel askeri şirketler ve özel güvenlik şirketleri kamu sektörü tarafından yürütülen bazı faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamıştır.

2.2.2.3 Soğuk Savaş Sonrası Büyük Güçlerin Bölgesel Çatışmalara Karşı İlgilerinin Azalması

Soğuk Savaş döneminde çatışma alanlarına süper güçler müdahale ederek çatışmaların çok büyümeden kontrol altına alınmasını sağlayabiliyorlardı. Ancak Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte Sovyetler Birliği’nin halefi olan Rusya’nın gücü büyük ölçüde azalmış, ABD ise Somali’deki 1993 yılındaki müdahalenin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine temel çıkarlarını etkilemeyen bölgelerde istikrarı sağlamak adına müdahalede isteksizlik göstermeye başlamıştır. Bu dönemde, özel askeri şirketler ortaya çıkan boşluğu doldurmaya istekli olmuşlardır. Tangör ve Yalçınkaya

(2010: 132) Afrika ve Asya'daki bölgesel çatışmalara karşı büyük güçlerin azalan ilgilerinin gelişmekte olan dünyada da özel askeri şirketlere olan talebi arttırdığını belirtmektedir.

2.2.2.4 Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Güvenlik Açığı

Günümüzde saldırı tehdidinin diğer devletlerden çok devlet dışı aktörlerden yani terör örgütlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Saldırı ve çatışmalardaki adil paylarından sorumlu olsalar da, devlet dışı aktörler isyancı grupları, ulus ötesi şirketleri, etnik veya dini kuruluşları da içine alabilmektedir. Devletler arasındaki tehditlerden devletler ve devlet dışı aktörler arasındaki tehditlere kayan bu eğilim, geleneksel askeri güçleri yeni şartlara uyum göstermeye zorlamıştır.

Özel askeri şirketlerin sayısının artmasının arkasındaki bir başka neden ise, gelişmekte olan ülkelerin ulusal güvenliklerini sağlamakta başarılı olamamalarıdır. Söz konusu güvenlik açığı bu ülkelerin özel askeri şirketlere başvurmalarına yol açmış ve bu şirketlere olan talebi arttırmıştır. Sosyal istikrarsızlığın artması nedeniyle ülkede güvenliği sağlamakta güçlük çeken devletlerin yanı sıra, uluslararası şirketler ve uyuşturucu kartelleri gibi yasa dışı aktörler de güvenlik hizmetlerinin müşterisi olmaya başlamıştır (Tangör ve Yalçınkaya, 2010: 132). Soğuk Savaş sırasında, ABD ve Sovyetler Birliği, az gelişmiş ülkeler için koruyucu devletler olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, dünya çapında birçok ülkede askeri kaynak açığı oluşturarak bu himayeye son vermiştir (Branovic, 2011: 1-40). Büyük devletlerin maddi ve askeri desteği olmadan, birçok az gelişmiş ülkenin ordusu teknik silahlara, taktik eğitime ve stratejik danışmanlara erişimde büyük sıkıntılara maruz kalmıştır. Amerikan veya Sovyet müdahalesi tehdidi olmadan, birçok yerel ve bölgesel çatışma yeniden ortaya çıkmıştır (Singer, 2008: 48-53).

Özet olarak, paralı askerlik, tarihi çok eskilere dayanan bir olgudur. Tarih boyunca çeşitli devletler ihtiyaç duydukları zamanlarda paralı asker istihdamı yoluna gitmiştir. Uzun tarihsel geçmişi göz önünde bulundurulduğunda paralı askerlik, savaşlarda para karşılığı yabancı kuvvetlerin kullanılmasının olağan olduğu ve bunun yadırganmadığı bir durum olarak değerlendirilmiştir. Soğuk Savaş döneminde zaman zaman

sansasyonel nitelikte eylemleri basına yansıyan paralı askerlerin, genel olarak faaliyetlerinin sınırlı ve etkisiz oldukları görülmektedir. Paralı askerlik kavramı ilk olarak, 1977 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 47. maddesine Ek Protokol I çerçevesinde tanımlanmış ve unsurları düzenlenmiştir. Öte yandan özel askeri şirketler, kurumsal iş modellerini benimseyerek, kamuya açık işleri yürüterek ve devletleri operasyonlar hakkında bilgilendirerek paralı askerlerden farklılaşmaktadır. Özel askeri şirketleri paralı askerlikten ayıran en önemli unsur kurumsal yapılarıdır. Paralı askerlikten ticari şirketleşmeye geçiş sürecinde; savunma sektöründe yaşanan bütçe kısıntıları, kamu kesiminde genel olarak özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşması Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük güçlerin bölgesel çatışmalara karşı ilgilerinin azalması ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan güvenlik açıkları gibi faktörler büyük rol oynamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKTAKİ KONUMLARI

Genel olarak “paralı asker” olarak değerlendirilmeyen özel askeri şirketlerin özellikle savaş hukukundaki statülerinin tespit edilmesinde bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Söz konusu belirsizlikleri kaldırmak ve özel askeri şirketlerin faaliyetlerini belli kurullarla sınırlandırmak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar özel askeri şirketlere yönelik ulusal çalışmalar ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar olarak iki gruba ayrılmaktadır (Cantenar, 2011: 114-120).

3.1 Ulusal Hukukta Özel Askeri Şirket Düzenleme Örnekleri

Sektörün büyümesi ve yaşanan skandalların ve olumsuzlukların tartışmaların odağı olması sektördeki firmaları kârlılığın azalması riski ile karşı karşıya bırakmıştır. Sektör içindeki firmalar bu risk karşısında bir araya gelerek aralarında dayanışma sağlamak ve sektör içi kurallar geliştirerek olumlu bir imaj oluşturmaya çalışmışlardır (Cantenar, 2011: 114-120).

2001 yılında ABD’de on iki özel güvenlik şirketi bir araya gelerek Washington merkezli “Uluslararası Barış Operasyonları Birliği” adı altında bir örgüt kurmuşlardır. Sektörün “barış ve istikrar” operasyonlarında önemli bir rol oynadığını savunan örgüt, üyeleri için davranış kuralları tespit ederek insan hakları, saydamlık ve silah alımlarının kontrolü gibi konularda da ortak standartlar belirlemiştir (Yalçınkaya, 2006: 270). Üyelerin yayımlanan davranış kuralları doğrultusunda faaliyet göstermeleri ve sektörü ilgilendiren uluslararası anlaşmalara uymaları istenmektedir. Bu antlaşmalar arasında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Cenevre Antlaşmaları (1949) gibi temel uluslararası hukuk düzenlemeleri bulunmaktadır. Dernek 2010 yılında “barış operasyonları” ifadesinin dernek üyelerinin faaliyetlerini tam olarak kapsamaması nedeni ile ismini Uluslararası İstikrar Operasyonları Birliği olarak değiştirmiştir.

İngiliz özel askeri şirketleri 2006 yılında İngiliz Özel Güvenlik Şirketleri Birliği (BAPSC) adıyla kendi birliklerini kurmuşlardır. Birlik internet sayfasında sektörün “acil” olarak ihtiyaç duyduğu standartların ve düzenlemelerin oluşturulması amacıyla kurulduğunu duyurmuştur. Söz konusu Birlik İngiltere hükümeti ile birlikte çalışarak üye şirketlerin “en iyi uygulamalar” paralelinde faaliyet göstermesini sağlamaya çalışmaktadır. BAPSC’ı oluşturan büyük şirketler “kovboy” olarak nitelendirdikleri diğer şirketlerden kendilerini farklılaştırmak istemektedirler. Bu kapsamda, sektör için sıkı kurallar getirilmesi ve bu kuralları ihlal edenlerin düzenlenecek ihalelerden muaf tutulmasına yönelik çalışmalar yapmaktadırlar (Cantenar, 2011: 114-120).

Sektör, İsviçre devleti ve Uluslararası Kızılhaç Örgütü öncülüğünde ve devletler için uygulamada bir rehber oluşturması için hazırlanan Montrö Belgesinin 2008 yılında ortaya çıkmasından sonra kendileri için de benzer bir dokümanın hazırlanmasını talep etmiştir. Bunun üzerine harekete geçen İsviçre devleti, özel sektörden ve kamu kuruluşlarından katılımcılar ile birlikte sektördeki firmalar için geçerli olabilecek taslak davranış ilkelerini oluşturarak 2010 yılında görüşe açmıştır (DeWinter-Schmitt, 2017: 110). 2013 yılında davranış kurallarının uygulanmasını yaygınlaştırmak ve özel askeri şirketlerin faaliyetlerini bu ilkeler doğrultusunda yürütülmesine yardımcı olmak amacıyla İsviçre merkezli Uluslararası Davranış Kuralları Birliği (ICoCA) oluşturulmuştur. Birliğin oluşturulması sonrasında birlik üyelerinin gözetim ve denetime tabi olma zorunluluğu ilk başta 708 olan imzacı sayısını 137’ye kadar düşürmüştür (DeWinter-Schmitt, 2017: 110).

3.1.1 ABD Hukukuna Göre Özel Askeri Şirketlerin Konumu

ABD hükümeti, dünya çapında özel askeri şirket hizmetlerinin en büyük tüketicisidir ve özel askeri şirket hizmetleri hem yurt içinde hem de yurt dışında uygulanmaktadır. Soğuk Savaş'tan beri her ABD operasyonu, özel şirketlerden önemli düzeyde destek almıştır (Singer, 2003: 16). Tek başına Savunma Bakanlığı, ABD merkezli firmalarla, Afganistan'daki savaş ve işgal için 300 milyar dolardan fazla tutarlı 3000'den fazla sözleşme imzalamış ve Irak'ta bu sayı artış göstermiştir. Bu bağlamda silahlı yüklenicileri içermeyen sözleşme hizmetleri açık ara en büyük paya sahip olmuştur. Temel inşaat, nakliye, temizlik, genel destek ve lojistik, yüklenici firmaların birincil görevleri arasında yer almıştır. Öte yandan özel askeri şirketler özellikle Irak ve

Afganistan'da sıklıkla kullanılmıştır. O zamandan beri, operasyonların sayısı ve çeşitliliği özel güvenlik, istihbarat toplama ve özel operasyonlar arasında değişiklik göstermiştir (Singer, 2003: 15).

Konuyla ilgili mevzuatın oluşturulmasına yönelik çabaların birkaç gerekçesi bulunmaktadır. Her şeyden önce ABD'nin uzun süredir devam eden bir özel askeri şirketleşme geleneği söz konusudur. İkinci olarak, ABD'de özel askeri şirketlerin değişik suçlara karıştığı olaylarla karşılaşmıştır. Örneğin özel askeri şirketlerin karıştığı Abu Garib ve Nisur Meydanı gibi skandallar, medyanın ilgisini bölgeye çekmiş ve ABD hükümetini bu gibi olayların tekrarlamasını önleyecek planlar ve önlemler almaya zorlamıştır. Ayrıca bu şirketlerin diğer ülkelerde gerçekleştirdiği faaliyetler sonucu meydana gelen hukuk ihlallerinin nasıl soruşturulacağı konusunda uygulamada boşluklar bulunmaktadır. Örneğin, Irak ordusundan bir subayın öldürülmesi üzerine konuyu incelemekle görevlendirilen yetkililere karşı suçlanan özel askeri şirket çalışanı “ifade almaya yetkiniz yok” itirazında bulunmuş ve yetkililer de bu itiraza hak vermek zorunda kalmışlardır. Uygulamadaki bu boşluklar bir çok suçun cezasız kalmasına yol açmıştır. Blackwater firması çalışanlarının Nisour meydanında öldürdükleri sivillerle ilgili dava da sonuçsuz kalmıştır (Dickinson, 2012: 521-537).

ABD'de 1968 tarihli Silah İhracı Kontrol Yasası özel askeri şirketlerin yurt dışına sundukları hizmetlerin düzenlenmesine ilişkin temel düzenleyici normdur. Yasa askeri hizmet sunan firmaların Amerikan dış politikası çizgisine uygun hareket etmelerini sağlamaktadır. Bu yasa uyarınca ABD içinde bulunan yabancı ülke vatandaşlarına veya diğer ülkelere askeri bir hizmet sunacak firmaların Dışişleri Bakanlığına başvurarak lisans almaları gerekmektedir. NATO üyesi ülkelere verilecek askeri hizmetler için ilgili şirketler bu zorunluluktan muaf tutulmuştur. Sözleşme tutarının 50 milyon ABD dolarını aşması halinde lisans verilmesinden önce Kongreye bilgi verilmesi gerekmektedir. Lisans verilmesi sürecinin tam olarak nasıl işlediği belirsizdir ve özellikle lisans verilmesi sonrasında etkin bir izleme mekanizmasının bulunmadığı yönünde eleştiriler yapılmaktadır (Schreier ve Caparini, 2005: 105-106).

2000 tarihli Askeri Sınır Ötesi Yargı Yetkisi Yasası (MEJA), denizaşırı görevlendirmelerde ordu tarafından istihdam edilen veya ona eşlik eden herhangi bir kişinin, Birleşik Devletler'de işlenmesiyle bir yıldan fazla hapisle cezalandırılabilen federal bir suç işlemesi halinde, federal mahkemelerde yargılanmasına izin vermektedir (Alexandra ve diğerleri, 2008: 180). MEJA ile ilgili tartışma, bu düzenlemenin yalnızca Savunma Bakanlığı sözleşmelerine taraf olan özel askeri şirketler için geçerli olmasından kaynaklanmaktadır. Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı veya diğer kurumlar ile yabancı devletler veya kuruluşlar için çalışan özel askeri şirketler MEJA kapsamında değildir. Bu boşluk, Abu Garib olayına dâhil olan şirketlerin Savunma Bakanlığı yerine İçişleri Bakanlığı adına çalıştıkları için kovuşturmadan muaf olmalarını mümkün kılmıştır.

1950 tarihli Askeri Adalet Yasası (UCMJ)'ye göre, "sahada silahlı bir kuvvetle hizmet veren veya ona eşlik eden kişiler" savaş zamanında UCMJ'ye tabi tutulmaktadır (Lindemann, 2007: 86). UCMJ, diğer hususların yanı sıra, bir sivilin büyük jüri olmadan askeri mahkemeye çıkarılabilmesi yönüyle eleştirilmiştir. İkinci olarak, "savaş zamanı" kavramı ABD Kongresi tarafından ilan edilen savaş olarak tanımlanmıştır. Kongre'nin savaş ilan etme alışkanlığının olmaması ve Vietnam Savaşı'nın bile savaş olarak ilan edilmemesi nedeniyle, Kongre tarafından UCMJ'ye ilave edilen "[i] ilan edilen savaş veya olasılık operasyonu" hükmüne kadar bu düzenlemenin etkisiz olduğu görülmüştür (Lindemann, 2007: 86). Söz konusu hükmün UCMJ'ye eklenmesi sayesinde, Irak'a Özgürlük Operasyonu ve Özgürlük Operasyonu gibi operasyonlar hukuken uygulanabilir hale gelmiştir. Bununla birlikte, ilgili ek düzenlemeye rağmen, 'eşlik eden kişilerin' ne anlama geldiğinin, bu kişilerin ne tür görevlere sahip olabileceğinin ve UCMJ'ye ne tür suçların tabi olduğunun daha net tanımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

ABD'de özel askeri şirketler konusu, şirketlerin kullanılıp kullanılmayacağından ziyade, bunların nasıl sorumlu tutulabilecekleri noktasında tartışılmıştır. Bununla birlikte, konuyla ilgili mevzuatın çok parçalı olarak düzenlendiği görülmektedir. ABD Temsilciler Meclisi Gözetim ve Hükümet Reformu Komitesi şunları belirtmiştir: "Özel askeri şirketleri personelinin davranışları, açıkça tanımlanmamış ve pratik olarak etkili bir yasal rejime tabi olmamıştır" (Alexandra ve diğerleri, 2008: 172). Bu

tür bir düzenleme yaklaşımının temel gerekçesinin, hükümetin şirketleri daha fazla kontrol elde edebilmesi olarak görülmektedir. Zira hükümetin, tüm alanları ve işlemleri kapsayan standart bir düzenleme getirmesi halinde, hükümetin bu şirketler üzerindeki kontrolünün zayıflayacağından endişe edilmiştir.

Ayrıca konuyla ilgili yasal bir standardizasyon olmamasının bir diğer nedeni, ABD Kongresi'nin bazı üyelerinin süreci kasıtlı olarak yavaşlatmasıdır. Nitekim bu sektörün vergi gelirlerinde ABD'ye çok büyük getirisi bulunmaktadır. "Kovboy ekipleri" gibi hareket etseler bile bu şirketlerin maddi getirisi dikkate alındığında, suç işleme endişeleri ve kovuşturma olanaklarının eksikliği gibi olumsuzlukların görmezlikten geldiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan ABD, özel askeri şirketlerin süreçlerini ve eylemlerini kontrol edebilme yolunda önemli bazı adımlar da atmıştır. Her ne kadar bu adımların bazıları medyanın olumsuz ilgisini önlemek adına yapılmış olsa da, ABD yine de daha iyi kontrol edilen ve yasalara tabi bir endüstri oluşturmaya çalışmıştır. Bu durum, ABD'nin düzenleyici bir pozisyona sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Sonuç olarak ABD, kusurlarına, yetersiz uygulama ve detaylarına rağmen en tanımlanmış yasal çerçeveye sahip ülke olmaya devam etmektedir.

3.1.2 İngiliz Hukukuna Göre Özel Askeri Şirketlerin Konumu

İngiltere, özel askeri şirketlerin askeri operasyonlarda kullanılmasıyla ilgili olarak ABD ile aynı türden bir geçmişi paylaşmamaktadır. İngiltere'de, 60'lı ve 70'li yıllarda Afrika'daki paralı asker operasyonları, özel kuruluşların kullanımını ve kamuoyundaki olumsuz imajını karakterize etmiştir (Solvej, 2010: 48).

Şirketlerin büyüklüğü, ulusal askeri müdahalenin ölçeğini yansıtmıştır, bu nedenle doğal olarak İngiltere özel askeri şirketleri ABD'deki ile aynı boyutta ve sözleşme düzeyinde olmamıştır. İngiliz özel askeri şirketleri boyutlarına rağmen, faaliyetlerinde oldukça etkili olmuş, birçok şirket Irak'ta çok uluslu şirketler üzerinden büyük sözleşmeler için teklif almıştır (Kinsey, 2006: 97). Büyüklüğü nedeniyle İngiliz endüstrisi hükümetle, onun prosedürleri ve planlamasıyla yakın ilişkilere sahiptir.

İngiliz endüstrisinin bir başka özelliği de, birincil pazarın hükümet değil ticari sektör olmasıdır. Bununla birlikte, hükümet sözleşmeleri olmasına rağmen, çoğu durumda yapılan sözleşmeler çatışma bölgelerinde ön cephede savaş eylemini değil, güvenliği içermektedir (Chesterman ve Lehnardt, 2007: 240).

Birleşik Krallık, 2001 yılında sözleşme ile önemli askeri hizmetlerin özel şirketlere gördürülmesine yetki veren, 15 milyar dolarlık bir askeri özelleştirme programı başlatmıştır (Singer, 2003: 12). Günümüzde Birleşik Krallık ve ABD, dünya çapında özel askeri şirket hizmetlerinin açık ara en büyük kullanıcıları ve ihracatçıları olmaya hala devam etmektedir. Bunun en önemli nedeni, bu ülkelerin liberal ekonomi yapısına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Zira bu tip ülkelerde liberalleşmeye ve özelleştirmeye yönelme olasılığı daha yüksektir.

İngiltere’de, özel askeri kuvvetlerle ilgili 1870 tarihli Yabancı Askere Alma Yasası yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, "Majestelerinin izni olmadan yabancı bir gücün ordularına asker almanın veya askere alınmanın yasadışı olduğu" belirtilmiştir (Kinsey, 2006: 136). 1970’li yıllarda paralı askerlerin Afrika’da özellikle Angola’da savaflara karışmasının ardından Diplock Komitesi özel kuvvetlerin kullanılması yasasının gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu değişiklik gerçekleştirilememiştir. Bu durum, Birleşik Krallık’ta bir düzenlemenin değiştirilmesinin güçlüğüne göstermesi bakımından oldukça güzel bir örnektir. Özel askeri şirketlerin skandallarını basından öğrenen ve bu nedenle düzenleme yapmaya 'zorlanan' ABD'nin aksine, Irak ve Afganistan’daki İngiliz şirketleri İngiltere devletini yasal düzenleme yapmaya zorlayacak olaylara karışmamıştır (Solvej, 2010: 49).

İngiliz hükümetinin yasal düzenlemeye gitmemiş olması, hükümetin özel askeri şirket hizmetlerini bilmediği veya kullanmadığı anlamına gelmemektedir. 2000 yılında Amerikan Başkanı Bill Clinton ve Birleşik Krallık Başbakanı Tony Blair, Birleşik Krallık için ITAR mevzuatı ile ilgili muafiyet konusunda anlaşmıştır. Bu anlaşmaya göre ABD savunma malzemesi ve hizmetlerini ihraç ederken İngiltere lisans almaktan muaf tutulmuştur. Bu muafiyet, ABD Kongresi’ndeki direniş nedeniyle hemen

yürürlüğe girmemiş, ancak 2007'de George Bush ve Tony Blair, ITAR kısıtlamalarını etkili bir şekilde kaldıracak bir anlaşma imzalamıştır (Lunn ve diğerleri, 2008).

Kinsey (2006: 16) Birleşik Krallık hükümetlerinin özel askeri şirketleri tanıdığına altını çizmektedir. Kinsey (2006: 16), Foreign Commonwealth Office (FCO)'in Birleşik Krallık silahlı kuvvetleri için 'politik olarak hassas' operasyonlarda hükümet için çalışmaya istekli olan özel askeri şirketlerin bir listesine sahip olduğunu iddia etmektedir. Kinsey (2006: 16), yabancı hükümetlerin FCO'ya bir talep gönderebileceğini ve daha sonra operasyonu gerçekleştirebilecek şirketlerle ilgili ayrıntıları sağlayacağını belirtmektedir.

Kâğıt üzerinde son bulan en kapsamlı tartışma, 2002 yılında Dışişleri Bakanı Jack Straw'un yönettiği Yeşil Kitap çalışması üzerine olmuştur. Şiddet üzerinde bir kontrol olması gerektiği, İkinci Dünya Savaşının özel sektör ve kamu sektörü için bazı zorluklar ve fırsatlar ürettiği, mevcut özel askeri şirket endüstrisinin klasik paralı askerlerden uzak olduğu ve özel askeri şirketlerin uygulanabilir bir yapı oluşturabileceği varsayımı üzerinden konu tartışmaya açılmıştır.

Bununla birlikte, söz konusu tartışmadan, hükümetin gelecekte özel askeri şirketler hakkında bir karar verirken neler yapabileceğine dair altı alternatif ortaya çıkmıştır. Bunlar; yurtdışında askeri faaliyet yasağı, yurtdışındaki askeri faaliyetler için askere alma yasağı, askerlik hizmetleri için bir lisans rejimi, düzenleme ve bildirim, ABD'deki gibi özel askeri şirketler için genel bir lisans rejimi ve sektörün gönüllü bir Davranış Kuralları aracılığıyla kendisini düzenlemesi şeklinde sıralanmıştır (Kinsey, 2006: 141). Söz konusu alternatifler incelenmiş, ancak somut bir düzenlemeye gidilememiştir. Straw, İngiliz endüstrisi tarafından da tercih edilen, "duruma göre" bir lisanslama sistemini benimsemiştir. Nihayetinde, Yeşil Kitap yayınlandıktan sonra, Birleşik Krallık hükümetinin özel askeri şirketlere müdahalesine karşı çıkan ufak itirazlar dışında herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

En son çaba, sektörün görüş ve önerilerinin sorulduğu bir danışma belgesinin üretildiği 2009 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu belge "Küresel olarak Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi endüstrisinde standartları iyileştirmeyi" ve "ilgili ticaret birliği ile çalışarak

sektörde yüksek standartları teşvik etmek için Hükümetin önerisi hakkında paydaşların ve ilgili tarafların görüşlerini almayı" amaçlamıştır. Ayrıca söz konusu belgede, "Hükümetin, ulusal bir lisanslama rejiminin politika hedeflerini karşılamayacağını düşündüğü" belirtilmiştir. Aynı belgede Dışişleri Bakanı David Milliband'ın "Özel askeri şirket endüstrisi zorunludur, kaçınılmazdır ve uluslararasıdır" ifadelerine yer verilerek endüstrinin olumlu bir rol oynadığı vurgulanmış, ayrıca, "Önerdiğimiz herhangi bir düzenleme sisteminin Birleşik Krallık'ta ve daha geniş çapta endüstri standartlarını iyileştirmek için uluslararası işbirliğine dayalı olması gerektiği" vurgulanmıştır (Foreign & Commonwealth Office, 2009). Buna rağmen, 2009 tarihli danışma belgesi sonucunda konuyla ilgili herhangi bir düzenleme yürürlüğe girmemiştir.

Birleşik Krallık'ta özel askeri hizmetlerin tarihsel kullanımı dikkate alındığında, bu hizmetlerin sağlanmasında kamu imtiyazı usulüne başvurulmadığı açıktır. Chesterman ve Lehnardt (2007: 141)'e göre, "uluslararası yükümlülüklerin ihlal edildiği tüm durumlarda, hükümetler bu tür bir suistimal için herhangi bir sorumluluğu açıkça veya örtük olarak reddetmişlerdir. Uluslararası hukuk ihlali edildiği için değil, failerle ilgili illiyet bağı bulunmadığı için bu yaklaşımı benimsemişlerdir".

İngiliz özel güvenlik endüstrisinin ticaret birliği olan ve 2006 yılında kurulan BAPSC düzenleme eksikliğine verilen bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Bu yapılanma Yeşil Kitap'ın altıncı alternatifini olan Davranış Kuralları ve ISO standartları çerçevesindeki öz düzenleme yaklaşımının somutlaşmış halidir (Kinsey, 2006: 79). BAPSC örneği, İngiliz Hükümeti'nin yasama inisiyatifinin olmaması nedeniyle endüstrinin ne kadar hayal kırıklığına uğradığını göstermiştir.

3.2 Uluslararası Hukukta Özel Askeri Şirketler

Uluslararası alandaki hukuki düzenlemeler daha çok bireysel paralı askerlere odaklanmıştır. Bu konuda bölgesel düzeyde imzalanan anlaşmalar dışarıda tutulacak olursa iki anlaşma bulunmaktadır: Cenevre Sözleşmesine Ek 1977 tarihli 1 numaralı Protokol ile 1989 tarihli Paralı Askerlerin Toplanması, Kullanılması, Finanse Edilmesi ve Eğitilmesine Karşı BM Uluslararası Konvansiyonu. Bunların dışında bağlayıcılığı

olmasa da Montrö Belgesi ve Uluslararası Davranış Kuralları Belgesi önemli düzenlemeler olarak dikkat çekmektedir.

3.2.1 Cenevre Sözleşmesine Ek 1977 tarihli 1 sayılı Protokol

1977'de kabul edilen ve bugüne kadar 171 devlet tarafından onaylanan Cenevre Sözleşmesine Ek 1 sayılı Protokol (Ek Protokol) paralı askerliği yasaklamasa da, ulusal ve uluslararası çatışmalarda kar amaçlı olarak silahlı güç satmaktan kişileri caydırmak amacıyla paralı askerliğin açık bir kavramsallaştırmasını sağlayan ilk uluslararası hukuk belgesidir. Ek Protokol'ün 47. maddesinde, paralı askerler altı kümülatif özellik² ile tanımlanmıştır.

Buna ek olarak, Cenevre Sözleşmesinin 'teşvik edicisi ve koruyucusu olarak hareket etmekle' görevlendirilen Uluslararası Kırmızıhaç Komitesi (ICRC), paralı askerliğin ortaya çıktığı sosyo-tarihsel bağlam ve bunun nasıl yorumlanması gerektiğine dair bir yorum belgesi yayınlamıştır. Yorum belgesinin söylem-tarihsel analizi, ICRC'nin 47. maddenin ortaya çıkışını nasıl rasyonelleştirdiğini ve para karşılığı silahlı kuvvet sunan kişilere ilişkin özel yorumunun 1970'lerde farklı söylemsel ve dilbilimsel stratejiler yoluyla nasıl mümkün olduğunun anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Krahmann, 2012: 349).

Buradaki kilit nokta, Ek Protokol'ün, 1960'larda BM'de tartışılan 'paralı asker sorununa' doğrudan bir yanıt olarak, özellikle de Afrika'daki ulusal kurtuluş hareketlerine veya sömürge sonrası hükümetlere karşı savaşmak için silahlı kişilerin işe alınmasına yönelik doğrudan bir yanıt olarak tarihsel bağlamsallaştırılmasıydı

---

² Paralı asker, aşağıda belirtilen şartları taşıyan kişidir:

- Yerel olarak ya da yurt dışından silahlı bir çatışmada savaşmak üzere işe alınmış,
- Aslında muhasamâta doğrudan iştirak eden,
- Özellikle özel kazanç arzusu ile hasmane davranışlarda yer almak istemiş olan ve aslında, çatışmaya dâhil olan bir tarafça ya da taraf adına, söz konusu tarafın, silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve görevler için muhariplere ödeneceği taahhüdünde bulunulan ya da ödenen miktarın üstünde maddi tazminat alacağı vaat edilen,
- Çatışma taraflarından birinin vatandaşı olmadığı gibi çatışmanın bir tarafınca kontrol edilen topraklar üzerinde ikamet etmeyen,
- Çatışmanın bir tarafının silahlı kuvvetlerine mensup olmayan,
- Çatışmanın tarafı olmayan bir devlet tarafından, bu devletin silahlı kuvvetlerinin bir mensubu olarak resmî görevle gönderilmemiş olanlar.

(Commentary, 1977: 572). ICRC'nin yaklaşımına göre, bu tartışmanın tetikleyicisi, sömürgeci güçler tarafından çoğunlukla Belçikalı, Fransız ve Güney Afrikalı sözleşmeli güçlerinin büyük ölçekli istihdamı ve kaynak zengini Katanga bölgesinin yeni bağımsız Kongo'dan ayrılmasındaki ticari çıkarlar olmuştur (Hughes, 2003: 592-615).

ICRC'ye göre, birçok Afrikalı lider, bu 'paralı askerlerin' kendi ülkelerinde ulusal kurtuluşa ve kendi kaderini tayin hakkına karşı da kullanılabileceğinden endişe duyuyorlardı ve BM Genel Kurulu, yalnızca paralı askerliği değil, paralı askerleri de suçlu sayan kararlar almıştı. Kısacası, 'meşru' bağımsızlık savaşlarına karşı ticari olarak motive edilmiş savaşçıların kullanımının tarihsel bağlamı, paralı askerlerin tanımını ve onları ICRC'nin anlatımında yasadışı ilan etme taleplerini mümkün kılmada kritik bir rol oynamıştır. ICRC tarafından sunulan Ek Protokol taslağı, paralı askerler hakkında herhangi bir düzenleme içermemesine rağmen, paralı askerlere 'diğer herhangi bir savaşçı ve savaş esiri kategorisi gibi muamele göreceklerini' ima etse de, Cenevre Sözleşmelerine sivil veya meşru bir savaşçı olmayan yeni bir kategori dâhil edilmiştir (Commentary, 1977: 573).

Ek Protokol, paralı askerliği veya paralı askerleri yasaklayan bir düzenlemenin yeri olmamıştır çünkü bu düzenleme uluslararası silahlı çatışma mağdurlarının korunmasını sağlamak için tasarlanmıştır. Bununla birlikte, ICRC Yorum Belgesi, paralı askerlik hükmünün, insanları para için dış savaşlarda savaşmayı teklif etmekten caydırarak bir "önleyici tedbir" olarak hizmet edeceğini savunmuştur (Commentary, 1977: 574).

Bu girişimi meşrulaştırmak için Yorum Belgesinde kullanılan söylemsel stratejiler iki yaklaşımı içermiştir. İlki, Birinci Ek Protokole götüren diplomatik konferansın katılımcıları arasında geniş bir uluslararası fikir birliğinin sonucu olarak 47. maddeyle ilgili ayrıntıların belirtilmesiydi (Commentary, 1977: 574). Konuyla ilgili tartışma Nijerya ve diğer Afrika ülkeleri tarafından yürütülürken, Yorum Belgesinde paralı askerlerle mücadele gerekliliği evrensel olarak paylaşılmıştır. Böylece ICRC, paralı askerliğin ilk kavramsallaştırılması için önemli bir meşruiyet sağlamış ve paralı askerliği uluslararası hukuk çerçevesine almaya gayret etmiştir. İkinci söylemsel

strateji, paralı askerlik kavramının belirli özelliklere sahip ayrı bir grup insan olarak tanımlanmasına yönelik olmuştur. Bu noktada, 'esasen maddi kazançla motive olan' 'paralı asker' ile 'asil bir ideal kapsamında hareket eden 'gönüllü' arasında ayırımı gidilmiştir (Commentary, 1977: 579).

ICRC Yorum Belgesi 'yabancı danışmanlar ve askeri teknisyenler' gibi askeri hizmetleri sağlayan diğer kişilerden de bahsetse de, bu kişilerin ulusal kurtuluş savaşlarında bulunmamaları, bunların belirli bir kategori olarak tanımlanmamasını ve 'bu uzmanlar çatışmalarda doğrudan rol almadıkları sürece' paralı asker tanımından dışlanmasını haklı çıkarmıştır (Commentary, 1977: 579). "Paralı asker" ve "gönüllü" kavramlarının yan yana gelmesi, paralı askerliğin Cenevre Sözleşmelerinin korumasından dışlanmasını haklı çıkarmaya hizmet etmiştir. Yeni tanımlanan paralı askerliğin yapısı, asil uluslararası gönüllünün aksine, onları kınanacak bencil 'öteki' olarak tasvir etmiştir. Ek Protokolün metni görünüşte tarafsız terimlerle ifade edilmiş olsa da, Yorum Belgesi, "kendi" çıkarlarını "gözeten paralı askerler ile özverili uluslararası gönüllüler arasında ayırım yapmanın önemine dikkat çekmiştir (Commentary, 1977: 581).

ICRC, neden farklı muamele görmeleri gerektiğini açıklamak için 'paralı faaliyetin utanç verici karakterine' ve 'yasadışı amaçlarına' açıkça atıfta bulunmuştur (Commentary, 1977: 574). Dahası ICRC, paralı askerlerin tehlikeli olduğunu, çünkü en zengin tarafta bulunup en yüksek teklifi verene hizmet ettiklerini' iddia etmiştir (Commentary, 1977: 579). Paralı asker kavramının dilsel yapısı, 47. maddenin neden paralı asker olmanın belirli faaliyetlerden ziyade suç anlamına geldiğini açıklamaya da yardımcı olmaktadır (Commentary, 1977: 572). Bu durum, sakıncalı olarak görülen aşırı güç kullanımı gibi özel davranışları değil, silahlı kuvvetle çatışmaları kar için sağlayan kişilerin özelliklerini ve amaçlarını yansıtmaktaydı. Özgürlük savaşçısına, yani siyasi ve ideolojik nedenlerle kurtuluş hareketlerini destekleyen uluslararası gönüllülere karşı "paralı askerlerin" söylemsel ve dilsel çerçevesi de büyük sınırlamalar getirmiştir. Her ikisine de hizmetleri için genellikle ödeme yapıldığından, motivasyonları birincil ayırt edici faktör haline gelmiştir (Commentary, 1977: 580).

ICRC Yorum Belgesi, kişisel motivasyonu belirlemenin zorluğunu fark etmiş, ancak bu iki aktör arasında ayırım yapmak için 'başka hiçbir yolun mümkün olmadığı' sonucuna varmıştır (Commentary, 1977: 580). Yorum Belgesinde paralı asker tanımının tarihsel anlatı tarafından gerekçelendirilen bir başka sınırlaması, para için silahlı güç sağlayan bireylere odaklanmak olmuştur. Avrupa'da 14. ve 19. yüzyıllar arasında organize 'paralı şirket' grupları yaygın olmasına rağmen, 1970'lerin ICRC söyleminde atıfta bulunulan vakalar, Afrika çatışmalarında savaşmak için bireysel olarak işe alınan kişilerdir (Thomson, 1999: 29-30). Comoro Adaları gibi ülkelerdeki savaşçılar ve Executive Outcomes ve Sandline International gibi yeni şirketlerin ortaya çıkışını göz ardı eden ICRC'nin paralı askerler hakkındaki resmi söylemi 1980'lerde ve 1990'larda çok az değişmiştir.

ICRC, 1988'de yayımlanan uluslararası insancıl hukuk sentezinde, 'paralı askerlerin savaş esiri statüsüne sahip olmadığını' yinelemek için yalnızca tek bir cümleyle paralı askerlerden bahsetmiştir (ICRC, 1988: 2). 1994 yılında ICRC'nin Uluslararası İnsancıl Hukuk Çalışmaları Dergisi, savaş hizmetleri sunan özel şirketlerin daha çağdaş örneklerinden ziyade, bir ölçüde modası geçmiş, kurtuluş çatışmalarında bireysel paralı askerlerin kullanımına ilişkin yalnızca bir örnek sunmuştur. Dergi, Birinci Ek Protokole İlişkin 1977 Yorumunda kullanılan tarihi anlatıyı tekrarlayarak, özellikle ulusal bağımsızlık hareketlerine ve sömürge sonrası çatışmalara atıfta bulunmuştur. Aynı zamanda paralı askerler 'para sevgisi ve macera ruhu nedeniyle gönüllü olarak kaydolun' kişiler olarak belirtilmiş ve Birinci Ek Protokol'ün 'paralı askerleri caydırmayı ve aldıkları riskleri artırmayı' amaçladığı savunulmuştur (ICRC, 1994: 141-142).

Kurtuluş hareketleri bağlamında paralı askerlerin devam eden tarihsel inşası ve motivasyonlarına odaklanma, Birinci Ek Protokolün başarısızlığının temel nedenleri olarak kabul edilmiştir. Çoğu durumda ticari çıkarlar, çatışmalarda ve yabancıların savaşa dahil edilmesinde önemli bir rol oynamasına rağmen, bir paralı askerin tanımlanmasında en önemli kriter olarak kâr motivasyonunun bir mahkemede kanıtlanmasının imkansız olduğu kabul edilmiştir. Çoğu zaman, para için silahlı kuvvet sağlayan kişiler, özgürlük savaşçıları olduklarını iddia etmişlerdir, çünkü her

biri ‘insanları’ veya meşru olarak seçilmiş hükümetleri temsil ettiğini iddia eden rakip ulusal gruplar arasındaki iç savaflara karışmışlardır (Krahmann, 2012: 351).

Irak ve Afganistan'daki özel askeri şirketlerin çoğalması, Birinci Ek Protokolün bu görünen zayıflığının üstesinden gelme olasılığını ortaya çıkarmış, ticari işletmelerin tanımı gereği kâr tarafından yönlendirildiği için, söylem değişmeye başlamıştır. Bu müdahalelerin özelliği, bağımsızlık savaşları olmamaları ve silahlı hizmetlerle çok uluslu koalisyonlara yardım eden yabancı uyrukluların, bunların ideolojik nedenlerle motive olduklarını iddia etmelerini zorlaştırmasıydı. Dahası, medyada, üniformalı askerlerle karşılaştırıldığında Batılı özel askeri şirketlerin daha yüksek maaşlara sahip olduklarına dair bol miktarda haberlere yer verilmiştir. Buna göre, Irak'taki özel askeri şirket görevlileri yılda 200.000 dolara kadar kazanabilirken, ABD Ordusu Yeşil Berelileri veya Donanma SEAL'leri yalnızca yaklaşık 50.000 dolar ve Birleşik Krallık Özel Hava Kuvvetleri askerleri 25.000 ila 80.000 sterlin arasında kazanabilmiştir (Krahmann, 2012: 352).

Örneğin, Koalisyon Geçici İdaresi'nin Irak'taki karargâhına düzenlenen bir saldırıda, Blackwater çalışanları ABD Özel Kuvvetleri tarafından kendilerine destek güç ulaştırılmadan önce birkaç saat düşmanla savaşmışlardır (Priest, 2004). Afganistan'da, Kabil ile Kandahar arasındaki destek konvoylarını korumak için sözleşmeli muhafızlar düzenli olarak Taliban destekçilerine yönelik saldırılara katılmıştır (Filkins, 2010). ICRC, Birinci Ek Protokol'ün bu olaylara uygulanması konusunda ısrar etmek yerine, paralı askerliğin yapısını değiştirmiştir. Bu söylemsel değişimin ilk belirtileri, ICRC'nin 2001 yılında yayınlanan “Savaşın Yürütülmesine İlişkin Sınırlamalar”da görülmektedir. Söz konusu yayında, Birinci Ek Protokol'ün 47. maddesinin nasıl ortaya çıktığına dair tarihi anlatı revize edilmiş, bunun bir grup Afrika devletine verilen bir imtiyaz olduğu belirtilmiştir. 1977 Yorum Belgesi, paralı askerlik şartının mutabakatla kabul edildiğini belirtirken, söz konusu yayında Afrika devletleri ile "Batı" arasında bu konuda her zaman bir anlaşmazlık olduğu ima edilmiştir. Böylece, 47. maddenin tam uluslararası desteğe sahip olup olmadığı sorgulanmıştır (Kalshoven ve Zegveld, 2001: 90).

Söz konusu yayın, 47. maddenin önceki yorumuna, paralı asker tanımının kümülatif doğası tarafından etkisiz hale getirilen 'feci etkileri' küçümseyen dilsel yapılar yoluyla da meydan okumuştur. Ticari olarak silahlı kuvvet sağlayan aktörlerin (yeniden) inşası, bir paralı askerin 'çatışmaya taraf olan bir tarafın silahlı kuvvetlerinin üyesi olmaması' şartına odaklanmıştır. Bu söylemsel strateji, kâr saikinden uzaklaşarak kimin paralı asker olarak kabul edilip edilmediğinin sınırlarını yeniden çizmiştir. Bunun yerine, silahlı hizmetler için işe alınan yabancı kişiler ile ister devlet ister şirket olsun işverenleri arasındaki ilişkiye vurgu yapılmıştır. Söz konusu yayına göre, 47. madde, çatışmanın bir tarafının komutası altında olmayan, yalnızca "tamamen bağımsız bir paralı asker ordusunun üyeleri" için geçerli olan bir "istisna"dır (Kalshoven ve Zegveld, 2001: 90). Söz konusu yayın, bu nedenle, Birinci Ek Protokol'ün Irak ve Afganistan'daki koalisyon güçleri tarafından istihdam edilen özel askeri şirketlere uygulanabilirliği hakkında ciddi soru işaretleri uyandırmıştır.

Hükümetler, ordu, akademi ve uluslararası ve sivil toplum kuruluşlarından hukuk uzmanları ile beş yıllık istişarenin ardından 2009 yılında yayınlanan ICRC'nin Düşmanlıklara Doğrudan Katılım Kavramı Üzerine Resmi Yorumlayıcı Kılavuzu, silahlı kuvvetlerin ticari tedarikçilerini yeniden inşa etmede daha da ileri gitmiştir. Söz konusu belgede 'paralı asker' kavramı hiç kullanılmamış ve ilgili kavram söylemin dışında bırakılmıştır. Bu durum şaşırtıcıydı zira paralı askerliğin altı özelliğinden biri çatışmalara doğrudan katılım ile ilgiliydi. Çatışmalara doğrudan katılımda neyin gerekli olduğunun tanımını netleştirmek, bu nedenle kimin paralı asker olduğunu anlamak bakımından oldukça önemlidir. Paralı askerliğin ilgili Kılavuzdan dışlanması bir gerekçesi, ulusal kurtuluş savaşlarının artık Cenevre Sözleşmelerinin uygulanmasıyla ilgili olmadığını iddia eden Kılavuz'un tarihsel anlatısı tarafından sağlanmıştır. Yeni tarihsel bağlam, 'hükümet güçleri ile devlet dışı örgütlü silahlı gruplar arasında yürütülen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardan' oluşmuştur (Krahmann, 2012: 353).

Dahası, 'daha önceki geleneksel askeri işlevlerin artan dış kaynak kullanımını' bağımsızlık savaşlarının tarihsel anlatısından ayıran ICRC, bu olguyu paralı askerlikle ilgili olmayan tamamen yeni bir gelişme olarak sunmuştur. Konunun yeni bir tarihsel bağlamda çerçevelenmesi, Cenevre Sözleşmelerinde belirtilmemiş yeni bir aktör

kategori yaratma söylemi stratejisi ile desteklenmiştir: 'özel yükleniciler ve sivil çalışanlar'. ICRC Kılavuzu, silahlı çatışmaya katılan bir tarafın özel yüklenicilerinin ve sivil çalışanlarının, çatışmalara girseler bile paralı askerlerden farklı olduğunu ima etmiştir. Bu nedenle Kılavuz'da, bazı durumlarda, yüklenici faaliyetinin sivil veya askeri niteliğini belirlemenin son derece zor olabileceği belirtilmiştir. Örneğin, askeri personelin ve diğer askeri hedeflerin düşman saldırılarına karşı savunması (çatışmalara doğrudan katılım) ile aynı kişilerin çatışmalarla ilişkili olmayan suç veya şiddete karşı korunması (kolluk kuvvetleri/kendini veya başkalarını savunma) arasındaki çizgi zayıf olabilmektedir (Krahmann, 2012: 354).

Söz konusu Kılavuz, bu 'yüklenicileri' saldırganlığın olası faileri yerine potansiyel kurbanları olarak tasvir ederek, bunların 'doğrudan saldırıya karşı koruma hakkına sahip' siviller olduklarını ve 'tesadüfi ölüm veya yaralanma riskinin artmasına' maruz kaldıklarını vurgulamıştır. Ayrıca, bunların hizmetlerini 'savunma' ve 'koruma' olarak nitelendiren Kılavuz, bunlara 1977'de kullanılan 'paralı asker faaliyetinden' daha olumlu bir anlam yüklemiştir. ICRC Kılavuzu, 'çatışmaya Taraf Devletin açık veya zımni izni' varsa, çatışmalara katılan silahlı yüklenicilerle ilgili çok az sorun görmüştür. Bu izin ile uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde o devletin silahlı kuvvetlerine dâhil oldukları iddia edilmiştir. Aslında, Kılavuz'da "teorik olarak, özel askeri şirketler, uluslararası olmayan bir silahlı çatışmaya bağımsız devlet dışı taraf bile olabilirler" denilerek çatışmaya giren ticari aktörler daha da meşrulaştırılmıştır. (Krahmann, 2012: 354).

Bu yaklaşım ilk olarak 2005'teki Çatışmalara Doğrudan Katılım Kavramı Üzerine Üçüncü Uzman Toplantısının özet raporunda ifade edilmiştir (ICRC, 2005). Bu önerinin anahtarı, bireysel paralı askerliği, özel askeri şirketlerden ayıran söylemsel bir stratejydi. Rapor, birçok silahlı grubun finansal kazanç ve hatta katılma kararları ile motive edildiği göz önüne alındığında, 'özel askeri şirketlerin finansal motivasyonunun onları bir çatışmaya taraf olmaktan diskalifiye etmediğini' öne sürerek paralı askerler ve özel askeri şirketler arasındaki bağlantıyı daha da zayıflatmıştır. Rapor, 1960'ların ve 1970'lerin sözleşmeli savaşçıların bile, 47. maddede paralı askerlerin tanımı için bir model sağladığını, aslında bir tür merkezi komuta altında ya da onları işe alanların izniyle hareket ettikleri için "paralı asker"

olmadıklarını ima etmiştir. Dahası Rapor, Cenevre Sözleşmelerine uygun olarak herhangi bir kişinin paralı asker olarak sınıflandırılma olasılığını ortadan kaldırmıştır.

Özetle, ICRC yaklaşımı sadece savunma ve koruma gibi olumlu bir çağrışım uyandıran hizmetleri sağladıkları ve sorumlu bir komuta altında oldukları için (çağdaş) özel askeri şirketlerin paralı askerlerden farklı olduğunu belirtmekle kalmamış, değişen söylem ayrıca bunların çatışmalarda meşru bir taraf olmalarına ve uluslararası hukuk bağlamında yeni yasal bir statüye kavuşmalarına zemin hazırlamıştır. Bu değişen söylemin sonucu, Ek Protokolde paralı askerlerin tanımının ve kavramının aşamalı bir şekilde altının oyulması ve böylece paralı askerlik aktörlerinin yabancı çatışmalarda para için silahlı destek sunmalarını engellemeye yönelik tarihsel çabalar olmuştur.

3.2.2 1989 tarihli Paralı Askerlerin İstihdamına, Kullanılmasına, Finanse Edilmesine ve Eğitilmesine Yönelik BM Uluslararası Sözleşmesi

Ek Protokol’de yukarıda belirtilen eksiklikler karşısında yeni bir düzenleme yapmak için BM bünyesinde 1980 yılından itibaren çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Dokuz yıllık bir çalışmanın ardından 1989 yılında “Paralı Askerlerin İstihdamına, Kullanımına, Finansmanına ve Eğitimine Yönelik BM Uluslararası Sözleşmesi” (BM Sözleşmesi) adıyla düzenleme imzaya açılmıştır. BM Sözleşmesi, paralı askerlik kapsamında yer alabilecek tüm faaliyetleri yasaklamıştır. Sözleşme ile ayrıca paralı askerleri istihdam eden, finanse eden veya eğiten kişilerin cezaî sorumluluğun doğduğu kabul edilmiştir. Sözleşmeye taraf devletler kendi ülkelerinde bulunan ve paralı askerlik bağlamında yasaklanmış davranışlarda bulunmakla suçlanan şahısları ya bizzat yargılamak ya da yargılanmak üzere ilgili devlete iade etmekle yükümlü tutulmuştur.

BM Sözleşmesi göreceli olarak “başarılı” bulunmakla birlikte “özel askerî aktörlerin” uluslararası hukuktaki statülerine ilişkin karışıklığı ortadan kaldırmadığı ve paralı askerliğin söz konusu olabilmesi için karşılanması oldukça zor şartlar öngörmesi nedeni ile eleştirilmiştir (Topal, 2011: 987). Sözleşmeyi ABD, İngiltere gibi etkili

güçlerin imzalamaktan çekinmeleri ve sonuçta imzalayan devletlerin sayısının sınırlı olması bu düzenlemeyi etkili bir düzenleme olmaktan uzaklaştırmıştır.

Para karşılığı silahlı güç sağlayan aktörler hakkındaki değişen söylemi gösteren ikinci uluslararası hukuk sözleşmesi, Paralı Askerlerin İşe Alınmasına, Kullanılmasına, Finansmanına ve Eğitimine Yönelik BM Sözleşmesidir. Bu düzenleme şimdiye kadar sadece 10 ülke tarafından imzalanmış ve 32 ülke tarafından onaylanmış olmasına rağmen, küresel uygulaması BM tarafından izlenmiş ve BM Genel Kurulu tarafından defalarca uygun bulunmuştur (Krahmann, 2012: 355). BM Sözleşmesinin paralı asker tanımı, bir paralı askerinin aslında çatışmalarda yer alması gerekliliğini kapsamından çıkarması dışında Cenevre Sözleşmeleri ile aynıdır. Bunu yapma motivasyonu, paralı asker olarak tanımlanmak için yeterlidir.

BM Sözleşmesi, ortaya çıkışını şekillendiren ulusal bağımsızlık savaşları hakkındaki tarihsel söylemin ışığında şunu eklemektedir: Paralı asker; bir hükümeti devirmek veya bir devletin anayasal düzenini ortadan kaldırmak veya bir devletin toprak bütünlüğüne zarar vermek amacıyla şiddet eylemlerine katılmak üzere yerel olarak veya yurt dışında özel olarak istihdam edilen herhangi bir kişidir. Birinci Ek Protokol'ün aksine, BM Sözleşmesi hem paralı askerleri hem de paralı askerleri kullananları suçlamıştır. BM Sözleşmesi'nin 2. maddesinde “İşbu Sözleşme'nin 1. maddesinde tanımlandığı gibi paralı askerleri işe alan, kullanan, finanse eden veya eğiten herhangi bir kişi, Sözleşme'nin amaçları doğrultusunda suç işlemektedir” ve 3. maddesinde, “Bu Sözleşmenin 1. maddesinde tanımlandığı gibi, duruma göre doğrudan çatışmalara veya uyumlu bir şiddet eylemine katılan paralı askerler, Sözleşmenin amaçları doğrultusunda suç işlemektedir” hükümleri yer almaktadır (Krahmann, 2012: 356).

1987'de Özel Raportör olarak görevlendirilen ve paralı askerlerin kullanımına ilişkin tüm gelişmeleri nerede olursa olsun rapor etme ve paralı askerlerin faaliyetleriyle mücadele etmek için alınması gereken tedbirler konusunda özel tavsiyelerde bulunma yetkilerine sahip olan Peru'lu Enrique Bernales Ballesteros'un ve 2005'te onu takip eden Çalışma Grubunun yıllık raporları, BM söylemine ve para için silahlı güç sunan

kişi ve şirketlerin tanımlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler sağlamıştır (UN Commission on Human Rights, 1994b; UN Commission on Human Rights, 2005).

Bu raporlar, Ballesteros'un, 'milletlerine yabancı silahlı çatışmalarda savaşmak için özel olarak görevlendirilen savaş profesyonelleri' meselesini, 'bir halkın kendi kaderini tayin hakkını ilgilendiren silahlı çatışmalar' tarihsel anlatısı içinde çerçevelediğini göstermektedir (UN Commission on Human Rights, 1993). Örneğin Ballesteros Güney Afrika'nın Mozambik'e müdahalesini, üçüncü ülkelerin kendi çıkarları için bir iç çatışmaya müdahalesi olarak paralı askerlik faaliyeti bağlamında değerlendirmiştir. Ballesteros paralı askerleri, devletler veya silahlı gruplar için savaşmak üzere özel kuruluşlar aracılığıyla işe alınan ve 'beceri ve askeri deneyim, finansal hırs, maceracılık ve kendilerini ideolojik seçeneklerle özdeşleştirme eğilimi' gibi kişisel özelliklerle karakterize edilen kişiler olarak tanımlamıştır. Dahası, raporlarda, paralı askerlerin ve onları kullananların cezai durumları, askeri operasyonları yürütmek veya desteklemek, meşru veya gayri meşru nedenlerle saldırganlık yapmak gibi davranışlara bakılmaksızın değerlendirilmiştir.

Kısacası, paralı askerler hakkındaki BM tanımı ve söylemi başlangıçta ICRC'ninkine benzerlik göstermiştir. Para için yabancı çatışmalara girmeyi teklif eden silahlı kişiler, sömürge sonrası Afrika'nın tarihsel bağlamında çerçevelenmiş ve dilsel olarak BM Sözleşmesi tarafından suçlu sayılmayı haklı çıkarmak için insanlık dışı ve otoriter olarak tanımlanmıştır. Ancak 1994'ten itibaren BM söylemi değişmeye başlamıştır. Ballesteros, 1994 tarihli raporunda ilk kez, bir Angola petrol rafinerisini korumak için işe alındığı iddia edilen ancak aslında yerel çatışmada Angola'nın Tam Bağımsızlık Ulusal Birliği güçleriyle birlikte savaşan "Executive Outcomes" adlı bir şirketten bahsetmiştir. O zamanlar Ballesteros, bu şirketi açıkça 'paralı askerlik yapısı' olarak kategorize etmiş ve böylece BM Sözleşmesi uyarınca bu yapıda görevli kişileri suçlu olarak göstermiştir (UN Commission on Human Rights, 1994a).

1996'da Ballesteros daha da ileri giderek, söz konusu şirketin de "paralı askerleri işe alma, sözleşme yapma ve eğitme ve operasyonlarının planlanması" yoluyla cezai bir suç işlediğini öne sürmüştür (UN Economic and Social Council, 1996). Ballesteros bu görüşünü meşrulaştırmak için "söz konusu şirketin paralı askerlerle çalışan ve paralı

askerlik faaliyetleri yürüten paralı askerlik şirketi” olduğunu düşünen Güney Afrikalı yetkililerin, insan hakları uzmanları ve sivil toplum kuruluşlarının yorumlarına atıfta bulunmuştur. Bununla birlikte Ballesteros, bu yorumları çürüten dönüştürücü söylemlere de dikkat çekmiştir.

Executive Outcomes, faaliyetlerinin 'ulusal ve uluslararası hukuka aykırı olmadığını' iddia ederek bu suçlamaları reddetmiştir. Ayrıca Ballesteros, BM üye devletlerinin paralı askerlik meselesine yönelik uluslararası tutumlarının değişmekte olduğunu gözlemlemiştir. Ballesteros 'hukuki boşlukların bu tip faaliyetlerin paralı askerlik kapsamında sınıflandırılmasını engellediğini' belirtmiştir. Ballesteros, silahlı güç satan aktörlerin alternatif kavramsallaştırmasını 'yasal' şirketler açısından kabul ederken, kendi dilsel yapısı Executive Outcomes'ın yasadışı veya en azından gayri meşru olduğunu ima etmiştir. Executive Outcomes'ın personelini "paralı askerleri içeren paramiliter güçler" olarak tanımlayarak, şirketin "bir ülkenin içişlerine müdahale etme" tehdidinde bulunduğu sonucuna varmıştır (UN Commission on Human Rights, 1997).

1998 raporunda Ballesteros, Executive Outcomes gibi firmaları tanımlamak için özel askeri şirket terimini tanıtmıştır. Söyleme yeni bir kategorinin eklenmesi, para için silahlı güç sağlayan kişiler ile aynı şeyi yapan özel şirketler arasında ortaya çıkan ayrımı mümkün kılmıştır. Yine de Ballesteros, özel askeri şirketlerin “askeri olarak müdahale ettiklerini ve ücret karşılığında paralı askerlik faaliyetleriyle bağlantılı olduklarını” iddia ederek bu firmaların da BM Sözleşmesine dâhil edilmesini savunmuştur (UN Commission on Human Rights, 1998). Ballesteros'un yaklaşımına göre, bu görüşleri BM Sözleşmesi'nin bu yeni şirketlere uygulanmasına yönelik 'kısıtlayıcı bir yaklaşım' benimseyen ve ona göre konuyu çok az dikkate alan BM üye devletleri tarafından artık evrensel olarak paylaşılmıyordu (UN Economic and Social Council, 1999).

Raportör, Birleşik Krallık ve Küba'ya yaptığı ziyaretlerin ardından 2000 yılına geldiğinde eleştirel duruşunu yumuşatmıştır. Ballesteros'un özel askeri şirketleri 'güvenlik alanında çalışma hakkına' sahip tüzel kişilikler olarak ele alması, söyleminde büyük bir dönüşümü temsil etmiş, bu dönüşümü, söz konusu şirketlerin 'olumlu

katkılarını' kabul eden bir yaklaşımla teyit etmiştir. Aslında, özel askeri şirketleri paralı askerlikten ayıran ve özel askeri şirketleri haklar ve olumlu özellikler bağlamında konumlandıran stratejiler, çatışma bölgelerinde silahlı güç satan aktörlerin şirket bünyesine dâhil oldukları sürece yasallaşmalarına hizmet etmiştir. Ayrıca bu stratejiler BM Sözleşmesinin özel askeri şirketler için geçerli olmadığı ve uluslararası toplumun 'özel şirketlerin yasal olarak faaliyet gösterebilecekleri alanları açıkça belirleyen düzenlemeler tasarlaması' gerektiği görüşünü de rasyonelleştirmiştir (UN Economic and Social Council, 2000).

Ballesteros, değişen söylemine rağmen, BM Sözleşmesinin kâr amaçlı yeni silahlı kuvvet sağlayıcılarıyla hiçbir ilgisinin olmadığını kabul etmeye henüz hazır görünmüyordu. Bu görüşünü desteklemek için, özel askeri şirketlerin silahlı çatışmalarda paralı askerler istihdam etmemesi, kiralamaması, finanse etmemesi veya kullanmaması gerektiği konusunda ısrar ederek Sözleşme'nin 2. maddesine atıf yapmıştır. Ayrıca, 2001 tarihli raporunda, paralı askerleri tanımlayan motivasyon ve yapılardan çok, faaliyetler açısından paralı askerlik konusunu yeniden ele almaya çalışmıştır. "Paralı askerlik faaliyetinin", yalnızca halkların kendi kaderini tayinine karşı silahlı çatışmalara ve saldırılara katılımı değil, aynı zamanda "diğer yasadışı faaliyetleri" de içerecek şekilde genişletilmesini savunan strateji, BM Sözleşmesinin kapsamını genişletmeye hizmet etmiştir.

Ballesteros, 'yasadışı' faaliyetler kavramsallaştırmasında, 'çeşitli faaliyetlerde bulunan, ancak esasen güvenlik ve askeri yardım hizmetleri sunan özel şirketlere kaydolmayı' dâhil etmiştir (UN Economic and Social Council, 2002). Ballesteros, ICRC söyleminde ortaya çıkan, komuta ve silahlı hizmetler için işe alınan yabancı kişiler ile sözleşmeli devletler arasındaki denetim ilişkilerinin onları yasallaştırdığına ve meşrulaştırdığına ilişkin yaklaşımı reddetmiştir. Ona göre, 'hükümetin paralı askerleri kendi savunması için ya da silahlı çatışmalarda takviye sağlamak için işe alması, bu tür eylemleri daha az yasadışı ya da gayri meşru kılmaz'.

2004 yılında Ballesteros yerine Fiji'li yeni Raportör Shaista Shameen'in geçmesiyle birlikte BM'nin paralı asker söyleminin evriminde bir kırılma yaşanmıştır. Shameen selefinin uzun süredir devam eden yaklaşımlarıyla keskin bir tezat oluşturan pragmatik

bir yaklaşım benimsemiştir (Ghebbali, 2006: 213-230). 2005 yılında Shameen, sektör temsilcileriyle 'BM'nin paralı askerlik kavramının yeniden incelemesini şiddetle tavsiye eden' ortak bir bildiri yayınlamış, bu bildiri de “paralı askerlik kavramının tamamen kabul edilemez ve çoğu zaman tamamen yasal ve meşru şirketleri tanımlamak için kullanıldığı” belirtilmiştir. Dahası, bu bildiri de BM Sözleşmesinin artık güncel ihtiyaçlara cevap veremez olduğu ima edilmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu bu durumdan memnun olmamış ve kısa bir süre sonra Shameen yerine dünyanın farklı bölgelerinden beş uzmandan oluşan bir çalışma grubunu getirmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu, yeni çalışma grubunun 'askeri yardım, danışmanlık ve güvenlik hizmetleri sunan özel şirketlerin faaliyetlerinin uluslararası pazardaki etkilerini izlemesini ve incelemesini' talep etmiş, bu şirketlere BM Sözleşmesi'nin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda açık kapı bırakmıştır (UN Economic and Social Council, 2005).

Bu görev göz önüne alındığında, Çalışma Grubu'nun 2005'teki ilk raporu, 'özel askeri ve güvenlik şirketlerine (PMSC'ler) ve çalışanlarına insan hakları ihlalleri için dokunulmazlık sağlayan hükümet anlaşmalarını' en önemli endişelerinden biri olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, Çalışma Grubu başından beri 'PMSC' terimini kullanmış ve paralı askerler, paralı askerlerle ilgili faaliyetler ve PMSC'lerin faaliyetleri arasında açıkça ayırım yaparak, PMSC'lerin paralı asker olmadığını ve faaliyetlerinin 'paralı askerlik' kapsamına girmediğini belirtmiştir. Pratik anlamda Çalışma Grubu, PMSC'lerin "özel şirketlere veya bu şirketler için çalışan bireylere danışabileceğini" belirterek PMSC'lerin meşruiyetini ortaya koymuş, bu durumun ise "paralı askerlik" için uygunsuz görünen bir şey olduğunu ileri sürmüştür (UN Economic and Social Council, 2005).

Nitekim ikinci yıllık rapor, PMSC'ler arasında BM Sözleşmesi için 'görünüşte sınırlı bir destek olduğunu' ve 'bu şirketlerin Hükümetler ile sözleşme yapmaları ve kurumsal yapı kurmaları temelinde faaliyetlerinin yasal olduğunu belirtmiştir. Çalışma Grubunun PMSC'leri paralı askerlerden ayrı ve 'bir kayıt ve lisanslama sistemi' aracılığıyla faaliyet göstermeye yetkili tüzel kişilikler olarak konumlandırması, bu firmaların çalışanlarını insanlaştıran bir dil tarafından desteklenmiştir. Rapor özellikle, Latin Amerika'dan ve diğer gelişmekte olan ülkelere işe alım yapan PMSC'lerin

kişilerin güvenliği, işçi hakları, ulusal egemenlik ve insan haklarına saygı göstermesi gerektiğine ve saygı duyacağına dair endişelerini ifade etmiş ve güveni ima etmiştir (UN Economic and Social Council, 2006).

PMSC'lerin insan hakları ihlalleri ve diğer cezai fiiller işlediği bir dizi tarihsel olay ve ülkeye dikkat çekmesine rağmen, ikinci raporun 'emredici normlara tam olarak uyan' ve 'Devletin güç kullanma tekeli ilkesine saygı duyan' PMSC'ler olduğu konusundaki ısrarı, PMSC'lerin eski 'utanç verici' ve 'yasadışı' paralı askerlerden farklı olduğu fikrini rasyonelleştirmiştir. Buna göre yalnızca paralı askerlik faaliyeti yürüten aktörler suçlu olarak değerlendirilmelidir (UN General Assembly, 2006). Rapor, böylelikle paralı askerliğin söylemsel yeniden çerçevesini ve zaten Ballesteros tarafından kullanılan dilsel yapıları izlemiştir. Daha önce paralı askerlerin işe alınması, kullanılması, finanse edilmesi veya eğitilmesi ve ayrıca paralı askerlerin çatışmalara veya şiddet eylemlerine doğrudan katılımı suç sayılırken, Çalışma Grubu bir kez daha odağını paralı askerlerin belirli faaliyetlerinin yasaklanmasına kaydırmıştır.

Çalışma Grubu başından beri paralı askerler ve PMSC'ler arasında ayırım yapmış olsa da, 2007'de yayınlanan üçüncü rapor ilk kez PMSC'lerin resmi bir tanımını yapmıştır. Zorlukları kabul eden Çalışma Grubu, PMSC terimini, silahsız lojistik destek, silahlı güvenlik görevlileri ve savunma veya saldırı amaçlı askeri görevliler dâhil olmak üzere her türlü güvenlik yardımı, eğitim, tedarik ve danışmanlık hizmetlerini gerçekleştiren özel şirketleri içerecek şekilde kullanmaya karar vermiştir (UN General Assembly, 2007). Söz konusu tanıma silahlı ve silahsız, savunma ve saldırı hizmetlerinin dâhil edilmesi çok önemli olmuştur çünkü bu, daha önce paralı askerlere atfedilen faaliyetleri kapsamına hizmet etmiştir. Çalışma Grubu, bunları 'paralı faaliyetler' olarak belirtmek yerine, daha olumlu bir şekilde 'geleneksel ve karakteristik olarak devletin temel işlevleri ve yetkileri arasında yer alan hizmetler' olarak tanımlamıştır. Bu söylemsel ve dilsel yapı, sorunu devlet işlevlerinin 'delegasyonundan' biri olarak yeniden şekillendirmeye de hizmet etmiştir. Kısacası, PMSC'ler doğrudan silahlı çatışmaya katılmış olsalar bile, Çalışma Grubuna göre bu şirketlerin BM Sözleşmesi kapsamında suçlu sayılmamaları gerekmektedir.

PMSC'leri 'paralı asker' istihdamı ve 'paralı asker faaliyetlerinde bulunma' suçuyla suçlayan Ballesteros'un aksine, Çalışma Grubu ne silahlı kişilerin sözleşme yapmasını ne de çatışmalara katılmalarını paralı askerlik kapsamında tanımlamıştır. Çalışma Grubu, suçlu olarak görmek yerine PMSC'lerin düzenlenmesi gerektiği sonucuna varmıştır. BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından 2008'de bu tür düzenleyici mekanizmaları detaylandırmakla görevlendirildikten sonra, Çalışma Grubu kayıt, ruhsatlandırma, hesap verebilirlik mekanizmaları, insan hakları eğitimi ve soruşturma dâhil olmak üzere olası yasal standartların kapsamlı bir listesini sunmuştur (UN General Assembly, 2009). Ek olarak, Çalışma Grubu sektörle ilgili ulusal mevzuatın ayrıca ulusal olarak kayıtlı özel askeri ve güvenlik şirketleri için yasaklanmış faaliyet türlerini açıkça listelemesi gerektiğini önermiştir. Buna göre diğer faaliyetlerin yasal kabul edilmesi ancak gelişmiş ulusal lisanslama ve düzenlemeye tabi hale gelmeleri gerektiği belirtilmiştir.

Bu düzenlemelerin ayrıntıları, Çalışma Grubu'nun 2010 raporunun ekinde yayınlanan İnsan Hakları Konseyi'nin Değerlendirmesi ve Eylemine İlişkin Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri Sözleşmesi Taslağında belirtilmiştir (UN General Assembly, 2010). Bu stratejinin özelliği, ister aktörler ister onların faaliyetleri ile ilgili olsun, paralı asker teriminin PMSC'lere ilişkin Taslak Sözleşme'den çıkarılmasıydı; bu durum, ne şirketlerin ne de eylemlerinin paralı askerlikle bir bağlantısı olmadığını ima ediyordu. Taslak Sözleşme'nin "PMSC'lerin ve alt yüklenicilerinin faaliyetlerini düzenlemek" olarak ilan edilen amacı, prensipte bu firmaların yasallığı olarak kabul edilmiştir.

Taslak Sözleşme'nin 8. maddesi, taraf devletlerin 'PMSC'lerin ve personelinin çatışmalara, terörist eylemlere ve askeri eylemlere doğrudan katılımını yasaklamak ve yasadışı hale getirmek' için yasal önlemler almasını talep etse de, bu faaliyetler yalnızca bir hükümeti devirmek, uluslararası sınırları değiştirmek, egemenliği ihlal etmek ve sivillerin hedef alınmasını da içeren sınırlı bir dizi faaliyetin suç olarak kabul edilmesiyle sınırlı kalmıştır. Böylece Taslak, daha önce 'paralı askerlik faaliyetleri' olarak nitelendirilen faaliyetlere karışsalar bile PMSC'lerin faaliyetlerini sınırlamak için ayrı bir yasanın gerekli olduğunu öne sürerek BM Sözleşmesinin kapsamını daraltmıştır. PMSC'lerin çatışmalara doğrudan katılımı bile BM Sözleşmesi'nde

tanımlandığı gibi suç olarak değerlendirilmemiştir. Taslak Sözleşme daha ziyade bunun ve 'doğası gereği devlet işlevlerinde' dış kaynak kullanımının yasaklanmasını önermiştir. Bu söylemsel strateji, çatışmalara karışan PMSC'lerin sorumluluğunu şirketlerin kendileri yerine onları görevlendiren devletlere yüklemiştir.

Özetle, Taslak Sözleşme, resmi BM söyleminin ve paralı asker tanımının dönüşümünün sonuçlarını ortaya koymuştur. Çalışma Grubu, ilk olarak paralı asker kavramını, ikinci olarak ise paralı askerlik faaliyeti kavramını söyleminden çıkararak ve bunları PMSC'ler ve doğası gereği devlet işlevleriyle değiştirerek, BM Sözleşmesinin uygulanmasını boşa çıkarmakla kalmamış, aynı zamanda 'iyileştirilmiş' devlet düzenlemesi yoluyla para için çatışmalarda silahlı güç satan kişilere ve şirketlere meşruiyet sağlamaya çalışmıştır.

3.2.3 Montrö Belgesi

Özel askeri şirketler ile ilgili olarak bağlayıcı nitelikte ve genel kabul görececek bir uluslararası sözleşme üzerinde uzlaşma sağlamanın zorluğu karşısında mevcut uluslararası anlaşmalar kapsamında özel askeri şirketlerin faaliyetlerinin nasıl düzenlenebileceği ve çatışma alanlarındaki yükümlülüklerinin neler olduğunun tespit edilmesi üzerinde durulmaya başlanmıştır. İsviçre Dışişleri Bakanlığı'nın ICRC ile birlikte başlattığı bir çalışma daha sonra diğer hükümetlerin de katılımı ile genişlemiş ve sonuçta adına Montrö Belgesi" adı verilen bir doküman oluşturulmuştur.

Bir bağlayıcılığı olmayan Montrö Belgesi iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bir özel askeri şirketin sözleşme yaptığı ülkenin, faaliyetlerinin gerçekleştiği ülkenin ve merkezinin bulunduğu ülkenin mevcut uluslararası hukuki kurallar çerçevesinde yükümlülükleri sıralanmaktadır. İkinci bölümde ise özel askeri şirketlerin seçimi, sözleşmenin şartlarının belirlenmesi ve sözleşmenin uygulanmasının gözetimi gibi alanlarda devletlere rehberlik edecek şekilde en iyi uygulamalar sunulmuştur. İlk onaylayan 17 devlet arasında ABD, İngiltere ve Güney Afrika gibi sektörün tarihinde önemli rol oynayan devletlerin de bulunduğu belgenin daha sonra 35 devlet tarafından onaylandığı ve böylece katılımcı devlet sayısının 52'ye ulaştığı görülmektedir.

Her ne kadar bağlayıcılığı olmasa da belgenin birçok noktadan dönüm noktası oluşturduğu söylenebilir. Öncelikle özel askeri şirketler ile ilgili “meşruluk” tartışmasının artık geride kaldığı ve paralı asker kategorisinde değerlendirilmesi mümkün olmayan özel askeri şirketlerin küresel dünyanın bir gerçeği olarak kabul edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İkinci olarak ABD ve İngiltere gibi sektörde ağırlığı olan firmaların konuşlandığı ülkelerin bu alanda yeni bir uluslararası anlaşmaya karşı çıkmaları özel askeri şirketlerin faaliyetleri ile ilgili ortaya çıkan sorunların mevcut uluslararası hukuki düzenlemeler çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini göstermektedir. Belgenin bir diğer önemli katkısı ise sektör içinde yönetim ve gözetim standartlarının ve davranış kurallarının geliştirilmesine yardımcı olmasıdır. Devletler ve Uluslararası örgütler ise özel askeri şirketler ile imzaladıkları sözleşmelerde bu ilke ve standartlara atıf yaparak şirketlerin faaliyetlerinin söz konusu ilke ve standartlara uyumlu hale gelmesine katkı sağlamışlardır (DeWinter-Schmitt, 2017: 110).

3.2.4 Uluslararası Davranış Kuralları Belgesi

Şirketler için davranış kuralları, bir şirketin temel iş hedeflerinin dışında normatif standartlar oluşturan, gönüllü olarak kendi kendine empoze edilen yükümlülüklerdir (Rosemann, 2008: 5). Bu kurallar yasal olarak bağlayıcı değildirler, ancak kuralların uygulanması ve kurallara uyum konuları genellikle bağlayıcı bir prosedüre tabi olmaktadır. Rosemann'a (2008: 5) göre, gönüllü olarak uluslararası standartları benimsemek ve harici izleme prosedürlerine tabi kılmak, mevcut kuralları ve sorumlulukları tamamlar. Öte yandan Leander (2012: 91-119), son yıllarda sosyal açıdan sorumlu şirketler için olumlu karşılanan bir baskı türü olmasına rağmen, iç standartlara odaklanmanın bağlayıcı düzenlemenin gelişimini zayıflatabileceğini savunmaktadır. Davranış kuralları, bir şirketin halkla ilişkilerinin, risk yönetiminin ve sosyo-politik katkılarının bir parçası olarak hizmet eder. Rosemann'a (2008: 5-6) göre, PMSC'ler için Uluslararası Davranış Kurallarının (ICoC) uygulanması, şirketleri insan hakları ve uluslararası insancıl hukuka uymaya zorlayacak ve bir uygulama ve yaptırım mekanizması sağlayacaktır. Örneğin, PMSC'ler için davranış kuralları, sertifikasyon için bir prosedür gerektirebilmekte ve bir şirket, davranış kurallarını uygulamadığı veya bunlara uymadığı için bu sertifikayı kaybedebilmektedir.

Devletlere yönelik olan Montrö Belgesinden farklı olarak ICoC, özel güvenlik sektörü için oluşturulmuştur. Özel Güvenlik Hizmet Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış Kurallarının geliştirilmesine öncülük eden söylem genel olarak düzenlemeye odaklanmıştır. ICoC'un önsözünde ana hatlarıyla belirtildiği üzere Kuralların amacı "ortak kabul görmüş bir dizi ilke" oluşturmaktır. ICoC'u imzalayan şirketlerin "insan haklarına saygı duyma ve insani yardım hizmetlerini yerine getirme sorumluluğuna sahip olduğu" belirtilmiştir. Bu nedenle ICoC, güvenlik hizmetlerinin sorumlu bir şekilde sunulmasından personelin davranışına ilişkin belirli ilkelere kadar uzanan bir dizi ilke ve taahhütten oluşmaktadır.

Ayrıca, ICoC taraf şirketlerin hukukun üstünlüğünü desteklemek, kişilerin insan haklarına saygı duymak ve müşterilerinin çıkarlarını korumak bağlamında güvenlik hizmetlerinin sorumlu bir şekilde sağlanmasını taahhüt ederek Montrö Belgesinde belirlenen esasları da kabul etmektedir. ICoC, bunun uluslararası veya ulusal hukuku sınırlamayı veya değiştirmeyi amaçlamayan tamamlayıcı bir önlem olduğunu belirtmektedir. ICoC, taraf şirketlerin, müşterilerin ve diğer paydaşların, bir sertifikasyon süreci aracılığıyla yönetim ve kuralların gözetiminden sorumlu harici bağımsız bir mekanizma oluşturmasını gerektirmektedir. Bu mekanizma, PMSC'leri insan hakları standartlarına ve uluslararası insancıl hukuka uymaya zorlayan Uluslararası Davranış Kuralları Birliği'ne (ICoCA, 2013) dönüşmüştür.

ICoC, PMSC'lerden, sektör kuruluşlarından, çeşitli ülkelerin hükümetlerinden (ABD ve Birleşik Krallık dâhil), insani yardım kuruluşlarından ve STK'lardan temsilcilerin katıldığı bir dizi atölye çalışması ve konferansla geliştirilmiştir. Orijinal ICoC taslağı, sektör ve İsviçre Dışişleri Bakanlığı üyeleri tarafından karşılıklı olarak geliştirilmiştir. ICoC'un geliştirilmesine yönelik çok paydaşlı yaklaşım, sektör tarafında, farklı tarafların çıkarlarına göre hizmetleri standartlaştırma ve düzenleme konusunda isteklilik olduğunu göstermektedir. Bu durum, dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır, çünkü tamamen piyasa çıkarları tarafından yönlendirilmemek, imajlarını kârdan çok insancılık / güvenlik peşinde koşmak olarak çerçevelenmektedir. Bu yaklaşım, ICoC'ye bir dereceye kadar güvenilirlik ve meşruiyet kazandırmıştır.

Başlangıçta, ICoC belgesi, PMSC'lere taraf şirketler olarak imajlarını değiştirmenin bir yolunu sağlayarak olumsuz algılara yanıt vermiştir. Şirketlerin ICoC'ye taraf olması, sorumluluk alma arzularını ve belgenin insan haklarına ve uluslararası hukuka saygı gösteren ilke ve kurallarının onaylandığını göstermektedir. ICoC web sitesine göre, 9 Kasım 2010'da 58 PMSC tarafından imzalanan belge, Eylül 2013 itibarıyla 700'ün üzerinde şirket tarafından imzalanmıştır. Taraf olan şirket sayısının ve düzenlemelerin kabulünün yanı sıra, PMSC'ler ve bunların dernekleri, ICoC'nin başlatılması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. PMSC'lerin ve iştiraklerinin kendi kurallarını oluştururken oynadıkları tekel rolü, doğal olarak bütünlüğü ile ilgili soruları gündeme getirmiştir. Daha meşru olarak algılanma çabalarında, PMSC'ler ICoC'nin geliştirilmesini, çoğu medyada yer alan belirli olaylara yanıt olarak gündeme getirilen kamusal endişeleri (Ralby, 2015: 1-7) ele almak için kullandılar.

ICoC, güç kullanımı, işkence, cinsel sömürü ve insan kaçakçılığı gibi belirli konular için standartlar belirlemiştir. Bu sorunlar, bugün hala faaliyette olan PMSC'leri ilgilendiren olaylar ve suçlamalarla ilgilidir. Örneğin, Blackwater (şimdi Academi) çalışanları Nisoor Meydanı'nda ateş açarak 2007'de 17 Iraklı sivilin ölümüne neden olmuşlardır. Ayrıca CACI ve Titan Group çalışanları, mahkûmlara işkence yapıldığı 2004 Abu Garib hapisane skandalının bir parçası haline gelmişlerdir.

ICoC'de tartışılan uygulama önlemlerinden gelişen bir organizasyon olan ICoCA, üyelik ve sertifikasyon sürecini yönetmektedir. ICoCA, Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve İcra Direktörü altında faaliyet gösteren Sekreterliği içeren çok paydaşlı bir girişimdir. Genel Kurul, özel güvenlik şirketleri, hükümetler ve sivil toplum kuruluşlarını içeren üyelerden oluşur. Genel Kurul ICoC'de yapılan değişiklikler, üyelik gereksinimleri ve sertifikasyon prosedürleri gibi Yönetim Kurulu tarafından alınan kararların oylanmasına yönelik bir forum görevi görür. Genel Kurul ayrıca ICoC ile ilgili diyalog ve tartışma için bir forum sağlar ve yılda en az bir kez toplantı yapmakla görevlidir. Yönetim Kurulu, tüm Birlik üyelerinin menfaatlerini temsil eden on iki seçilmiş üyeden oluşur. Yönetim Kurulu ICoCA'nın karar alma organıdır ve İcra Direktörü kararların uygulanmasını sağlamaktadır (Mitchell, 2018: 80-83).

ICoCA'nın, Ana Sözleşmede belirtildiği gibi amacı, ICoC'nin uygulanmasını "teşvik etmek, yönetmek ve denetlemek" ve ayrıca güvenlik hizmetlerinin sorumlu bir şekilde sağlanmasını teşvik etmektir. Ana Sözleşme üç farklı yetki içermektedir. İlk yetki olan sertifikasyon, ICoCA'ya bir şirketin politikalarının ICoC'nin ilke ve standartlarını karşıladığını onaylama sorumluluğunu verir. Sertifikasyon, PMSC'lerin meşruiyet arayışları açısından önemli bir mekanizmadır. Sertifikalar, genel olarak, bir şeyin resmi veya doğrulanmış olduğunu gösterir. Bu itibarla sertifikasyon sürecinden geçip ICoCA tarafından onaylanmış olan bir şirket faaliyetlerine önemli ölçüde meşruiyet sağlamış olmaktadır. 29 Eylül 2016 tarihinde düzenlenen Yıllık Genel Kurulda üyeler, tüm üyelerin Eylül 2018'e kadar ICoCA sertifikasyon sürecine tabi tutulmasını kabul etmiştir. Buna göre PMSC'lerin Birlik üyesi olabilmeleri için aidat ödemeleri ve ICoCA sertifikasyonuna tabi olmaları gerekmektedir (Mitchell, 2018: 80-83).

İkinci yetki türü olan raporlama, izleme ve performans değerlendirme, üye şirketlerin ICoC kapsamındaki performansının ICoCA tarafından gözetimini gerektirir. Bu gözetim, harici izleme, şirketlerin sahada nasıl faaliyet gösterdiğine ilişkin bilgi toplamayı ve endişeleri gidermek için üye şirketlerle iletişim kurmayı içerir. Bu yetki kapsamında, üye şirketlerin performanslarının yazılı değerlendirmelerini yapmaları ve gözetim politikalarıyla iyi niyetle işbirliği yapmaları gerekmektedir. PMSC'lerin yetkilendirilmiş gözetimi, şirketlerin sürekli izlendiğini ve düzenli olarak gözden geçirildiğini gösterdiğinden, meşruiyet arayışındaki çabalarını destekler. Bu süreç PMSC'lerin kendi yönetim organları tarafından düzenlendiği ve aynı zamanda onlara karşı sorumlu olduğu izlenimini yaratır.

Üçüncü yetki türü olan şikayet süreci, ICoCA'yı üye şirketlerin iddia edilen ICoC ihlallerine ilişkin şikayetleri ele almak için bir süreç sürdürmekle yükümlü kılar. ICoCA'nın web sitesi kimin şikayette bulunabileceği, ne zaman şikayette bulunulabileceği, nasıl şikayette bulunulacağı, şikayet süreci ve şikayetlerin işlenmesi için bir zaman çizelgesi hakkında ayrıntılı bilgi sağlamaktadır. Şikayet süreci, mağdurların şikayetlerini dile getirmelerine izin verdiği için PMSC'nin meşruiyet arama çabalarını da desteklemektedir. Bu durum PMSC'lerin hesap verebilirliğine de imkân sağlamaktadır.

PMSC'ler için, ICoC yükümlülüklerini yerine getirmemenin olası bir sonucu, meşru iş kaybına uğramalarıdır. Süreç, sertifika alan şirketler için çok yeni olsa da, ICoCA söylemi, sertifikasyon olmadan müşteri türünün, sözleşmelere bağlı para miktarının, büyük ölçüde farklı olacağı inancını inşa etmektedir. PMSC'lerin meşruiyeti yalnızca eylemlerine ve sektör standartlarına değil, aynı zamanda müşteri tabanının meşruiyetine de bağlıdır. Örneğin bir diktatör veya uluslararası suç örgütü gibi meşruiyetten yoksun kuruluşlarla sözleşme yapmak, gelecekteki müşteri havuzunu önemli ölçüde etkileyecektir (Mitchell, 2018: 80-83).

Özet olarak, “paralı askerlik” kapsamında değerlendirilmeyen özel askeri şirketlerin savaş hukukundaki statülerinin belirlenmesinde bazı belirsizlikler söz konusudur. Bu belirsizlikleri bertaraf etmek ve özel askeri şirketlerin faaliyetlerini belli kurallarla kısıtlamak amacıyla ulusal ve uluslararası düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2001 yılında ABD’de on iki özel güvenlik şirketi bir araya gelerek Washington merkezli “Uluslararası Barış Operasyonları Birliği” adı altında bir örgüt kurmuşlardır. Bu örgüt, üyeleri için davranış kuralları tespit ederek insan hakları, saydamlık ve silah alımlarının kontrolü gibi konularda ortak standartlar belirlemiştir. İngiliz özel askeri şirketleri 2006 yılında İngiliz Özel Güvenlik Şirketleri Birliği adıyla kendi birliklerini kurmuş, sektörün “acil” olarak ihtiyaç duyduğu standartların ve düzenlemelerin oluşturulması yönünde faaliyetler gerçekleştirmiştir. 2013 yılında davranış kurallarının uygulanmasını yaygınlaştırmak ve özel askeri şirketlerin faaliyetlerini bu ilkeler doğrultusunda yürütülmesine yardımcı olmak maksadıyla İsviçre merkezli ICoCA oluşturulmuştur. Uluslararası alandaki hukuki düzenlemelerde ise daha çok bireysel paralı askerlere odaklanılmıştır. Bu konuda bölgesel düzeyde imzalanan anlaşmalar dışarıda tutulacak olursa iki anlaşma bulunmaktadır: Cenevre Sözleşmesine Ek 1977 tarihli 1 numaralı Protokol ile 1989 tarihli Paralı Askerlerin Toplanması, Kullanılması, Finanse Edilmesi ve Eğitilmesine Karşı BM Uluslararası Konvansiyonu. Bunların dışında bağlayıcılığı olmasa da Montrö Belgesi ve Uluslararası Davranış Kuralları Belgesi önemli düzenlemeler olarak dikkat çekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİR KAMU HİZMETİ OLARAK GÜVENLİĞİN

ÖZELLEŞTİRİLMESİ MESELESİ

Güvenlik hizmeti devlet tarafından sağlanan temel bir kamu hizmeti olarak kabul edilmektedir. Devleti en yalın haliyle kabul eden liberal kuramda bile güvenlik devletin asli görevleri arasında sayılmaktadır. Bununla birlikte güvenlik hizmetlerinin arz edilmesinde yaşanan gelişmeler sonucunda bu kabul sorgulanır hale gelmiştir.

Uluslararası kamu hizmetleri kavramı iç hukukta kamu hizmetleri modeline göre ayrılrsa da toplumlar arasındaki yapısal farklılıklar nedeniyle biraz farklı olup, özleri aynıdır. Birincisi, uluslararası kamu hizmetleri faaliyetlerden oluşmaktadır. İkincisi, uluslararası kamu hizmetlerinin amacı, uluslararası toplumun ortak çıkarlarını gerçekleştirmektir. Bunlar, özünde bir fikrin yattığı faaliyetlerdir. Bu fikir, “bütün insanlığın barış ve esenliği”dir. “Barış” sadece güvenliğin değil, aynı zamanda dağıtıcı ve düzeltici adaletin de sağlandığı durumdur. “Refah”, her bireyin, temel insani ihtiyaçlarının karşılanması ve daha yüksek yaşam standartlarının sürekli yükseltilmesi vb. yoluyla kişiliğini geliştirebildiği bir durumdur. Uluslararası kamu hizmetleri, doğrudan birden fazla devlet tarafından veya dolaylı olarak uluslararası bir kuruluş veya kamu ve özel karma ortaklıklar veya özel işletmeler gibi diğer kurumlar tarafından yürütülen veya yönetilen faaliyetler olarak tanımlanabilmektedir (Tatsuzawa, 2002: 7).

Kamu hizmeti kavramı idare hukukunda en çok kullanılan kavramlardan biri olmakla beraber bu kavramın anayasal veya yasal bir tanımı söz konusu değildir. Ancak kamu hizmeti kavramı yargı içtihatlarında ve öğretide çeşitli açılardan tanımlanmıştır. Günday’a (2002: 285) göre, siyasal organlar tarafından kamuya yararlı olarak kabul edilen, bir kamu kuruluşunun ya kendisi ya da yakın denetimi ve gözetimi altında özel kesim tarafından yürütülen faaliyetlerdir. Gözler (2008: 509) ise kamu hizmeti kavramını “bir kamu tüzel kişisi veya onun denetimi altında bir özel kişi tarafından yürütülen kamu yararı amacına yönelik faaliyetler” şeklinde tanımlamaktadır. Anayasa Mahkemesi’ne göre “en geniş tanımına göre kamu hizmeti, devlet ya da diğer

kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararını ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir” (Anayasa Mahkemesi Kararı, 09.12.1994, E. 994/43- K. 994/42-2).

Bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi, herşeyden önce siyasal organların iradesine bağlı olduğuna göre, öncelikle kanun koyucunun iradesine bakmak gerekmektedir. Buna göre kanunda bir faaliyetin kamu hizmeti olduğu belirtilmişse sorun bulunmamaktadır. Ancak kanunda böyle bir açıklık yoksa bir takım kriterlere başvurmak suretiyle kanun koyucunun iradesini belirlemek gerekecektir. Bu kriterlerin belli başlıları ise, söz konusu faaliyetin yürütülmesi için kamulaştırma, ceza kesme gibi kamusal yetki ve usullerin yanında, bu faaliyetin yürütülmesine ilişkin olarak yapılacak sözleşmelerde özel hukuku aşan kayıt ve şartların bulunmasıdır. Bu kriterlerden bir veya birkaçının bir arada bulunması, söz konusu faaliyetin özel kesim faaliyetlerinden farklı bir faaliyet olarak görülmesine ve kamu hizmeti olarak kabul edilmesine yeterli olacaktır (Günday, 2002: 285).

Kamu hizmeti kavramının, bir yandan idare hukukunun uygulama alanının belirlenmesindeki ölçüt niteliğini sürdürmesi, öte yandan da özellikle hukuksal rejim açısından değişime uğraması, kamu hizmeti kavramı etrafında çeşitlenmelere yol açmıştır. Bu itibarla idari kamu hizmeti yanında endüstriyel ve ticari kamu hizmeti kavramı ortaya çıkmış, ayrıca kamu hizmeti ödevi ve kamu hizmeti olmaya yatkın hizmet kavramları kullanılmaya başlanmıştır. Kamu hizmeti etrafındaki bu çeşitlenmenin idare hukukundaki yapısal esnekliği sağladığı savunulmaktadır (Tan, 2011: 349).

Kamu hizmetinin klasik ilkeleri; “hizmetin, karşıladığı toplumsal ihtiyacın sürekliliğine koşut olarak yerine getirilmesi” anlamına gelen süreklilik, “devletin hukuk yapıcısı ve uygulayıcısı olarak bireylere yansız davranması gerektiğini” belirten eşitlik, “sunulan hizmetin araç-gereçlerinde sürekli değişkenlik ve uyarlamaların yapılması zorunluluğu” manasına gelen uyum ve “iktisadi nitelikte olmayan temel hizmetlerin kazanç amacı güdülmeksizin görülmesi” olarak anlaşılan bedelsizlik

olarak sıralanmaktadır (Günday, 2002: 286-289). Güvenlik hizmeti ile birlikte kamu hizmeti kapsamında yer alan her türlü faaliyet bu ilkeleri içermektedir.

İdare, insanların genel gereksinimlerini karşılayabilmek için birçok kamu hizmeti sağlamakta, bu hizmetlerin önemli bir bölümünü kamu düzenini yemin maksadıyla gerçekleştirmektedir. İdare bu hizmetleri sunarken kamu gücünden yararlanmakta, tek taraflı iradesine istinaden almış olduğu kararlar ile bireylere bazı yükümlülükler yüklemektedir. Devletin yürüttüğü hizmetler içinde idareye bu olanağı en fazla sağlayan hizmet türü “düzenin sağlanması ve hukukun uygulanması” bağlamındaki güvenlik hizmetleridir (Karaman ve Seyhan, 2003: 149).

Güvenlik hizmetleri klasik kamu hizmetleri kapsamında yer almasına rağmen, diğer kamu hizmetlerinden farklı bir nitelik taşımaktadır. Güvenliğin teminine ilişkin hizmetlerde idarenin güç ve egemenliğinin bütün niteliklerini görmek mümkün olduğu gibi bunlar tamamen idari usullerle sürdürülmektedir. Bununla birlikte diğer kamu hizmetlerinde bu nitelikler daha sınırlı olmaktadır (Akgüner ve Giritli, 1985: 2). Güvenlik hizmeti, toplumsal yaşamdaki yeri bakımından büyük önem taşıyan bir kamu hizmetidir. Bunun nedeni, insanın tüm ihtiyaçları arasında “emniyet içinde olma ihtiyacının” veya “güvenlik ihtiyacının” önemli bir yere sahip olmasıdır (Filiz, 2006: 44).

Güvenlik hizmetlerinin devlet tarafından sağlanmasına yönelik iki yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşıma göre insanların birlikte yaşama ihtiyacı devletin kuruluşuyla neticelenmiş, bu itibarla devlet halkın güvenliğini temin görevini üzerine almıştır. Bu yaklaşım, devletin varlık sebeplerinden birinin bireylerin güvenliklerini sağlamak olması hasebiyle oldukça önemlidir. İkinci yaklaşıma göre güvenlik teşkilatlarının oluşması toplumun siyasi ve sosyo-ekonomik bakımdan gelişmesiyle alakalıdır. Örnek olarak kentleşmenin yaygınlaşmasıyla suç ve suçlu kavramlarının değişerek farklı bir mücadele şeklini gerektirmesi ve sermayenin buna karşı korunması ihtiyacının doğması sonucu güvenlik örgütü ortaya çıkmıştır (Aydın, 1996: 7). Güvenlik hizmeti, insanların beraber yaşamaya başlamasıyla sunulmaya başlanmış ancak özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla birlikte çok daha fazla önemli hale gelmiştir.

Ülke içinde güvenliğin temini devletin en temel görevleri arasında yer almaktadır. Bu görev ifa edilmeden devletin eğitim veya sağlık gibi görevlerini yerine getirmesi mümkün değildir. Zira kamu hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesinin en önemli şartı, can ve mal güvenliğinin sağlanmış olmasıdır (Aydın, 2002: 125). Bu itibarla devletin kamu yararı amacıyla yürüttüğü faaliyetleri açıklayan kamu hizmeti alanının önemli bir bölümünü güvenlik hizmeti teşkil etmektedir. Devletin vatandaşlarıyla yakın ilişki içerisinde olması sebebiyle, güvenlik hizmeti devletin diğer faaliyetlerine kıyasla büyük önem taşımaktadır.

Kamu hizmeti kriteri kapsamında toplumda ortak ve genel gereksinimlerin fark edilmesi, bunun bir defada giderilmekle tükenmemesi diğer bir deyişle sürekli olması ve giderilememesi halinde sıkıntıların doğacağı varsayılması, o iş için örgütlenen idarenin bunu üstlenmesini gerekli kılmaktadır. Özyay'a (2002: 182-183) göre, bu unsurları taşıyan bir faaliyetin doğrudan idarece yürütülmesi halinde "kamu hizmeti" kapsamına girmekte, ancak aynı faaliyetin özel hukuk gerçek ya da tüzel kişileri tarafından yürütülmesi halinde "maddi" ya da "virtüel" kamu hizmeti niteliği taşımaktadır.

Güvenlik hizmeti açısından ele alındığında, güvenlik hizmetinin üç unsuru da taşıdığı görülmektedir. Güvenlik hizmetler doğrudan idare tarafından yürütülen hizmetler olarak incelenmiş, istisnai durumlar haricinde güvenlik hizmeti özel hukuk kişilerine devredilmemiştir. Özellikle iç güvenlik hizmetlerinin belli bir bölümünün özel şirketlere devri sonucunda yukarıda söz konusu kamu hizmeti ilkelerinde önemli sapmalar meydana gelmiştir. Örneğin süreklilik ilkesi, hizmetin sunumunun bir şirketin kontrolüne bırakılması sebebiyle, bedelsizlik ve eşitlik ilkeleri ise hizmetin yalnızca bedelini ödeyenlere sunulabilir hale gelmesi sebebiyle ihmal edilmiştir.

Kamu hizmeti olan güvenlik hizmetinin kısmen de olsa özel şirketlere devri, daralma, parçalanma ve piyasaya benzeme gibi kamu hizmeti alanındaki yeni eğilimlere tekabül etmektedir (Karahanoğulları, 2003: 1-9). Belirli alanlarda gereksinim duyulan güvenlik hizmetinin şirketlere devriyle öncesinde güvenlik hizmetinin devlet tarafından sağlandığı ve kamusal kullanıma açık alanlarda özel güvenlik görevlilerinin görev alacak olması "daralma", görevlilerinin görev yaptığı çeşitli alanların 'asli görev

olmadıkları' gerekçesiyle özel güvenlik görevlilerine devri "parçalanma", tüm bu hizmetlerin bedeli karşılığında gerçekleştirilecek olması ise "piyasaya benzeme" eğilimini ima etmektedir.

Netice itibariyle, söz konusu eğilimlerin de gösterdiği üzere, güvenlik hizmetlerinin görülmesi yönteminde gerçekleşen değişim sonucunda kamu hizmeti alanında daralma yaşanmış, temel bir kamu hizmeti faaliyeti olan güvenlik hizmeti belli ölçüde de olsa kamusallığını kaybetme sürecine girmiştir.

4.1 Güvenlik Alanında Özelleştirmenin Riskleri

Sosyal, iktisadi ve kültürel farklılıklarına rağmen tüm toplumlarda iç güvenlik hizmetlerinin devlet tarafından yerine getirildiği bilinen bir gerçektir. Zira devletin en temel işlevi adaleti tesis ve buna bağlı olarak güvenliğin teminidir. Bu itibarla güvenlik hizmetleri, devletin vazgeçilmez ve devredilemez görevleri arasında yer almaktadır (Güler, 2003: 7). Devletin güvenliği sağlayan kurumları aracılığıyla illegal olaylara müdahale etmek, bunları engellemek ve izlemek görevini üstlenmesi toplumdan devlete bir işlev devri anlamına gelmektedir. Söz konusu devir neticesinde devlet oldukça güçlenmiş ve devletin yetkileri genişlemiştir.

Tarih boyunca devletlerin güvenlik teşkilatlanması ilk olarak ordu kapsamında teşkil edilmiş, müteakiben ordudan ayrılan birimler iç güvenliği temin etmiş ve polis teşkilatları ortaya çıkmıştır. Son asırda ise polislerin yerine getirdiği iç güvenlik hizmetlerinin belirli bölümlerinin özel güvenlik şirketleri tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Ana hizmet sayılan güvenliği sağlama faaliyetleri polis tarafından görülse de günümüzde çok temel bazı hizmetler de özel güvenlik şirketleri tarafından sağlanmaktadır.

Bu noktada güvenlik hizmetlerinin kısmi de olsa özel şirketlere gördürülmesinin özelleştirme sayılıp sayılmayacağı tartışmalı bir konudur. Özelleştirme kavramı ile bir yandan kamu iktisadi teşebbüslerinin mülkiyetinin veya denetiminin özel kişilere geçmesi, öte yandan da kamusal organ veya kuruluşlarca yürütülen faaliyetlerin özel kişilere bırakılması (kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi) anlatılmaktadır. Kamu

hizmetlerinin özelleştirilmesinde ise izlenen yöntemler farklılık göstermektedir. Ancak bu yöntemler iki ana kümede toplanmaktadır: Bunların birincisi, özel kişilerin statüter ilişki içinde kamu hizmeti üstlenmesi, diğeri de sözleşme ile kamu hizmetinin üstlenildiği durumlardır. Kamu hizmetinin özel kişilerce statüter ilişki içinde görülmesi genel olarak idareden alınan izinle yürütülen bazı faaliyetler için söz konusu olmaktadır. Bu tür hizmetlerin nitelikleri gereği veya kamusal alan üzerinde yürütülmeleri dolayısıyla kamu hizmeti yükümlülüklerine tabi tutuldukları kabul edilmektedir. Bu hizmetler üzerinde idarenin denetimi de kolluk denetimini aşan ve hizmete içten müdahaleye varan bir nitelik kazanmaktadır. Bu itibarla, kamu hizmetlerinin özel kişilere gördürülmesinde değişik yöntemler izlenebilmekte; statüter ilişkinin göstergesi sayılan “izin” ile “sözleşmeyi” bir araya getiren karma yöntemlere başvurulabilmektedir (Tan, 2011: 363-364).

İç güvenlik hizmetinin özel kişilere gördürülmesinde izin ve sözleşmeyi bir araya getiren karma yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntem çerçevesinde; idare iç güvenlik hizmetlerinin sağlanması için uygun gördüğü özel kişilere izin vermekte, daha sonra idare ile özel kişiler arasında sözleşme yapılmaktadır. Bu süreçte idarenin özel kişiler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi söz konusu olmaktadır. Öte yandan Gözler (2008: 463) güvenlik hizmetlerinin özel şirketlere bırakılmasının özelleştirme olarak değerlendirilemeyeceğini, çünkü bu şekilde özel bir kolluk teşkilatının oluşturulmadığını ve güvenlik hizmetinin devri manasına gelecek bir düzenlemenin bulunmadığını savunmaktadır. Kanaatimizce, kamusal organ veya kuruluşlarca yürütülen faaliyetlerin özel kişilere bırakılması kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi anlamına geldiğinden güvenlik hizmetinin özel kişilere gördürülmesini kısmen de olsa güvenlik hizmetinin devri olarak değerlendirmek gerekir.

Güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesi sayesinde kamu kolluk kuvvetlerinin “gerekli olmayan” alanlarda çalışmasının önüne geçileceği, yük olarak görülen görevlerin özel şirketlere devredileceği ve suç oranlarının da bu şekilde düşürüleceği öngörülmüştür. Ayrıca güvenlik alanındaki özelleştirmenin ek istihdam oluşturacağı da varsayılmıştır. Güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesinin en önemli sebebi dünya genelinde özel sektörün güvenlik gereksiniminin artmış olmasıdır. Özel mülk sahipleri, gerek kendi mülklerinin korunmasında gerekse de ticari yaşamın sağlıklı işlemesi hususunda

devlet tarafından sunulan güvenlik hizmetini yeterli görmemiş, bunun için farklı yöntemlerle kendi mülkiyet güvenliklerini sağlamak istemişlerdir. Bu yaklaşım devletler için sorumluluktan kaçış bakımından önemli bir vesile olmuştur (Bora, 2004: 20).

Öte yandan güvenlik alanında özelleştirmenin önemli riskleri de söz konusudur. Nitekim devlet, güvenlik hizmetlerini özelleştirmek suretiyle elinde tuttuğu en önemli kamu gücünü, yani kendisine verilmiş olan güç kullanma tekeli piyasa açmış olmaktadır. Parker'e (2004: 15) göre, Türkiye'de gerçekleşmemiş olmakla beraber, özellikle askeri gücün özelleştirilmesi "vatandaşlık" kavramının manasını yitirmesine neden olmuştur. Bora (2004: 22) ise, özel güvenlik hizmetinin yaygınlık kazanmasının, farklı güvenlik standartlarının olabileceği kabulünü kamusal olarak meşrulaştırdığını, bu durumun eşitlik ve adalet düşüncesini tahrip ettiğini belirtmiştir.

1982 Anayasası'nın 5. maddesi uyarınca kişilerin ve toplumun huzurunu sağlamak devletin temel amaç ve görevleri arasında yer almaktadır. Devletin kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ilgilendiren temel unsurlarından birisi kolluktur. Bu itibarla gerek Anayasal hüküm, gerekse de kolluğun temel haklarla doğrudan ilişkisi güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesini riskli kılan iki hukuksal durumdur. Buna göre devletin kendisine verilmiş en temel görevini özelleştirme hakkına sahip olmaması gerekmektedir.

İç güvenlik konusu ele alındığında arz edilen hizmetin niteliği ön plana çıkmaktadır. Örnek olarak bir alışveriş merkezinin güvenliği ile bir üniversite kampüsünün güvenliğinin sağlanması aynı kriterlere göre değerlendirilemez. Öte yandan iç güvenlik hizmetlerinin özel güvenlik görevlileri tarafından görülmesinde bu ayrım ihmal edilmiş ve genel kolluk unsurlarının haiz olduğu yetkiler özel güvenlik şirketlerine de tanınmıştır. Bu çerçevede, güvenlik hizmetinin özel güvenlik şirketlerine gördürülmesi eşitlik ve sosyal devlet ilkelerinin de ihlaline sebep olmaktadır. Zira Anayasa'nın 6. maddesinde "hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz" hükmü dikkate alındığında, özel hukuk kişilerine doğrudan kamu gücü kullanabilme imkânı veren özel güvenlik sisteminin bu düzenlemeye aykırı olduğu görülmektedir (Ayaydın, 2004: 115).

Anayasa'nın 128. maddesinin ilk fıkrasında yer alan "Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür." hükmü, güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesinin önündeki bir başka engeldir. Söz konusu hüküm, güvenlik hizmetinin özel şirketlere devrinden ziyade, doğrudan hizmeti veren şirkette çalışan kişilerle ilgili olarak hizmetin özel kişilere gördürülmesine engel teşkil etmektedir. Bu itibarla temel kamu hizmetlerinin memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yerine getirilmesinin bir zorunluluk olarak görülmesi gerekmektedir.

Bu durum, 10/6/2004 tarihli ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun tarafından ilga edilen "2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun" döneminde İçişleri Bakanlığı tarafından da kabul edilmiştir. İçişleri Bakanlığı 2495 sayılı Kanun döneminde bir şirketin özel güvenlik şirketi olarak faaliyette bulunma talebine karşılık verirken şunları belirtmiştir: "Bilindiği gibi hukukumuzda ihkaki yasak olduğu gibi meşru müdafaa dışında zor kullanma hakkı ancak güvenlik kuvvetleri eliyle devlete aittir. Aksi davranış suç olacağı gibi bazı kişi ve kuruluşlara 2495'in 10. maddesi delaletiyle Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'na göre silah kullanma yetkisi vermek ve özel kolluk hüviyetine kavuşturmak çok vahim sonuçlara yol açabilir." (Bal, 2002: 19).

4.2 Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyeti Sorunsalı

Günümüzün özel askeri şirketleri, selefi olan "paralı askerlik" ile benzer özellikler gösterebilir de, özel askeri şirketlerin gelişimini etkileyen birçok faktör söz konusudur. İlki ve muhtemelen en etkili olanı, özel güvenlik sektörünün gelişmesidir. Geçmişte, askerlik hizmetlerini kiralayan kişi ve gruplar esnek bir şekilde örgütlenmiş ve birbirinden bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir. Diğer bir faktör, şirketlerin büyüklüğünden kaynaklanmıştır. Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren özel askeri şirketlerin birçoğu önemli bir sermayeye, aralarından seçim yapabilecekleri geniş bir yüklenici portföyüne ve hizmetlerine ihtiyaç duyan çeşitli kuruluşlara sahiptir.

Ayrıca, sektör ve önde gelen şirketler uluslararası normlar sistemini değiştirmekte, güvenli olmanın ve savaşmanın ne anlama geldiğini yeniden tanımlamaktadır. Uluslararası normları değiştirme, güvenliği ve savaşı yeniden tanımlama yeteneği, daha büyük şirketlerin uluslararası düzeyde sahip olduğu gücü göstermesi bakımından önem kazanmaktadır. Bu itibarla söz konusu şirketlerin geleneksel olarak devletle ilişkilendirilen güç kullanma konumunda olmaları nedeniyle, meşruiyet eksikliği konusu bugünün güvenlik ortamının anlaşılması açısından önemlidir. Özel askeri şirketler, bir güvenlik sağlayıcısı olarak statülerini sürdürmek için, en az müşterileri (örneğin devletler, STK'lar) ve hatta uluslararası sistemde varlıklarını sorgulayanlar kadar meşruiyet konusuyla ilgilenmektedirler. Özel askeri şirketler imajlarını "paralı askerlerden" ve "savaş köpeklerinden", "özel savaşçılara" ve "meşru askerlere" dönüştürmede büyük çıkarları bulunmaktadır.

Özel askeri şirketler, geniş bir şekilde tanımlanmış, askeri, hukuki ve siyasi gerekçelerle meşruiyet tesis etmek istemiş ve bunun için mücadele etmişlerdir. Askeri, hukuki ve siyasal gerekçelerin bütünü, özel askeri şirketlerin karşılaştığı ve meşru güvenlik sağlayıcıları olma hedeflerine doğru ilerlemek için üstesinden gelmeleri gereken birçok zorluğu anlamak bakımından önemli bir zemin oluşturmaktadır.

4.2.1 Askeri Yönden Meşruiyetin Temelleri

Askeri konu, özelleştirilmiş askeri ve güvenlik sağlayıcılarının askeri muadillerinden ne kadar farklı olduğunu ele almaktadır. Bu tema özel askeri şirketlerin ve sektörün meşruiyetinden bahsetmektedir, çünkü ordular devletin uzantıları olduğu için meşru kabul edilmektedir. Özel askeri şirketler bir devletin silahlı kuvvetlerinden farklı olduğu için, bir devletin ordusuna tanınan meşruiyet durumu özel askeri şirketlere teşmil edilmemiştir. Özel askeri şirketler ordudan farklıdır, ancak bir zamanlar askeri kapsamın altında yer alan hizmetleri sağlamaktadırlar. Özel askeri şirketler, askere alınmış askerlerin yerini tutmadıkları için farklılık göstermekte; daha ziyade savaş kabiliyetini destekleyen kuvvet çarpanları olarak hizmet etmektedirler. Kuvvet çarpanları olarak özel askeri şirketler insanlar ve yerler için güvenlik gibi savaş dışı hizmetler sağlamaya odaklanırken askeri personelin muharebe operasyonlarına odaklanmasına imkân sağlamaktadırlar. Bununla birlikte, çoğu zaman, özel askeri şirketler lojistik ve teknik desteğin yanı sıra üslerin, ulaşımın ve silah sistemlerinin

bakımını da üstlenmektedir. Özel askeri şirketler tarafından sağlanan hizmetlerin çoğu, bu şirketlerin silahlı olmalarını veya saldırı eylemine doğrudan katılmalarını gerektirmemektedir (Brooks ve Streng, 2012). Örneğin ABD için özel askeri şirketlerin kullanılması, askeri teyakkuz halini ihmal etmeden dış politika esaslarının uygulanmasını sağlamaktadır. Özel askeri şirketler sayesinde ordunun üzerindeki baskılar azaltılmış olmaktadır (Stanger ve Williams, 2006: 10).

Özel askeri şirketler ayrıca, konuşlandırılan birliklerin sayısını artırmadan savaş bölgesindeki insan sayısını da arttırmaktadır. "Contractors in the Battlefield Army Field Manual" a göre, "Bu kuvvet çarpanı etkisi, savaşan komutanın alanda yeterli desteğe sahip olmasına ve müşterek kuvvetin savaşma kabiliyetini güçlendirmesine izin verir" (US Department of the Army, 2003). Irak örneğinde, ABD'nin askeri kapasitesi, savaşa katılan konvansiyonel güvenlik güçlerinden daha fazlasını gerektirmiştir. Askeri kapasite, asgari güç kullanımı, istikrar, meşruiyet ve devlet inşasını içerecek şekilde genişletilmiştir (Patraeus, 2007). Bu nedenle, devletin askeri kapasitesi güvenlik ve kuvvet kabiliyetinin yanı sıra isyan karşıtı stratejiyi de içermiş ve özel askeri şirketler kuvvet çarpanı olarak kullanılarak bu kapasite geliştirilmiştir.

Özel askeri şirketler ticari şirket olarak faaliyet göstermeleri bakımından da ordudan farklıdır. Kurumsal yapı özel askeri şirketlerin büyük miktarda sermayeye erişimini sağlamakta ve uluslararası sistemde önemli bir güce ulaşmalarına izin verir (Sheehy ve diğerleri, 2009: 33-65). Ayrıca, özel askeri şirketler istikrarlı bir yapıya ve genel merkeze sahip kurumsal varlıklardır. Diğer şirketler gibi, özel askeri şirketler de uluslararası pazarda açık bir şekilde ticaret yapmakta, bir pazarlama stratejisi izlemekte ve personel için inceleme sistemlerine sahip olmaktadır (Kinsey, 2006: 43-44). Ayrıca diğer sözleşmelerdeki performanslarını ve başarılarını detaylandıran profesyonel portföylere sahiptirler (Dunigan, 2011: 38-56). Ordulardan farklı olarak, özel askeri şirketler kurumsal finansmana erişmekte ve birçok farklı müşteri türüne geniş bir hizmet yelpazesi sunmaktadır (Singer, 2001: 39).

Ordu ile özel askeri şirketler arasındaki bir diğer fark, savaş esirleri statüsüyle ilgilidir. Üçüncü Cenevre Sözleşmelerine ilişkin ilk Protokol, savaş esiri statüsünün kapsamını belirlemek üzere savaşçıların (Madde 43-44) ve paralı askerlerin (Madde 47)

tanımlarını yapmıştır. Madde 44, düşmanın eline düşen herhangi bir savaşçının savaş esiri olarak görülmesi ve muamele görmesi gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu madde ayrıca savaşçıların kendilerini sivillerden ayırmaları gerektiğini düzenlemektedir. Özel askeri şirket görevlileri genellikle polo gömlekleri, Kevlar yelekleri ve silahları ile ayırt edilebilmektedir. Ancak, bu maddeler tek başına bu kişileri silahlı kuvvetlerin bir parçası veya çatışmanın resmi bir tarafı yapmamaktadır. Madde 43, çatışmaya taraf olan bir devletin, paramiliter veya silahlı bir kolluk kuvveti birimini kendi silahlı kuvvetlerine dâhil etmesine izin vermektedir. Bununla birlikte, devletler özel askeri şirketleri bünyelerine alma eğiliminde değildir.

47. Madde, "bir paralı askerinin savaşçı veya savaş esiri olma hakkına sahip olmaması gerektiğini" belirtmektedir. Bu özel madde aynı zamanda paralı askerleri de tanımlamaktadır. Savaşçılara savaş esiri olma hakkı verilmekte, ancak özel askeri şirket görevlileri paralı asker olarak görülmeseler bile, bir devletin silahlı kuvvetlerine dâhil olmadıkları için genelde savaşçı olarak kabul edilmemektedirler. Bu durum, yakalanmaları durumunda bu kişilerin savaş esirleri ile aynı haklara sahip olmadıkları anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, özel askeri şirket görevlileri yakalandıklarında karşı taraf bu kişilerin yaralarını tedavi etmek veya çatışmanın sonunda onları iade etmek zorunda değildir.

Özel askeri şirketlerin ordunun bir parçası olmaması, devlete çeşitli şekillerde fayda sağlamaktadır (Hammes, 2011: 27-29). İlk fayda, özel askeri şirketlerin çalışanlarını ihtiyaç duydukları her yere yerleştirebilme şekli ve hızı ile ilgilidir. Bu yetenek, gerekli personeli ordudan daha etkili ve verimli bir şekilde toplamak için mevcut veri tabanlarının ve yabancı şirketlerin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, ordu için, birliklerin hareketi önemli miktarda zaman, çaba ve gözetim gerektirirken, yeni askerlerin eğitimine aylarca zaman harcamak gerekmektedir (Hammes, 2011: 27-29). Diğer bir fayda ise sürekliliktir. Askere alınmış personel söz konusu olduğunda, birçok devlet, askerlerin her altı ila on iki ayda bir çatışma bölgesinden çıkarılmasını sağlayan politikalar izlemektedir. Öte yandan, özel askeri şirketlerle yapılan sözleşmelerde şirket görevlilerinin bir çatışma bölgesinde daha uzun süre kalmalarını kararlaştırmak mümkündür. Genel olarak, süreklilik faydalıdır çünkü personelin hareketinden tasarruf sağlamakta ve çatışma ortamına aşına bir

personel havuzu oluşturmaktadır. Son olarak, özel askeri şirketler yerel halkı aşçı, şoför gibi çatışma dışı işler için istihdam ederek yerel ekonomiyi güçlendirmektedir (Hammes, 2011, 27-29).

Özel askeri şirketlerin artan kullanımı ile orduların geleceği arasında çeşitli şekillerde tanık olunabilecek bir anlaşmazlık söz konusudur. Özel askeri şirketlerin artan kullanımıyla birlikte, bir ülkeye hizmet etmenin gururu ve bu durumun benzersizliği tehlike altına girmiştir. Bu şekilde askeri personel sivillerden ayrı tutulma hissini kaybetmektedir (Gaston, 2008: 221-248). Bu durum, özellikle çatışma bölgelerinde özel askeri şirket görevlilerinin bulunduğu belirgin olarak gözlemlenmektedir. Singer'a göre (2005: 128) "... ordunun profesyonel kimliğine ve belirli faaliyetler üzerindeki tekeline sivil alan tarafından zarar verilmektedir".

Ordunun geleceği ile ilgili bir diğer sorun da sahadaki özel askeri şirketlerin emir komuta zincirinin dışında kalmaları ve askeri personele güvenlik gündemlerini paylaşmak zorunda olmamalarıdır. Bu durum, birçok ordunun özel askeri şirketler tarafından alınan önlemlerin sonuçlarıyla uğraşmak zorunda kalmasına yol açmıştır. Bunun en bilinen örneği, Blackwater için çalışan dört görevlinin 2004 yılında bir güvenlik konvoyuna katılırken Felluce'de öldürülmesi sırasında meydana gelmiştir. Dahası, özel askeri şirket görevlileri, askeri meslektaşlarının aksine, hangi sözleşmeleri kabul edeceklerini seçebilmekte ve operasyonları istedikleri zaman askıya alabilmekte veya terk edebilmektedir.

Özel askeri şirketler çalışanlarını askerlerden seçerek orduların geleceğini daha da sıkıntılı hale getirmektedir. Özel askeri şirketlerin istihdam politikaları, orduların yüksek vasıflı askerleri askere alma kabiliyeti konusunda endişelere yol açmıştır. Zira özel askeri şirketler çalışanlarına ordudaki askerlere kıyasla on katına kadar daha yüksek ücret sunabilmektedirler (Singer, 2005: 129). Belirtilen hususlar ordular ile özel askeri şirketler arasında büyük bir gerilime yol açmıştır. Bu gerilim, askerlerin, ailelerinin ve halkın gözünde özel askeri şirketlerin meşruiyetten yoksun olduğu algısını daha da ileriye götürmüştür.

4.2.2 Hukuki Yönden Meşruiyetin Temelleri

Özel askeri şirketlerin hukuki statüsü, meşruiyet eksikliklerine önemli bir zemin oluşturmaktadır. Açıkça tanımlanmış bir hukuki statü olmadan, özel askeri şirketlerin ve paralı askerlerin aynı olmadığını iddia etmek güçtür. Önceki bölümde bahsedildiği gibi, Ek Protokol Madde 47/2 hükmü paralı askerinin bir tanımını yapmaktadır. Bu oldukça belirsiz tanım paralı askerleri anlamak için bir çerçeve çizmekte, ancak birçok yönden özel askeri şirketler bu tanımın dışında kalmaktadır. Örneğin Madde 47/2-b hükmü, bir paralı askerinin çatışmalarda doğrudan yer aldığını düzenlemektedir. Özel askeri şirket çalışanları ise genellikle savaş dışı hizmetleri görmek için istihdam edilmektedir. Çoğu zaman, Irak ve Afganistan gibi yerlerde, özel askeri şirket çalışanları savaş görevleri için değil, kişileri ve mülkleri korumak için istihdam edilmiştir. Öte yandan, bu tanım bazı yönlerden özel askeri şirketler için de geçerlidir. Madde 47/2-c hükmü, bir paralı askerinin, savaşçılara ödenenden daha fazla özel kazançla motive edildiğini belirtmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, özel askeri şirket çalışanlarına ordudaki bir askere kıyasla on kat daha fazla ödeme yapılabilmektedir. Paralı askerler ile özel askeri şirket çalışanları arasındaki bu benzerlik söz konusu şirketlerin hukuki statülerini daha da karmaşık hale getirmektedir.

“The Privatization of Security in Failing States: A Quantitative Assessment” adlı çalışmasında Branovic (2011: 1-40), bir şirketin paralı bir gruptan ziyade bir özel askeri şirket olarak kabul edilmesi için gerekli olan kriterleri saymıştır. Buna göre şirketin piyasa odaklı bir mantığa, iyi eğitilmiş bir askeri kadroyla yüksek derecede profesyonelliğe, güvenlik hedeflerini uygulamaya dayalı sözleşmelere, genellikle ordu tarafından sağlanacak sözleşmeli görevlere ve özel insan kaynaklarına sahip olması, özel hukuk altında örgütlenmesi ve yasal olarak tescilli bir kurum olması gerekmektedir. Bu kriterler, özel askeri şirketleri paralı askerlerden daha fazla ayırt etmede yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte söz konusu kriterler, özel askeri şirketlerin uluslararası tanımların ve / veya normların tam olarak neresinde olduğunu netleştirmemektedir.

Buna göre örneğin, özel askeri şirketler savaşçı değildir. Savaşçılar, “bir çatışmaya taraf olan devletin silahlı kuvvetleri... astlarının davranışlarından o devlete karşı

sorumlu bir komuta altında...” (Ek Protokol, Madde 43/1) olarak tanımlanmaktadır. Özel askeri şirketler silahlı kuvvetler olarak sınıflandırılmadıkları için askeri komuta zincirinin dışında kalmaktadırlar. Ayrıca, Ek Protokol'ün 43/3. Maddesi, "bir çatışmanın Taraflarından biri paramiliter veya silahlı bir kolluk kuvvetini kendi silahlı kuvvetlerine dâhil ettiğinde, çatışmanın diğer Taraflarını bu şekilde bilgilendirecektir." Özel askeri şirketleri bu çerçeveye yerleştirmek mümkün olsa da, özel askeri şirketlerin silahlı kuvvetlerine nadiren dâhil edilmesi konuya çok az netlik sağlamaktadır. Bu nedenle, özel askeri şirketlerin yerleşik uluslararası normları ihlal eden eylemleri nadiren istihdam eden devletin sorumlu tutulmasına yol açmaktadır. Gaston (2008: 236) bunun nedenini "Ek Protokol'ün 43. Maddesinin, bir bireyin, o devletin bir savaşçı olarak o kişiden yasal olarak sorumlu tutulabilmesi için bir devletin silahlı kuvvetlerine resmi olarak dâhil edilmesi gerektiğini düzenlemesi" olarak açıklamaktadır. Özel askeri şirketler, savaşçıların tanımı kapsamına girmemektedir. Özel askeri şirketleri uluslararası hukuk açısından tanımlama ve kategorize etme çabaları, hukuki statülerinin gri alanını vurgulamaktadır.

Özel askeri şirketlerin hukuki statüleriyle ilgili bir başka sorun da, sektörün hızlı yükselişinin politika ve uygulamada boşluğa yol açmasıdır. ABD ve İngiltere gibi Batılı güçler, sektörün ani büyümesine hazırlıksız yakalanmıştır (Percy, 2009: 57-74). Bu durum, yetersiz ve tepkisel politikaların izlenmesine yol açmıştır. ABD özel askeri şirketleri ülke dışı eylemlerinden dolayı sorumlu tutan düzenlemeleri ile öne çıkmıştır. Bu yönde atılan ilk adım 2000 tarihli MEJA ile hayata geçirilmiştir. MEJA, ABD dışında silahlı kuvvetler için çalışan veya onlara eşlik eden siviller üzerindeki yargı yetkisini genişletmiştir. Bu düzenleme ABD’de işlendiği takdirde bir yıldan fazla süre cezalandırılabilir suçlara uygulanmıştır. Başlangıçta söz konusu düzenleme yalnızca Savunma Bakanlığı yüklenicileri için geçerliydi. 2004 yılında MEJA uygulaması, görevleri Savunma Bakanlığı misyonunun desteğiyle ilgiliyse, herhangi bir kuruluşun yüklenicilerini de içerecek şekilde genişletilmiştir (Schwartz ve diğerleri, 2008: 24). UCMJ’nin sivilleri de kapsayacak şekilde genişletilmesiyle 2007 yılında başka bir hukuki girişimde bulunulmuştur. UCMJ, ilan edilen savaş veya beklenmedik operasyonlar sırasında “sahada silahlı bir kuvvetle hizmet veren veya ona eşlik eden kişileri” içerecek şekilde genişletilmiştir. Hükümlerinin belirsizliği, anayasaya uygunluk tartışmaları ve kapsamlarının Savunma Bakanlığı

operasyonlarıyla sınırlı olması gibi nedenlerle MEJA ve UCMJ düzenlemeleri sorunlu görülmektedir.

Ayrıca, özel askeri sektöre ilişkin sınırlı düzenlemeler, bu şirketlerde kimlerin çalıştığı ve bu şirketlerin kimin için çalıştığı konusunda denetimlerin yetersiz kalmasına yol açmıştır. Singer (2005: 134), özel askeri şirket çalışanlarının çoğunun yüksek vasıflı bireyler olmasına rağmen, Irak'taki savaşın başlangıcında şirketlere yönelik teveccühün, daha az vasıflı personelin istihdamına yol açtığını öne sürmektedir. Düzenleme eksikliği, özel askeri şirketleri kimin kiralayabileceği konusu için de geçerlidir. Zira bu şirketlerin müşterileri, demokratik hükümetler, BM ve sivil toplum kuruluşlarından diktatörlere, uyuşturucu kartellerine ve isyancı gruplara kadar çeşitlilik gösterebilmektedir. Çoğu durumda, bir şirketin genel merkezinin konumu, ne tür bir müşteri ile sözleşme yapmayı seçtikleri açısından önemli olmaktadır. Zira müşterilerine aktardıkları değerlerin çoğu, ev sahibi devletin değerlerine benzerlik göstermektedir (Avant, 2007: 419-442).

Güvenliğin işletmeler tarafından satılabilen ve herhangi bir tüketici tarafından satın alınabilen bir meta olmasına izin vererek, sektörü kontrol etme kabiliyetinin güç olduğu kanıtlanmıştır. Diğer işletmeler gibi, güvenlik sektörü de karı en üst düzeye çıkarmanın yollarını aramaktadır. Pek çok iş alanında bu durum, devletlerin ulusal güvenliği için tehdit teşkil etmemektedir. Bununla birlikte, güvenlik konusunda, hükümetler hangi kaynakların kime satılabileceğini düzenlemekte zorlanmaktadır. Düzenleme alanında yaşanan bu zorluklar özel askeri şirketlerin meşruiyetine gölge düşürmektedir.

4.2.3 Siyasal Yönden Meşruiyetin Temelleri

Üçüncü tema, demokratik şeffaflık, askeri faaliyetler üzerindeki siyasi kısıtlamalar ve yürütmenin artan gücü bağlamında özel askeri şirketlerin siyasi sonuçlarına odaklanmaktadır. Özel askeri şirketlerin kullanımıyla ilgili en büyük endişelerden biri, demokratik şeffaflıktan yoksun bir ortama yol açmalarıdır (Avant ve Sigelman, 2010: 230-265). Devletler, çatışmanın askeri ve siyasi maliyetlerini azalttığı için özel askeri şirketlerden yararlanmaktadır. Örneğin, çok sayıda askeri ölümü iktidarda olanlar için kamuoyunun tepkisi veya seçimin kaybedilmesi gibi önemli siyasi sonuçlara yol

açabilmektedir. Özel askeri şirketleri sayesinde savaş bölgelerinde daha az asker bulundurulduğu için askeri ölümlerin sayısı azalmış olmaktadır. Özel askeri şirket çalışanlarının ölümleri, askeri ölümlerle aynı şekilde veya aynı kaynaklara rapor edilmemektedir. Bunun yerine, söz konusu ölümler ilgili devletin Çalışma Bakanlığı'na bildirilmektedir. Bu bildirimler ölüm nedeni ile ilgili bilgi içermemektedir. Bu nedenle çatışmada özel askeri şirket çalışanlarının ölümünde şeffaflık söz konusu değildir. Bu durum, örneğin Amerikalıların sahadaki toplam ölümlerinin daha az sayıda görünmesine neden olmaktadır (Hammes, 2011: 27-29).

Özel askeri şirketlerle ilgili olarak demokratik şeffaflık da söz konusu değildir çünkü şirket sözleşmeleri ya ABD hükümeti tarafından sınıflandırılmakta ya da kurumsal gizliliğin koruması altına girmektedir. Kamuya açık olan bu sözleşmeler genellikle amacı veya niyeti tam olarak açıklamayacak kadar belirsiz bir şekilde düzenlenmektedir. Demokratik şeffaflığın olmaması, özel askeri şirketlerin meşruiyet açığına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Leander ve van Munster, 2007: 201-216; Zedeck, 2007: 98-104). Diğer bir endişe, özel askeri şirketlerin bir devletin askeri faaliyetler üzerindeki iç siyasi kısıtlamaları aşmasını mümkün kılmasıdır (Gaston, 2008: 221-248; Hammes, 2011: 27-29). ABD'de Bush yönetimi, özel askeri şirketler sayesinde Irak'a daha az sayıda asker göndermiştir. Örneğin 2008 mali yılının dördüncü çeyreğinde, USCENTCOM Irak'ta kendi sorumluluk alanlarında 163.446 personel olduğunu, bunların 20.309'unun özel askeri şirket çalışanları olduğunu bildirmiştir (USCENTCOM, 2008).

Konuyla ilgili sonuncu endişe, özel askeri şirket kullanımının yürütme organının gücünü arttırmasıdır. Bir devletin lideri asker göndermek isterse, bu durum kamuoyunun denetimine açık olmaktadır. Özel askeri şirket kullanımının artmasıyla, devletlerin kamu desteği konusunda endişelenmek zorunda kalmadan sektörün becerilerini ve uzmanlığını kendi amaçları doğrultusunda kullanabilecekleri ortaya çıkmıştır. Nitekim gücün yürütmede yoğunlaştırılmasıyla birlikte, geleneksel kanallarla mümkün olmayan dış politika kararları kolaylaştırılabilmektedir (Percy, 2009: 57-74). Özel güvenlik sektörüyle yapılan sözleşmeler hukuki bir denetime tabi olmadığından şeffaflık kaybolmaktadır (Avant, 2006: 507-528).

Özet olarak belirtmek gerekirse, kamu hizmeti olan güvenlik hizmetinin kısmen de olsa özel şirketlere devri, daralma, parçalanma ve piyasaya benzeme gibi kamu hizmeti alanındaki yeni eğilimlere tekabül etmektedir. Güvenlik hizmetlerinin görülmesi yönteminde gerçekleşen değişim sonucunda kamu hizmeti alanında daralma yaşanmış, temel bir kamu hizmeti faaliyeti olan güvenlik hizmeti belli ölçüde de olsa kamusallığını kaybetme sürecine girmiştir. Güvenlik hizmetinin özel kişilere gördürülmesinde izin ve sözleşmeyi bir araya getiren karma yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntem çerçevesinde; idare güvenlik hizmetlerinin sağlanması için uygun gördüğü özel kişilere izin vermekte, daha sonra idare ile özel kişiler arasında sözleşme yapılmaktadır. Bu süreçte idarenin özel kişiler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi söz konusu olmaktadır. Güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesi sayesinde kamu kolluk kuvvetlerinin “gerekli olmayan” alanlarda çalışmasının önüne geçileceği, yük olarak görülen görevlerin özel şirketlere devredileceği ve suç oranlarının da bu şekilde düşürüleceği öngörülmüştür. Ayrıca güvenlik alanındaki özelleştirmenin ek istihdam oluşturacağı da varsayılmıştır. Öte yandan güvenlik alanında özelleştirmenin önemli riskleri de söz konusudur. Nitekim devlet, güvenlik hizmetlerini özelleştirmek suretiyle elinde tuttuğu en önemli kamu gücünü, yani kendisine verilmiş olan güç kullanma tekeline piyasaya açmış olmaktadır. Bu bağlamda güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması, güvenliğin artık devletin doğal bir işlevi olarak görülmediği anlamına gelmektedir. Bunun yerine, güç piyasası, güvenliği bireysel olarak satın alınması gereken bir meta haline getirmiştir. Birçok akademisyen ve politika yapıcı, sözleşme yapma ve sahadaki davranışları da dâhil olmak üzere özel askeri şirketlerin birçok yönüne karşı çıkmışlardır. Öte yandan, genelde sektör özelde şirketler hizmetlerini sunmaya ve sözleşmelerini yerine getirmeye devam etmektedir. Özel askeri şirketlere yönelik birçok olumsuz algıdan beslenen meşruiyet eksikliği ve bu şirketleri somut bir hukuki zemine yerleştirmenin zorluğu, sektörün bekası adına büyük riskler barındırmaktadır.

SONUÇ

Meşruiyet eksikliği geçmişteki paralı askerlikten günümüzdeki özel askeri şirketlere miras kalan önemli bir sorundur. Askeri, hukuki ve siyasi temalar, özel askeri şirketlerin gayri meşru olduğu algısında rol oynamaktadır. Bu nedenle devletlere ve hükümetler arası kuruluşlara özel askeri şirketlerin hizmetlerini kullanmayı bırakmaları için çağrıda bulunulmaktadır. Satın alma kuruluşları, özel askeri şirketleri ve sektörü düzenlemek için girişimlerde bulunmuş, ancak bu girişimler sonuca ulaşmamıştır. Siyasi temadan, şeffaflık ve hesap verebilirlikten ve dolayısıyla meşruiyetten yoksun bir sektörün, bu sektörden faydalanan devletler için daha uygun olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Dünyanın birçok yerinde devletler özel askeri şirketleri istihdam etmekte, ancak uluslararası sistemde bunu yapan tek aktör devlet mekanizması değildir. Örneğin BM, barışı koruma ve insani misyonları çerçevesinde özel askeri şirketlerinin hizmetlerinden yararlanan önemli bir uluslararası aktördür. BM, uluslararası normların ve devlet davranışının gelişmesi ve büyümesi için temel oluşturan, uluslararası sistemdeki en önemli kuruluşlardan biri olarak görülmektedir. Pek çok sivil toplum kuruluşu, insan hakları grubu, medya kuruluşu, hükümetler ve bireyler özel askeri şirketlerin daha fazla düzenlenmesi için çağrıda bulunmuş olmasına rağmen BM bunları kullanmaya devam etmektedir. Bu durum önemlidir, çünkü BM'nin böylesine tartışmalı ve yeterli ulusal ve uluslararası düzenlemelerden yoksun bir sektörü kullanıyor olması, insan hakları ihlalleri ve suç eylemleri iddialarına rağmen emsal oluşturabilmekte ve özel güvenlik sektörünün kullanımını kabul edilebilir hale getirmektedir.

Özel askeri şirketlerin paydaş ve müşteri çeşitliliği, bu şirketlerin yerel ve uluslararası düzeylerde acenta kurmalarına imkân tanımıştır. Bu acentalar aracılığıyla, bu şirketler meşruiyet elde etme araçlarına olduğu kadar gündem ve politika belirleme potansiyeline de sahip olmuştur. Özel askeri şirketler lobicilik uygulamalarıyla yerel düzeyde birçok acentalara sahip olmuşlardır. Özel askeri şirketler, kendi menfaatlerine uygun olacak şekilde güvenlik söylemini şekillendirerek politikacıların güvenlik algılarına yön vermeye çalışmışlardır. ABD'deki birçok menfaat grubunda olduğu gibi,

askeri sanayi kompleksi siyasi kampanyalara bağış yapma kapasitesini geliştirmiştir. Bu nedenle, özel askeri şirketlerin şeffaflık ve hesap verebilirlik eksikliğinin, bu şirketlerin politika yapıcılar ile bağları ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmektedir.

Özel askeri şirketlerin lobi grupları, hükümet yetkililerine sektörün devlet savunması için yararlı ve karlı olduğunu belirtmişlerdir. Uluslararası düzeyde de özel askeri şirketler lobi faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Uluslararası İstikrar Operasyonları Birliđi (ISOA), özel askeri şirketlerin en büyük lobi grubu olarak dikkat çekmektedir. Özel askeri şirketlerin sağladığı iř ve hizmetlerin doğası, onları şirketlerinin ayakta kalmasını sağlamak için tehdit ve güvenlik gibi terimleri tanımlamanın yeni yollarını aramaya teşvik etmiştir. ISOA ve özel askeri şirketler kendilerini “yeni insani yardımcılar” olarak yeniden şekillendirme girişimlerinde bulunmuştur. Yeniden şekillenme ihtiyacı ve arzusu, sektörün olumsuz itibarının farkında olduğunu ve bir dereceye kadar ayakta kalmasının daha olumlu bir imaja bağlı olduğunu anladığını göstermektedir. Sektör, ISOA gibi kuruluşlar aracılığıyla, BM’yi özel askeri şirketlerin daha verimli ve daha ucuz oldukları için en iyi sečenek olduğuna ikna etmeye çalışmaktadır.

Yerel ve uluslararası düzeydeki özel askeri şirket acentaları, kısmen sektör tarafından yaratılan “güç piyasasına” bağlıdır. Bu piyasa, çatışma ve tehdidin devam etmesini, böylece şirketlerin hizmetlerine ihtiyaç duyulmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, özel askeri şirketleri yeni insani yardımcılar olarak yeniden şekillendirme girişimleri anlamsız görünmektedir. Güç piyasası ayrıca özel askeri şirketlere lobicilik çabalarına devam etmeleri ve yeniden yatırım yoluyla güvenlik piyasasının gücünü daha da artırmaları için gerekli sermayeyi sağlamaktadır. Dahası, güvenlik piyasası, güvenlik kavramını serbest piyasa söyleminde yeniden kavramsallaştırmaktadır. Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması, güvenliğin artık devletin doğal bir işlevi olarak görülmediği anlamına gelmektedir. Bunun yerine, güç piyasası, güvenliği bireysel olarak satın alınması gereken bir meta haline getirmiştir. Özel askeri şirketlerin aracı rolünü anlamak, uluslararası sistemde neden ve nasıl meşruiyet aradıklarını anlamak bakımından gereklidir. Zira sektör bu şirketleri yeni sözleşmeler yapmak, hükümet düzenlemelerini etkilemek, sermaye üretmek ve kendilerini meşru güvenlik sağlayıcıları olarak yeniden şekillendirmek için kullanabilmektedir.

Sonuç olarak, birçok akademisyen ve politika yapıcı, sözleşme yapma ve sahadaki davranışları da dâhil olmak üzere özel askeri şirketlerin birçok yönüne karşı çıkmışlardır. Bu şirketlerin olumsuz ahlaki eksiklik algısını pekiştiren "savaş köpekleri" ve "talih askerleri" imgeleri sıklıkla gündeme gelmektedir. Öte yandan, genelde sektör özelde şirketler hizmetlerini sunmaya ve sözleşmelerini yerine getirmeye devam etmektedir. Özel askeri şirketlere yönelik birçok olumsuz algıdan beslenen meşruiyet eksikliği ve bu şirketleri somut bir hukuki zemine yerleştirmenin zorluğu, sektörün bekası adına büyük riskler barındırmaktadır.

Bu çalışmada özel askeri şirketlerin meşruiyet sorunu üzerinde durulmuştur. Müteakip çalışmalarda ise araştırmacılara, farklı ülkelerdeki özel askeri şirketlerin meşruiyet kriterlerine hangi oranda riayet ederek faaliyet gösterdiklerinin incelenmesi tavsiye edilmektedir. Zira böyle bir çalışmanın, özel askeri şirketlerin meşruiyet sorununu inceleyen bu çalışmayı uygulama bağlamında desteklemiş olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akgüner T, Giritli İ (1985) *İdare Hukuku Ders Notları* (Filiz Kitabevi, İstanbul).

Alexandra A, Baker DP, Caparini M (2008) *Private Military and Security Companies – Ethics, Policies and Civil-Military Relations* (Routledge, London).

Anayasa Mahkemesi Kararı, 09.12.1994, E. 994/43- K. 994/42-2).

Arblaster A (1984) *The Rise and Decline of Western Liberalism* (Basil Blackwell, Oxford).

Avant D (2000) From mercenary to citizen armies: Explaining change in the practice of war. *International Organization* 54(1): 41–72.

Avant D (2006) The implications of marketized security for IR theory: The democratic peace, late state building, and the nature and frequency of conflict. *Perspectives on Politics*, 4(3), 507-528.

Avant D (2007) Selling security: Trade-offs in the state regulation of the private security industry. In Thomas Jager and Gerhard Kummel (Eds.) *Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls, and Prospects* (419-442).

Avant D, Sigelman L (2010) Private security and democracy: Lessons from the US in Iraq. *Security Studies* 19(2): 230-265.

Ayaydın C (2004) 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Prof. Erden Kuntalp'e Armağan, Cilt 2, 2/2004.

- Aydın AH (1996) *Polis Meslek Hukuku* (Doğuş Matbaacılık, İstanbul).
- Aydın AH (2002) Özel güvenlik teşkilatı. *Polis Bilimleri Dergisi* 4(1-2).
- Bal M (2002) 2495 sayılı Kanun ve özel güvenlik şirketleri. *Çağın Polisi Dergisi* 8.
- Bartelson J (2013) Three concepts of recognition. *International Theory* 5(1): 107-129.
- Beetham D (1991) *The Legitimation of Power* (Macmillan, Basingstoke, UK).
- Bodansky D (2012) Legitimacy in International Law and International Relations. In *Interdisciplinary Perspectives on International Law and International Relations: The State of the Art*, eds. J.L. Dunoff and M.A. Pollack. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boege V (2006) Bougainville and the discovery of slowness: An unhurried approach to state-building in the pacific. *ACPACS Occasional Paper No 3*. Brisbane: Australian Centre for Peace and Conflict Studies (ACPACS).
- Bora T (2004) Özel güvenlik ve polis toplumu. *Birikim* 178.
- Branović Ž (2011) *The Privatisation of Security in Failing States: A Quantitative Assessment* (Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva).
- Brauer J (2007) Private Military Companies: Markets, Ethics, Economics, in Andrew Alexandra, Marina Caparini and Deane-Peter Baker (eds) *Private Military Companies: Ethics, Theory, and Practice*. <http://www.aug.edu/~sbajmb/paper-PMCs.pdf> (14 Haziran 2021).
- Brooks D, Steng H (2012) The stability operations industry: The shared responsibility of compliance and ethics. *Criminal Justice Ethics* 31(3): 302-318.

- Brooks D (2000) Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services. *International Peacekeeping* 7(4): 129–144.
- Cantenar ÖF (2011) Özel askeri şirketler ve devletin meşru şiddet tekeli rolüne etkileri. Doktora Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Chesterman S, Lehnardt C (2007) *From Mercenaries to Market –The Rise and Regulation of Private Military Companies* (Oxford University Press, Oxford).
- Cilliers J, Mason P. (eds) (1999) *Peace, Profit and Plunder? The Privatisation of Security in War-torn African Societies* (Institute for Security Studies, Pretoria).
- Clark I (2005) *Legitimacy in International Society* (Oxford University Press, Oxford).
- Commentary (1977). *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977.
- Cullity F (2014) *The Legitimation of the State: Constitutionalism and Recognition* <https://www.e-ir.info/2014/01/12/the-legitimation-of-the-state-constitutionalism-and-recognition/> (14 Haziran 2021).
- Çulha Zabçı F (2014) Yeni savaşların gizli yüzü: Özel askeri şirketler. *Mülkiye Dergisi* 28(243): 21-48.
- DeWinter-Schmitt R (2017) International Soft Law Initiatives: The Opportunities and Limitations of the Montreux Document, ICoC, and Security Operations Management System Standards. In: Torroja H. (eds) *Public International Law and Human Rights Violations by Private Military and Security Companies*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-66098-1_6

- Dickinson L (2012) Outsourcing covert activities. *5 J. Nat'l Security L. & Pol'y*, 521-537.
- Dunigan M (2011) *Victory for Hire: Private Security Companies' Impact on Military Effectiveness*. Stanford Security Studies.
- Filiz O (2006) Türkiye'de özel güvenlik yönetimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Filkins D (2010) Convoy Guards in Afghanistan Face Enquiry. *New York Times*, 6 June 2010.
- Foreign & Commonwealth Office (2009) Consultation document. Consultation on Promoting High Standards of Conduct by Private Military and Security Companies (PMSCs) Internationally. A Consultation paper produced by the Foreign and Commonwealth office 2009.
- Francis DJ (2009) Mercenary intervention in Sierra Leone: Providing national security or international exploitation?. *Third World Quarterly* 20(2): 319–338.
- Fukuyama F (2011) *The Origins of Political Order: From Prehuman times to the French Revolution* (Profile Books, London).
- Gaston EL (2008) Mercenarism 2.0? The rise of the modern private security industry and its implications for international humanitarian law. *Harvard International Law Journal* 49: 221-248.
- Gheballi V (2006) The United Nations and the Dilemma of Outsourcing Peacekeeping Operations, in *Private Actors and Security Governance*, eds Alan Bryden and Marina Caparini (Zürich: LIT Verlag).
- Giddens A (1984) *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration* (University of California Press, Berkeley, CA).

- Goldstone JA, Ulfelder J (2004) How to construct stable democracies. *The Washington Quarterly* 28(1): 9-20.
- Gordon S (1999) *Controlling the State: Constitutionalism from Ancient Athens to Today* (Harvard University Press, Cambridge, MA).
- Gözler K (2008) *İdare Hukuku Dersleri* (Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa).
- Grafstein R (1981) The failure of Weber's conception of legitimacy. *Journal of Politics* 43(2): 456-472.
- Güler A (2003) *Güvenlik Hizmetlerinin Özel Kolluğa Devredilmesi Politikası*. Kamu Yönetimi Çalışmaları: Kamu Politikası Süreci DR-03.02, Çoğaltma, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.
- Günday M (2002) *İdare Hukuku* (İmaj Yayıncılık, Ankara).
- Hammes TX (2011) *Private Contractors in Conflict Zones: The Good, The Bad, and The Strategic Impact*. DTIC Document.
- Harding N (1984) Socialism, Society, and the Organic Labour State. In: Harding N. (eds) *The State in Socialist Society*. St Antony's/Macmillan Series. Palgrave Macmillan, London.
- Held D (1983) *State and Society* (Martin Robertson, London).
- Hinsley FH (1986) *Sovereignty* 2nd ed. (Cambridge University Press, Cambridge).
- Holsti KJ (2004) *Taming the Sovereigns: Institutional Change in International Politics* (Cambridge University Press, Cambridge).

Hughes M (2003) Fighting white rule in Africa: The Central African Federation, Katanga, and the Congo Crisis, 1958–1965. *International Historical Review* 25(3): 592–615.

Hyden G, Bratton M. (eds) (1992) *Governance and Politics in Africa* (Lynne Rienner. Boulder, CO).

International Code of Conduct for Private Security Service Providers Association (ICoCA) (2013, September 20) *The articles of association*. http://www.icoca.ch/en/articles_of_association (14 Haziran 2021).

ICRC (1988) *Basic Rules of the Geneva Conventions and Their Additional Protocols* (ICRC, Geneva).

ICRC (1994) *Compendium of Case Studies of International Humanitarian Law* (ICRC Geneva).

ICRC (2005) *Third Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities, Summary Report*. Geneva 23–25 October 2005.

International Stability Operations Association. (n.d.). Mission statement. http://www.stability-operations.org/?page=Mission_Statement (14 Haziran 2021).

Jessop B (1982) *The Capital State* (Martin Robertson, London).

Kalshoven F, Zegveld L (2001) *Constraints on the Waging of War: An Introduction to International Humanitarian Law* (ICRC, Geneva).

Karahanogulları O (2003) Kamu Hizmetleri Kavramı ve Kamu Hizmetleri Alanında Yeni Eğilimler. *Değişim Sürecinde Kamu Hizmetleri ve Sendikal Politikalar Sempozyumu*, KESK, Ankara.

- Karaman Ö, Seyhan K (2003) Olumlu ve olumsuz yanları ile özel güvenlik hizmetleri. *Polis Bilimleri Dergisi* 3(3-4).
- Kinsey C (2006) *Corporate Soldiers And International Security: The Rise of Private Military Companies* (Routledge).
- Krahmann, E (2008) Security: collective good or commodity? *European Journal of International Relations* 14(3): 379–404.
- Krahmann E (2012) From ‘mercenaries’ to ‘private security contractors’: The (re)construction of armed security providers in international legal discourses. *Millennium – Journal of International Studies* 40(2): 343-363.
- Lake DA (2008) The State and International Relations. In *The Oxford Handbook of International Relations*, eds. C. Reus-Smit and D. Snidal. Oxford: Oxford University Press.
- Lane JE (1996) *Constitutions and Political Theory* (Manchester University Press, Manchester).
- Lassman P, Speirs R (eds) (1994).The Profession and Vocation of Politics. in Weber: *Political Writings*, pp. 309-369. Cambridge: University of Cambridge.
- Leander A (2012) What do codes of conduct do? Hybrid constitutionalization and militarization in military markets. *Global Constitutionalism*, 1(1): 91-119.
- Leander A, Van Munster R (2007) Private security contractors in the debate about Darfur: Reflecting and reinforcing neo-liberal governmentality. *International relations* 21(2): 201-216.
- Lilly D (2000) *The Privatization of Security and Peacebuilding* (International Alert, London).

Lindemann M (2007) Civilian Contractors under Military Law. in *Parameters* –US War College Quarterly. Autumn 2007. <http://www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/07autumn/lindeman.pdf> (14 Haziran 2021).

Lunn J, Vaughne M, Smith B (2008) British foreign policy since 1997. *Research Paper 08/56 2008*. International Relations and Defence Section, the Library of House of Commons. <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2008/rp08-056.pdf> (14 Haziran 2021).

Mandel R (2001) The privatization of security. *Armed Forces & Society* 28(1): 129-151.

Menkhaus K (2007) Governance without government in Somalia: Spoilers, state building, and the politics of coping. *International Security* 31(3): 74-106.

Milliken J, Krause K (2002) State failure, state collapse, and state reconstruction: concepts, lessons and strategies. *Development and Change* 33(5): 753-774.

Mitchell S (2018) *Becoming Legitimate: How PMSCs are Seeking Legitimacy in the International System*. Graduate Theses and Dissertations.

Musah A (2002) Privatization of security, arms proliferation and the process of state collapse in Africa. *Development and Change* 33(5): 911-933.

NORAD (2009). *The Legitimacy of the State in Fragile Situations Report for the OECD. DAC International Network on Conflict and Fragility*. http://www.institutgouvernance.org/docs/the_legitimacy_of_the_state_in_fragile_situations.pdf.

Özay İ (2002) *Gün Işığında Yönetim* (Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul).

Paker EB (2004) Bildiğimiz anlamda devletin sonu mu? İmparatorluk ve özel ordular. *Birikim*, 178.

Patraeus General David H. (Forward), Lt. General James F. Amos (Forward), Lt. Colonel John A. Nagl (Forward), & Sarah Sewell (Introduction) (2007) *The U.S. Army and Marine Corps Counterinsurgency Field Manual* (University of Chicago Press, Chicago).

Percy S (2007) *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations* (Oxford University Press, Oxford).

Percy S (2009) Private security companies and civil wars. *Civil Wars* 11(1): 57-74.

Philips AL (2016) Prosperity and Monopoly on the Use of Force. *Think Piece 02 Reflection Group*. <https://library.fes.de/pdf-files/iez/12036.pdf> (14 Haziran 2021).

Poddar K (2007) *Chapter I: Introduction The Emergence of the State and Other Issues*. http://14.139.211.59/bitstream/123456789/1298/4/04_chapter_01.pdf (14 Haziran 2021).

Priest D (2004) Private Guards Repel Attack on U.S. Headquarters, *Washington Post*, 6 April 2004.

Ralby I (2015) Accountability for armed contractors. *Fletcher Security Review* 2(1): 1-7.

Reus-Smit C (1999) *The Moral Purpose of the State: Culture, Social Identity, and Institutional Rationality in International Relations* (Princeton University Press, Princeton).

- Ringmar E (1995) The relevance of international law: A Hegelian interpretation of a peculiar seventeenth-century preoccupation. *Review of International Studies* 21(1): 87-103.
- Rosemann N (2008) Code of conduct: Tool for self-regulation for private military and security companies. *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)*. <http://dcaf.ch/Publications/Code-of-Conduct-Tool-for-Self-Regulationfor-Private-Military-and-Security-Companies> (14 Haziran 2021).
- Ruggie J (1993) Territoriality and beyond: Problematizing modernity in international relations. *International Organization* 47(1): 139-174.
- Schreier F, Caparini M (2005) Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies. *DCAF Occasional Paper No. 6*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of the Armed Forces (DCAF).
- Schwartz M, Elsea JK, Nakamura KH (2008) Private security contractors in Iraq: Background, legal status, and other issues. *Congressional Research Service Report for Congress, RL32419*.
- Seabrooke L (2002) Bringing legitimacy back in to neo-Weberian state theory and international relations. Australian National University, *Department of International Relations Working Paper 2002/06*.
- Sheehy B, Maogoto J, Newell V (2009) *Legal Control of the Private Military Corporation* (Palgrave Macmillan, New York).
- Singer PW (2001) Corporate warriors: The rise of the privatized military industry and its ramifications for international security. *International Security* 26(3): 186-220.

Singer PW (2003) *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry* (Cornell University Press, Ithaca).

Singer PW (2003) Peacekeepers, Inc. *Policy Review* 119: 59–70.

Singer PW (2005) Outsourcing war. *Foreign Affairs* 84(2): 119-132.

Singer PW (2008) *Corporate Warriors* (Cornell University Press, Ithaca, NY).

Solvej SK (2010) Private Military and Security Companies and the lack of national legislation- Hired help or the way to the future? Master thesis 10th Semester Development and International Relations, Aalborg University.

Stanger A, Williams ME (2006) Private military corporations: Benefits and costs of outsourcing security. *Yale Journal of International Affairs* 2: 4-19.

Tan T (2011) *İdare Hukuku* (Turhan Kitabevi, Ankara).

Tangör B, Yalçınkaya H (2010) Güvenlik yönetişimi çerçevesinde özel askeri şirketler. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 7(25): 127-154.

Tatsuzawa K (2002) The concept of international public services in international law. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies* 1(13): 1347-82.

Taulbee JL (2002) The privatization of security: modern conflict, globalization and weak states. *Civil Wars* 5(2): 1–24.

The Center for Public Integrity (2011) *Windfalls of War II*, <http://projects.publicintegrity.org/wowII/> (14 Haziran 2021).

Thomson JE (1994) *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe* (Princeton University Press, Princeton, NJ).

- Thomson JE (1999) State practices, international norms and the decline of mercenarism. *International Studies Quarterly* 34(1), 23-47
- Thornhill C (2011) *A Sociology of Constitutions* (Cambridge University Press, New York).
- Tilly C (1985) War Making and State Making as Organized Crime. In *Bringing the State Back In*, eds. P. Evans, D. Rueschemeyer and T. Skocpol. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilly C (1990) *Coercion, Capital and European States, AD 990-1992* (Blackwell, Cambridge MA and Oxford UK).
- Tkach BK (2012) Corporate Security and Conflict Outcomes. A Dissertation By Submitted to the Office of Graduate and Professional Studies of Texas A&M University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy.
- Topal AH (2011) Uluslararası hukuk açısından özel askerî şirketler ve şirket çalışanlarının statüsü. *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi* 60(4): 963-1021.
- Tribble, J. M. (2018) The Mercenary Tradition and Conflict Privatization: A Revolutionary Shift in the Cyclical Nature of Mercenary Use. MSU Graduate Theses. 3303.
- UN Commission on Human Rights (1993) Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros (Peru), Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 1992/6, E/CN.4/1993/18, 8 January 1993.

UN Commission on Human Rights (1994a) Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros, Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 1993/5, E/CN.4/1994/23, 14 January 1994.

UN Commission on Human Rights (1994b) The Right of Peoples to Self-Determination and Its Application to Peoples under Colonial or Alien Domination or Foreign Occupation, E/CN.4/1995/29, 21 December 1994.

UN Economic and Social Council (1996) 'Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros, Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 1995/5 and Economic and Social Council Resolution 1995/254', E/CN.4/1996/27, 17 January 1996.

UN Commission on Human Rights (1997) Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros, Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 1995/5 and Commission Decision 1996/113, E/CN.4/1997/24, 20 February 1997.

UN Commission on Human Rights (1998) Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros, Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 1995/5, E/CN.4/1998/31, 27 January 1998.

UN Economic and Social Council (1999) Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique

Bernales Ballesteros (Peru), Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 1998/6, E/CN.4/1999/11, 19 January 1999.

UN Economic and Social Council (2000) Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros, Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 1999/3, E/CN.4/2000/14, 9 March 2000.

UN Economic and Social Council (2002) Report on the Question of the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, Submitted by Mr. Enrique Bernales Ballesteros, Special Rapporteur, Pursuant to Commission Resolution 2002/5, E/CN.4/2003/16, 29 November 2002.

UN Economic and Social Council (2005) Report of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, E/CN.4/2006/11, 23 December 2005.

UN Commission on Human Rights (2005) The Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, E/CN.4/2005/L.10/ Add.5, 7 April 2005.

UN Economic and Social Council (2006) Report of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, EN/CN.4./2006/11/Add.1, 3 March 2006.

UN General Assembly (2006) Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, A/61/341, 13 September 2006.

UN General Assembly (2007) Implementation of General Assembly Resolution 60/251 of 15 March 2006 Entitled “Human Rights Council”, Report of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, A/ HRC/4/42, 7 February 2007.

UN General Assembly (2009) Report of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, A/HRC/10/14, 21 January 2009.

UN General Assembly (2010) Report of the Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination, A/HRC/15/25, 2 July 2010.

USCENTCOM (2008-2013) Contractor support of U.S. operations in the USCENTCOM area of responsibility to include Iraq and Afghanistan. http://www.acq.osd.mil/log/PS/CENTCOM_reports.html.

U.S. Department of the Army (2003, January) *Contractors on the battlefield*, FM 3-100.21.

Wilcke C (2006) A Hard Place: The United States and the Creation of a New Security Apparatus in Iraq. *Civil Wars* 8(2): 124–142.

Wulf H (2005) *Internationalizing and Privatizing War and Peace* (Palgrave Macmillan, Basingstoke).

Wulf H (2006) Good Governance Beyond Borders: Creating a Multi-level Public Monopoly of Legitimate Force. *DCAF Occasional Paper 10*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of the Armed Forces (DCAF).

Yalçinkaya H (2006) Özel askeri sektörün oluşumu ve savaşların özelleşmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 61(3).

Yılmaz S (2007) 21'inci yüzyılda güvenlik alanının yeni sivil aktörleri: özel askeri şirketler ve kontratçı firmalar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 6: 43–70.

Zedeck R (2007) Private military/security companies, human security, and state building in Africa: Commentaries. *African Security Review* 16(4): 98-104.

